

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul X, nr. 8 (116), august 2026 • Apare lunar

28 pagini

Daniel Cristea-Enache

*Nichita Stănescu și
noul canon literar (I)*

Nicolae Mecu

„Suflul de temeinicie”

Vasile Fluturel

*Adrian Dinu Rachieru -
relecturi benefice*

Nichita Danilov

*Gheorghe Grigurcu
la ceas aniversar*

Ploaia

De când ploua, frunzele se lipi-
seră de asfalt ca-ntr-un album;
pasagerii în tramvai făceau cursa
completă și stam să ascult
cum pe geamul cu reclamă pen-
tru vaselina antisolară
din stânga ploaia se cernea
tangential în ritm foarte ocult.

Citind ziarul la ora această tar-
divă de seară pluvială
am aflat despre bătălia din Ucrai-
na ce cuprindea stepa
și m-am văzut ieșind din neguri
urmărit de haite de lupi
reamintindu-mi cum pe vremuri
am fost hatmanul Mazeppa.

Norii vineți se descompuneau în
fulgi mari cât niște mânuși
încrămăcinate degetele moi pe
pustietatea orbitoare de coton
cu gest standard de blazare fără
să întâlnească la salutul propus
pinguinii unei latitudini de
circumstanță decupați din car-
ton.

Lucrurile despre care vor-
besc se petreceau aievea pe la
omieșasesuteșiceva;
pe atunci eram nihilist și com-
plotam să răstorn pe țar
dar gerul pătrunzându-mă mai
adânc decât lama unei săbii arabe
abandonam gândurile subversi-
ve să conspire în samovar.

În privirea mea timpul încetase
să mai treacă
iar de departe lupii se mai auzeau
încă urlând pe stepa Nogai -
pe urmă iată claxoane, Doamne
,câte claxoane;
firește se întâmplase un accident
banal de tramvai.

O pasageră cu ochii verzi discuta
în vagon cu bunăvoință;
- Omul vorbește singur când
ajunge cărunt...
- Da, am fost hatmanul Mazeppa;
acuma sunt funcționar cumsecade
și pe geamul cu reclamă cerul
plângea pentru mine mărunt.

Constant Tonegaru

Liviu Ioan STOICIU Cum vă place Bacovia de azi,
altoit de IA? 3

Constantin COROIU Un panteon de hârtie 4

Daniel Ștefan POCOVNICU Vaccin literar cu dublu tăiș 8

Maria GRĂDINARU *Poesis* 9

AL CISTELECAN Viața unui martir: Tit Liviu Chinezu 11

Gellu DORIAN Alecsandri și Eminescu, simpatii,
empatii și controverse 14

Emil NICOLAE *Poesis* 16

Remus-Valeriu GIORGIONI Ieșirea din poveste
(Cărtărescu și creștinismul) 18

Viorel MICULA *Poesis* 19

Indira SPĂTARU Surâsul poeziei 20

Nicolae TZONE Un interview pe un acoperiș sau
de vorbă cu poetul Geo Bogza 22-23

Aurel ȘTEFANACHI *Poesis* 24

Adrian Dinu RACHIERU Radu Cosașu sau
ecumenismul textual 26-27

Constantin PRICOP Fundoianu/Fondane (XVII) 28

„Orice viață de om începe de mai multe ori” - Tudor Arghezi

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae PANAIT (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin PRICOP (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor DURNIA (victordurnia@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan ADAM, Radu ANDRIESCU, Adina BARDAȘ, Gellu DORIAN, Nichita DANILOV, Florin FAIFER, Vasile FLUTUREL, Adrian Alui GHEORGHE, Mihaela GRĂDINARIU, Dan Bogdan HANU, Emanuela ILIE, Gabriel MARDARE, Nicolae MECU, Cătălin MIHULEAC, Emil NICOLAE, Flavius PARASCHIV, Ioan RĂDUCEA, Cristina SCARLAT, Gheorghe SIMON, Liviu Ioan STOICIU, Diana VRABIE

CUPRINS

Nicolae PANAIT Despre duplicitate și ignoranță 3

Liviu Ioan STOICIU Cum vă place Bacovia de azi, altoit de IA? 3

Constantin COROIU Un panteon de hârtie 4

Daniel CRISTEA-ENACHE Nichita Stănescu și noul canon literar (I) 5

Vasile FLUTUREL Adrian Dinu Rachieru - relecturi benefice 6-7

Const. MIU Arhitectura și interiorizarea Logosului 7

Daniel Ștefan POCOVNICU Vaccin literar cu dublu tăiș 8

Maria GRĂDINARIU *Poesis* 9

Nicolae MECU „Suflul de temeinicie” 10

Dan Bogdan HANU Post(st)ări 11

Al. CISTELECAN Viața unui martir: Tit Liviu Chinezu 11

Nichita DANILOV Gheorghe Grigurcu la ceas aniversar 12

Passionaria STOICESCU Poeta vărsător din războaiele mele 13

Leo BUTNARU Specificul dintre Prut și Nistru 13

Ioan ȚICALO Poveste 13

Gellu DORIAN Alecsandri și Eminescu, simpatii, empatii și controverse 14

Val TALPALARU În siajul realității. (Con) cercurile lui Alexandru Colțan 14

Magda URSACHE Pe calea inimii 15

Emil NICOLAE *Poesis* 16

Ioan ADAM Aforismele singurătății 17

Cristina CHIPRIAN „În văpaie se mistuie poemul” 17

Remus-Valeriu GIORGIONI Ieșirea din poveste (Cărtărescu și creștinismul) 18

Viorel MICULA *Poesis* 19

Indira SPĂTARU Surâsul poeziei 20

Christian W. SCHENK Voces Primae - o rubrică nouă în „Expres cultural” 20

Ionel BOSTAN Obolul nevăzut al Muzei 21

Nicolae TZONE Un interview pe un acoperiș sau de vorbă cu poetul Geo Bogza 22-23

Vasile IANCU Între poezie și mentorat cultural 23

Aurel ȘTEFANACHI *Poesis* 24

Flavius PARASCHIV Cercul polar 25

Emanuel VASILIU De capul nostru 25

Ioan RĂDUCEA Pretext textil 25

Adrian Dinu RACHIERU Radu Cosașu sau ecumenismul textual 26-27

Rodica LĂZĂRESCU La Breaza, ocupat „cu de toate și nimic” 27

Constantin PRICOP Fundoianu/Fondane (XVII) 28

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat postal, în contul revistei.
120 lei / an + 72 lei taxe postale,
60 lei / 6 luni + 36 lei taxe postale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de plată adresa postală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări din cadrul celei de-a VII-a ediții a Trienalei de Artă Textilă „TexpoART”

* Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

* Rugăm colaboratorii să ne trimită materialele până pe data de 20 a lunii în curs, pentru luna următoare. Articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.

Adresa de expediție: exprescultural.iasi@gmail.com.

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www.exprescultural.ro

facebook.com/expres.cultural

ISSN: 2537-5989

Despre duplicitate și ignoranță

În spatele ușilor închise ale instituțiilor statului se ascunde o realitate tristă, pe care cetățenii o resimt zilnic pe propria piele. Conducerea unei comunități sau a unei țări ar trebui să fie culminația responsabilității morale și a competenței profesionale. Din păcate, realitatea politică ne confruntă adesea cu un peisaj bizar și toxic. Un spațiu în care deciziile majore, cele care influențează destinele a milioane de oameni, sunt luate de personaje marcate de o combinație nefericită: duplicitate și incompetență. Această simbioză distructivă nu reprezintă doar o simplă carență administrativă, ci o formă accentuată de uitare și trădare a contractului social dintre stat și cetățean.

Duplicitatea este masca favorită a politicianului modern. În campaniile electorale sau în fața reflectoarelor, discursul acestuia este poleit cu empatie, promisiuni impresionante și patriotism de fațadă. Se mimează grija pentru cei vulnerabili, se invocă strategii de dezvoltare și se asigură o transparentă totală. Însă, de îndată ce reflectoarele se sting, prioritățile se schimbă radical. Interesul public este imediat înlocuit de agenda personală și de grup. Această dedublare creează un grad ridicat de neîncredere. Cetățeanul devine o simplă masă de manevră, o cifră statistică utilă doar în momentele de vot. Politicianul duplicitar posedă arta de a spune exact ceea ce publicul dorește să audă, operând totodată în sensul complet invers. El votează legi pe care le critică public și condamnă corupția în timp ce o patronează din umbră.

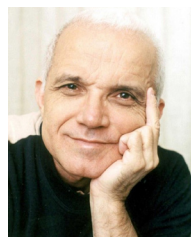
Problema devine dramatică atunci când duplicitatea întâlnește incompetența bătătoare la ochi. La noi, din nefericire, exemplele de acest fel se găsesc în mai toate sferile de influență ale decidenților. Maiorescu era convins că o politică acaparată de oameni de rang secund (mediocri) este o politică de rangul al doilea, care condamnă o națiune la stagnare. Într-un sistem meritocratic, accesul la putere ar fi condiționat de expertiză, viziune și rezultate demonstrate. În sistemul controlat de fățarnici, criteriul principal devine loialitatea oarbă față de partid sau abilitatea de a manipula masele. Astfel, în funcții cheie de miniștri, directori de agenții sau administratori publici ajung persoane lipsite de o minimă pregătire de specialitate. Acești oameni nu înțeleg mecanismele macro-economice, legislația pe care trebuie să o aplice sau impactul pe termen lung al propriilor decizii. Ei confundă administrarea unui stat cu gestionarea unui activ personal sau a unei moșii. Mai mult, acești lideri dezvoltă un mecanism psihologic de autoapărare riscant. Conștienți într-o oarecare măsură de propriile limitări profesionale, ei refuză dialogul cu adevărati experți. Consilierii competenți sunt îndepărtați și înlocuiți cu o castă de „yes-meni” a căror singură calitate este lingușirea. Critica constructivă din partea societății civile sau a presei este catalogată imediat drept atac politic sau tentativă de destabilizare. Astfel, decidentul incompetent izolează instituția pe care o conduce într-o bulă de irealitate unde indicatorii economici sunt „pe creștere”, deși realitatea din teren arată jălnic.

E îngrijorător faptul că aceste persoane dețin o putere de decizie reală și legală. Ei pot schimba destine prin ordonanțe de urgență adoptate peste noapte. Pot direcționa resurse vitale către proiecte inutile, falimentând sectoare întregi; au puterea de a decide prioritățile unei națiuni, deși nu au capacitatea intelectuală sau morală de a înțelege complexitatea lumii de acum. Într-o epocă a provocărilor tehnologice, a crizelor climatice și a volatilității economice globale, a lăsa cârma pe mâna unor analafabeți funcționali din punct de vedere administrativ este o formă de stingere lentă a capacității noastre de înnoire. Cum s-a ajuns însă aici? Răspunsul se află, parțial, și în pasivitatea sau oboșala democratică a electoratului. Absenteismul la vot și toleranța crescută față de derapajele morale au permis acestor personaje să colonizeze structurile statului. Mecanismele de control democratic au fost treptat slăbite, iar partidele politice s-au transformat în agenții de plasare a forței de muncă pentru clientela politică, abandonând rolul de selectare a elitelor.

Pentru a rupe acest cerc vicios, este nevoie de o trezire a conștiinței publice. Cetățenii se cuvine să înțeleagă că votul nu este doar un drept, ci o responsabilitate uriașă de filtrare a imposturii. Este necesar să învățăm a privi dincolo de zâmbetele de pe afișele electorale și să cerem responsabilitate, C.V.-urile, competențe dovedite și coerență între vorbe și fapte. Atâta timp cât vom accepta ca destinele noastre să fie modelate de oameni mici cu puteri mari, vom rămâne prizonierii rudimentării și ai frustrării. Schimbarea nu vine de la lideri ipocriți care vor să păstreze status quo-ul, ci de la o societate care decide, în sfârșit, că merită să fie condusă de oameni capabili și integri.

Erată

În numărul 95-96 din 2024, citatul din pagina a treia atribuit, din eroare, lui Emil Cioran, aparține doamnei Irina Binder

Cum vă place Bacovia de azi, altoit IA?

Rău am ajuns, să suspectăm poezia „naturală, originală” de azi că poate fi generată de Inteligența Artificială (IA). Că autorul-om de literatură în general (nu numai de poezie, ci și de proză și dramaturgie, dar mai ales de eseu și critică literară, las la o parte publicistică și jurnal) apelează la IA, trezindu-se neinspirat, atunci când n-are nici o idee despre ce să scrie. Acum redactorii de reviste literare au o grijă în plus, teama că primesc texte spre publicare care sunt realizate cu IA și se fac de râs. Zilele trecute citeam în *România literară*: *Inteligența artificială a pătruns, cum altfel?, și în activitatea redacțională. Ne sunt trimise texte care la o primă lectură trec proba publicabilității și pe care chiar s-a întâmplat să le publicăm. Fără să ne dăm seama că ele n-ar reprezenta contribuția autorului care le semnează, ci a ei, a inteligenței artificiale. Vai, plagiatul de altădată pare o înfracțiune oarecare în comparație cu noua înșelătorie sofisticată, prin care se pot mistifica lucrurile într-atât încât să-i transforme în autori pe unii care în realitate nu sunt autori, ci farsori. De la o vreme, asaltul acestora asupra redacției s-a întetit. Eu, unul, sunt lipsit de abilitatea de a detecta asemenea abateri* (Gabriel Chifu). În timp ce, în același

senior pentru încălcarea standardelor de integritate. „La Mediahuis aplicăm reguli stricte privind utilizarea inteligenței artificiale, unde rigoarea, supravegherea umană și transparența sunt esențiale. Faptul că aceste principii nu au fost respectate contravine standardelor noastre și angajamentului față de cititori că susținem un jurnalism de încredere”, a transmis directorul executiv Gert Ysebaert. Vă dați seama, suspendare pentru folosirea IA în jurnalism trecător, altfel, nu în literatură „care rămâne”.

Revenind la poezia naturală și poezia artificială (generată de algoritmi IA). Să fie clar, acces la partea spirituală a lumii are numai creatorul uman (IA are acces numai la partea materială a lumii). Actul creației nu este doar o rearanjare de cuvinte sau culori. Este o formă de transcendență. Trăire interioară, intuiție și revelație: Omul experimentează durerea, extazul, melancolia, frica de moarte sau iubirea mistică. Acestea nu sunt date matematice, ci experiențe subiective trăite la granița dintre conștiință și spirit. Omul caută și oferă sens. El încearcă să răspundă la întrebarea „De ce?”, o întrebare care aparține în totalitate domeniului spiritual și existențial. Pe când Inteligența Artificială, oricât de poetic sau

profund ar părea textul pe care îl generează, operează exclusiv în lumea fizică, măsurabilă și structurală. IA nu are acces la spiritul din spatele cuvintelor, ci doar la morfologia și statistica lor. IA simulează, nu trăiește. Când IA scrie o poezie despre tristețe, ea nu simte tristețea. Ea analizează tiparele în care oamenii au descris tristețea de-a lungul istoriei și le combină într-un mod coerent. Este o oglindire a materialității limbajului uman, nu o naștere spirituală. Totuși, IA poate aranja materia (cuvintele) într-un mod care trezește spiritualitatea în cititorul uman. Deci: IA folosește materia pentru a mima spiritul, în timp ce poetul folosește materia (cuvântul scris) doar ca pe un vehicul pentru a elibera spiritul. IA construiește corpul poeziei, dar numai omul îi poate sufla viață. Am citat, IA are spirit critic.

De câțiva ani se vorbește de poezia cuan-

tică, creată de om, nu de o minte digitală. Poezia cuantică ar putea să facă legătura creatoare între om și IA? E o idee: Intersecția asta dintre spiritul uman, logica bizară a fizicii și tehnologia IA este un teritoriu fascinant, care ne provoacă să regândim ce înseamnă, de fapt, creativitatea... Dacă poezia cuantică scrisă de oameni este o încercare a minții noastre de a conceptualiza bizareria atomilor, poezia scrisă de IA este un produs direct al unei mașinării matematice care trăiește deja în acea bizarerie a probabilităților, aplicată instinctiv prin felul în care jonglează cu incertitudinea cuvintelor.

Am rugat Gemini-Google (gratuit, probabil e cea mai elementară IA) să scrie o poezie „originală” în stilul lui Bacovia, citiți-o fără rețineri: Monosilabe de gheață/ Odaia miroase a scândură udă și var.../ În târg, o fanfară militară destramă marșul nocturn./ Iubito, e seară, și-i târziu, și-i zadărnice./ Prin geamul nuanțat ca un fum de saturn.../ Un bec agonizează în colțul de stradă./ O pată de galben pe negrul imens;/ Același fior de materie mută.../ Și ninge... și ninge... fără de sens.../ Mă plimb... un delir de figuri de ceară./ În haine de gală, prin curtea de spital./ Ah, pașii greoi în noroiul de zgură.../ O palidă față privește din mal.../ Și-aud o clăvără... un sunet barbar./ O singură clapă, etern repetată./ Sunt singur. Și ninge. Nevroză./ O lume de plumb... O viață ratată. Nu-i așa că vă place Bacovia de azi, altoit IA?

tică, creată de om, nu de o minte digitală. Poezia cuantică ar putea să facă legătura creatoare între om și IA? E o idee: Intersecția asta dintre spiritul uman, logica bizară a fizicii și tehnologia IA este un teritoriu fascinant, care ne provoacă să regândim ce înseamnă, de fapt, creativitatea... Dacă poezia cuantică scrisă de oameni este o încercare a minții noastre de a conceptualiza bizareria atomilor, poezia scrisă de IA este un produs direct al unei mașinării matematice care trăiește deja în acea bizarerie a probabilităților, aplicată instinctiv prin felul în care jonglează cu incertitudinea cuvintelor.

Am rugat Gemini-Google (gratuit, probabil e cea mai elementară IA) să scrie o poezie „originală” în stilul lui Bacovia, citiți-o fără rețineri: Monosilabe de gheață/ Odaia miroase a scândură udă și var.../ În târg, o fanfară militară destramă marșul nocturn./ Iubito, e seară, și-i târziu, și-i zadărnice./ Prin geamul nuanțat ca un fum de saturn.../ Un bec agonizează în colțul de stradă./ O pată de galben pe negrul imens;/ Același fior de materie mută.../ Și ninge... și ninge... fără de sens.../ Mă plimb... un delir de figuri de ceară./ În haine de gală, prin curtea de spital./ Ah, pașii greoi în noroiul de zgură.../ O palidă față privește din mal.../ Și-aud o clăvără... un sunet barbar./ O singură clapă, etern repetată./ Sunt singur. Și ninge. Nevroză./ O lume de plumb... O viață ratată. Nu-i așa că vă place Bacovia de azi, altoit IA?

Rău am ajuns, să suspectăm poezia „naturală, originală” de azi că poate fi generată de Inteligența Artificială (IA). Că autorul-om de literatură în general (nu numai de poezie, ci și de proză și dramaturgie, dar mai ales de eseu și critică literară, las la o parte publicistică și jurnal) apelează la IA, trezindu-se neinspirat, atunci când n-are nici o idee despre ce să scrie. Acum redactorii de reviste literare au o grijă în plus, teama că primesc texte spre publicare care sunt realizate cu IA și se fac de râs. Zilele trecute citeam în *România literară*: *Inteligența artificială a pătruns, cum altfel?, și în activitatea redacțională. Ne sunt trimise texte care la o primă lectură trec proba publicabilității și pe care chiar s-a întâmplat să le publicăm. Fără să ne dăm seama că ele n-ar reprezenta contribuția autorului care le semnează, ci a ei, a inteligenței artificiale. Vai, plagiatul de altădată pare o înfracțiune oarecare în comparație cu noua înșelătorie sofisticată, prin care se pot mistifica lucrurile într-atât încât să-i transforme în autori pe unii care în realitate nu sunt autori, ci farsori. De la o vreme, asaltul acestora asupra redacției s-a întetit. Eu, unul, sunt lipsit de abilitatea de a detecta asemenea abateri* (Gabriel Chifu). În timp ce, în același

senior pentru încălcarea standardelor de integritate. „La Mediahuis aplicăm reguli stricte privind utilizarea inteligenței artificiale, unde rigoarea, supravegherea umană și transparența sunt esențiale. Faptul că aceste principii nu au fost respectate contravine standardelor noastre și angajamentului față de cititori că susținem un jurnalism de încredere”, a transmis directorul executiv Gert Ysebaert. Vă dați seama, suspendare pentru folosirea IA în jurnalism trecător, altfel, nu în literatură „care rămâne”.

Revenind la poezia naturală și poezia artificială (generată de algoritmi IA). Să fie clar, acces la partea spirituală a lumii are numai creatorul uman (IA are acces numai la partea materială a lumii). Actul creației nu este doar o rearanjare de cuvinte sau culori. Este o formă de transcendență. Trăire interioară, intuiție și revelație: Omul experimentează durerea, extazul, melancolia, frica de moarte sau iubirea mistică. Acestea nu sunt date matematice, ci experiențe subiective trăite la granița dintre conștiință și spirit. Omul caută și oferă sens. El încearcă să răspundă la întrebarea „De ce?”, o întrebare care aparține în totalitate domeniului spiritual și existențial. Pe când Inteligența Artificială, oricât de poetic sau

profund ar părea textul pe care îl generează, operează exclusiv în lumea fizică, măsurabilă și structurală. IA nu are acces la spiritul din spatele cuvintelor, ci doar la morfologia și statistica lor. IA simulează, nu trăiește. Când IA scrie o poezie despre tristețe, ea nu simte tristețea. Ea analizează tiparele în care oamenii au descris tristețea de-a lungul istoriei și le combină într-un mod coerent. Este o oglindire a materialității limbajului uman, nu o naștere spirituală. Totuși, IA poate aranja materia (cuvintele) într-un mod care trezește spiritualitatea în cititorul uman. Deci: IA folosește materia pentru a mima spiritul, în timp ce poetul folosește materia (cuvântul scris) doar ca pe un vehicul pentru a elibera spiritul. IA construiește corpul poeziei, dar numai omul îi poate sufla viață. Am citat, IA are spirit critic.

De câțiva ani se vorbește de poezia cuan-

tică, creată de om, nu de o minte digitală. Poezia cuantică ar putea să facă legătura creatoare între om și IA? E o idee: Intersecția asta dintre spiritul uman, logica bizară a fizicii și tehnologia IA este un teritoriu fascinant, care ne provoacă să regândim ce înseamnă, de fapt, creativitatea... Dacă poezia cuantică scrisă de oameni este o încercare a minții noastre de a conceptualiza bizareria atomilor, poezia scrisă de IA este un produs direct al unei mașinării matematice care trăiește deja în acea bizarerie a probabilităților, aplicată instinctiv prin felul în care jonglează cu incertitudinea cuvintelor.

Am rugat Gemini-Google (gratuit, probabil e cea mai elementară IA) să scrie o poezie „originală” în stilul lui Bacovia, citiți-o fără rețineri: Monosilabe de gheață/ Odaia miroase a scândură udă și var.../ În târg, o fanfară militară destramă marșul nocturn./ Iubito, e seară, și-i târziu, și-i zadărnice./ Prin geamul nuanțat ca un fum de saturn.../ Un bec agonizează în colțul de stradă./ O pată de galben pe negrul imens;/ Același fior de materie mută.../ Și ninge... și ninge... fără de sens.../ Mă plimb... un delir de figuri de ceară./ În haine de gală, prin curtea de spital./ Ah, pașii greoi în noroiul de zgură.../ O palidă față privește din mal.../ Și-aud o clăvără... un sunet barbar./ O singură clapă, etern repetată./ Sunt singur. Și ninge. Nevroză./ O lume de plumb... O viață ratată. Nu-i așa că vă place Bacovia de azi, altoit IA?

Un panteon de hârtie

După mai bine de o jumătate de secol de la apariția primului volum al lucrării lexicografice *Personalități ieșene*, proiect pe care îl datorăm regretatului Ionel Maftai, publicist, cercetător pasionat și bibliograf format, așa-zicând, la locul de muncă, un entuziast din categoria celor capabili să se dedice trup și suflet unor construcții durabile, dar, în egală măsură, și celui care i-a continuat și îi continuă cu aceeași rigoare și dăruire opera: Ioan Timofte, a ajuns la al XV-lea număr, unul, s-ar putea spune, jubiliar, apărut de curând la Editura Pim. Cei doi autori au avut de luptat din greu - îndeosebi în buimaca epocă postdecembris-tă, când cultura și valorile ei care ne legitimează ca națiune au fost și sunt neglijate, iar nu puține chiar negate - nu doar cu dificultățile financiare, aproape insurmontabile, ci și cu umorile, orgoliile, indiferența, ignoranța, invidia, analfabetismul funcțional și prostia asimptomatică.

În acest context, reamintesc un memorabil postulat al lui G. Călinescu: biografia unui om de seamă „începe nu cu anul nașterii, ci cu anul morții”. Fie ea și condensată într-un articol de dicționar ca în cazul de față. Dar orgoliile tumefiate, inclusiv ale congenerilor ori ale colegilor celor ce n-au făcut și nu fac degeaba umbră pământului, nu în ultimul rând invidia și răutățile unora dintre contemporani își pot pune o dezamăgitoare și deformantă amprentă pe mărturiile menite să constituie substanța articolelor dintr-un dicționar, precum cel ajuns acum la dimensiunile unui întreg raft de bibliotecă. Spre lauda sa, cum remarcam și în comentariile privind câteva dintre volumele precedente, Ioan Timofte a știut să evite micile orgolii, idiosincraziile și să păstreze în portretele pe care le-a schițat dreapta măsură. Apoi, repet ceea ce încercam să disting în aceleași comentarii, trebuie avut în vedere și modul cum este definit și perceput conceptul de *personalitate* în sens axiologic, deci nu numai moral-psihologic. Și, în orice caz, nu în primul rând moral-psihologic. Adeseori, cei consultați pentru a oferi date și fapte reale despre o anume personalitate ce ilustrează/a ilustrat un domeniu sau altul de activitate, de creație artistică, științifică etc. includ în conceptul de personalitate și pe cel de model moral sau doar comportamental. Or, e limpede că întotdeauna au fost și vor fi mai rare modelele morale. Amintesc și eu un celebru exemplu des invocat și evocat. Scriitorul francez Céline este creatorul unei mari opere, dar este el și un model moral? Nicidecum. Este însă un model literar și de aceea locul lui în orice istorie literară, dicționar etc. e de neclintit. În definitiv, un dicționar, o enciclopedie, o lucrare de istorie culturală nu sunt, nu pot fi și nici nu trebuie să fie manuale de morală, ci - e un truism - surse credibile de informare, nici mai mult, dar nici mai puțin.

Ioan Timofte a continuat să se documenteze riguros și a reușit să contureze pe cât de concis, pe atât de convingător, profilurile a încă o sută de oameni de seamă ieșeni care au ieșit din scena vieții în ultimii ani. Și în acest volum fiecare articol micromonografic, însoțit de fotografia celui evocat, conține datele și informațiile care, în limbajul lor fatalmente auster, recompun o biografie. Consecvent conceptului ce stă la baza acestei lucrări lexicografice ale cărei dimensiuni au crescut, firește, odată cu înaintarea în timp, Ioan Timofte i-a consultat în vederea redactării textelor pe descendenții celor incluși în șirul *personalităților*, a stat de vorbă cu colegi, prieteni, colaboratori, discipoli ai acestora, a cercetat manuscrise, colecții de ziare și reviste, dicționare, monografii etc. La sfârșitul fiecărui articol sunt indicate principalele surse bibliografice. Trebuie să observ și de această dată că textele sunt redactate într-un stil limpede, sobru și pe cât posibil nuanțat, autorul strunindu-și emoția, chiar dacă, abia perceptibil, uneori se simte și o undă de empatie, de căldură sufletească, de nostalgie sau de neliniște privind „clipa cea repede” ce ne-a fost dată.

Trec în revistă - desigur aleatoriu - câteva

nume ale unor personalități din galeria celor ce figurează în volumul recent apărut, nouă treaptă într-o construcție care sperăm să fie continuată grație strădaniei neobositului cercetător și pasionat lexicograf cu o remarcabilă curiozitate intelectuală Ioan Timofte.

Istoricul Ioan Caproșu, profesor, cercetător asiduu al documentelor și izvoarelor revelatoare privind Moldova de pe ambele maluri ale Prutului și centrele ei de puternică iradiere, autor al unor monografii și sinteze de neocolit de către toți cei interesați, dar și de specialiști în domeniile abordate de cel care s-a dedicat îndeosebi studiului istoriei Iașului și a Moldovei.

Profesorul, criticul și istoricul literar, teatrologul, eseistul rafinat, lexicograful a cărui contribuție la elaborarea *Dicționarului literaturii române de la origini până la 1900* și a *Dicționarului general al literaturii române* de la începuturi până în prezentul nostru, ce cuprinde practic tot ceea ce înseamnă scrisul românesc dintr-o perioadă de cinci secole: Florin Faifer. El face o figură cu totul aparte, singulară, fiind un istoric și un analist fin al fenomenului literar și teatral, dublat de un scriitor

un patos cuceritor. Am avut prilejul să mă bucur de prestația sa și în această ipostază, nu numai în cea de actor, de mai multe ori când s-a întâmplat să însoțesc vizitatori de seamă ai Iașului: scriitori, diplomați, jurnaliști, reprezentanți ai unor organisme internaționale etc. Îl întâlneam de obicei pe strada Cuza Vodă. Stăteam de vorbă, îl ascultam și aveam sentimentul că Petru Ciubotaru, care a conferit viață scenică atâtor personaje din dramaturgia națională și universală în roluri memorabile, trăiește în și pentru teatru, altfel spus un om, un artist care parcă respira teatru.

George Popa, medic, hematolog de marcă, profesor universitar la cursurile căruia, în contrast cu ariditatea temelor și subiectelor ce făceau obiectul prelegerilor, se aplauda ca la spectacol datorită abilității și talentului cu care magistrul împletea cultura științifică cu cea filozofică și artistică. George Popa este autorul unor monografii și tratate de specialitate de o unanim recunoscută valoare, dar și poet, traducător (un volum din poezia lui Omar Khayyam în tălmăcirea sa din limba franceză e o bijuterie lirică), critic de artă, eminescolog care a analizat opera celui mai mare poet al nostru dintr-o perspectivă preponderent filozofică, cu o bibliografie prodigioasă și diversă ce dovedește complexitatea unei personalități pe care unii comentatori nu au ezitat să o caracterizeze cu epitete totuși exorbitante pe care le citează Ioan Timofte.

În fine, Elvira Sorohan, cu o prestigioasă carieră de profesor la Universitatea Al.I.Cuza și cu o remarcabilă operă de istoric și critic literar. Îmi amintesc adeseori cu emoție de cursurile și seminariile de literatură veche ale profesoarei Elvira Sorohan, după cum am în memorie studiile și cărțile sale consacrate operei lui Dimitrie Cantemir sau vieții și operei lui Miron Costin, cărturarul și scriitorul a cărui pană suieră istoric de secole prin văzduhul Moldovei și al literaturii române. Spre deosebire de alți profesori, unii foarte mari, dar mai mult sau mai puțin cantonați într-o anume perioadă a literaturii și culturii - veche, clasică, modernă, contemporană - orizontul de abordare al Elvirei Sorohan este mai larg. Însușindu-și lecția lui Călinescu, Elvira Sorohan a scris cu aceeași competență eseuri, cronici despre scriitori din toate epocile, inclusiv despre cei mai tineri, unii aflați chiar la debut. Înțelegând că dialogul despre clasici și contemporani în publicistică este o datorie a omului de cultură, a criticului literar pentru care critica nu este și nu trebuie să fie un produs de seră, Elvira Sorohan a fost o prezentă constantă și prețuită în paginile publicațiilor culturale.

Ca și celelalte tomuri din seria *Personalități ieșene* apărute până acum, acest al XV-lea, prefăcut de profesorul universitar Nicu Gavriluță, se încheie cu o listă completă, în ordine alfabetică, a celor ce figurează în toate cele 14 volume anterioare, adică 1500 de

nume. Încât, cu cele o sută din volumul al XV-lea la care mă refer numărul acestora ajunge la 1600. Cineva ar putea fi tentat să se întrebe: nu cumva sunt prea multe?! Întrebare firească, mai ales dacă avem în vedere o definiție sau alta a *personalității*. Un cuvânt greu dacă îl privim din punctul de vedere al valorii și al faptei văzute din viitor. Aproape tot atât de greu ca și cuvântul *destin*. Biografii avem toți, mai mult sau mai puțin importante, destin foarte puțini. Nota comună constă în aceea că biografia, formația, evoluția, opera celor ce figurează în galeria „personalităților” din cele 15 volume sunt legate indisolubil de Iași, de „alchimia subtilă a farmecului acestui oraș”, cu caracterizarea ce aparține lui G.M. Cantacuzino, arhitectul care a restaurat Biserica Trei Ierarhi și complexul mitropolitan, cărturarul și rafinatul estetic dintr-o spiță pierdută probabil pentru totdeauna, scriitorul care evocă și definește memorabil ambianța cosmică și morală a unui spațiu binecuvântat ce a catalizat puternic de-a lungul vremii vocația zidirii și spiritul creator.

de mare talent. Amintesc în treacăt - și totodată recomand spre lectură, sau o relectură pe cât de captivantă, pe atât de gânditoare - *Memorialistica de călătorie între real și imaginar*, *Dramaturgia între clipă și durată*, *Faldurile Mnemosynei*, *Pluta de naufragiu* sau *Incursiuni în istoria teatrului universal (de la origini până la Renaștere)*. Toate acestea și multe alte cărți purtând semnătura lui Florin Faifer sunt consemnate cu grijă și profitabil pentru cei dornici de informații bibliografice privind cultura cu adevărat majoră în recent apărutul volum din seria *Personalități ieșene*.

Petru Ciubotaru, neuitatul actor al Teatrului Național din Iași, un personaj mai puțin pitoresc decât un Miluță Gheorghiu, dar aproape tot atât de popular. Pe lângă originalul său talent actoricesc, Petru Ciubotaru era și un fermecător povestitor, mai ales atunci când evoca episoade și figuri legendare din istoria primului Teatru național al României. Mândru de faptul că era societar al acestei instituții emblematice a culturii românești, el vorbea adeseori cu diferite ocazii oaspeților din țară și din străinătate despre Naționalul ieșean cu

Nichita Stănescu și noul canon literar (I)

Ce anume din pre-debutul și debutul editorial al lui Nichita Stănescu ar putea explica fulgerătoarea lui afirmare publică, în plutonul unei generații de poeți remarcabili care debutează în același moment istoric cu el? Dincolo de particularitățile artistice ale fiecărui poet tânăr, de notele esențiale ale lirismului său și de dominantă unei tinereți poetice distincte, în tinerețea unei întregi generații, care este *diferența* pe care o marchează acțiunea poetică stănesciană, astfel încât acest poet, și nu altul, să fie selectat ca autor deopotrivă al realismului socialist ilustrat până atunci și al unui nou discurs poetic, întâmpinat ca atare de criticii și de cerberii ideologici?

O ultimă interogație vizează chiar această receptare favorabilă datorată unor critici, neîndoielnic, de mare acuitate (Paul Georgescu), dar și de mare autoritate, în epocă, prin prisma angajamentului lor ideologic. Care este explicația faptului că un marxist pur și dur ca Paul Georgescu girează nu numai ideologic, ci și „artistic” debutul lui Nichita Stănescu? În ce fel ideologicul și „artisticul” pot apărea într-un același volum de poezie, astfel încât aliajul ori mixajul lor public (iar nu „falia” public-privat) să mulțumească atât exigențele ideologiei unice, cât și pe cele ale unor cititori de literatură?

Ipoteza ce poate fi avansată și explicația care să limpezească timpuria centralitate poetică a lui Nichita Stănescu, în *termenii epocii*, nu în cei ai talentului individual, se leagă de multiplicarea rolurilor proiectiv-discursive, la acest poet, în interiorul regimului public de editare. Nichita Stănescu nu este „sincer”, „autentic” literar în privat și „fals” literar în volumul cu care debutează. El, desigur, poartă o mască, precum toți colegii săi, în deceniul care se încheie în 1960. Dar nu e suficient să dăm masca la o parte (și *Sensul iubirii* din 1960) pentru a-l obține pe „adevăratul” poet Nichita Stănescu.

În poeziile scrise fără intenția publicării lor, în acei ani, autorul nu are nevoie de disimulările, codările și transferurile operate în poeziile scrise pentru a fi publicate *atunci*. E inutil să căutăm un Nichita Stănescu și mai „ascuns” decât cel pe care ni-l livrează textele destinate sertarului, în anii '50. Jocul cu identitățile și cu măștile poetice, înainte de a fi intrat în discuția criticii literare, trebuie, credem, analizat ca strategie de disimulare a autorului real, care a creat în mod conștient o poezie „pe linie” și a câștigat, cu ea, încrederea forurilor.

Adevăratul Nichita Stănescu nu este, credem, nici poetul care scrie texte știind că nu le va putea publica decât într-un alt context temporal; nici cel care scrie versuri convenabile viziunii oficiale asupra literaturii contemporane. Dislocarea pe care o realizează tânărul Nichita Stănescu și breșele pe care le face în interiorul sistemului de reprezentări ale realismului socialist explică afirmarea spectaculoasă a poetului, susținut de vechiul canon (ideologizat) și de cel nou („șazecist”) pe linia lor de intersecție.

Diferența dintre citatul *Cântec* dedicat Partidului și „poeziile” realist-socialiste ale predecesorilor lui Nichita Stănescu este vizibilă. *Îți trimit un cojocel* de Sanda Movilă, cu care Eugen Negrici exemplifică la capitolul *Adoratio. Imnografia comunistă*, subcapitolul „Tătucul” *Stalin*, este la antipodul literar al poeziei stănesciene, cu toate că direcția lor adoratoare este aceeași. Putem observa prima breșă, apoi și pe următoarele făcute de Nichita Stănescu în corpusul acestui tip de „poezie”:

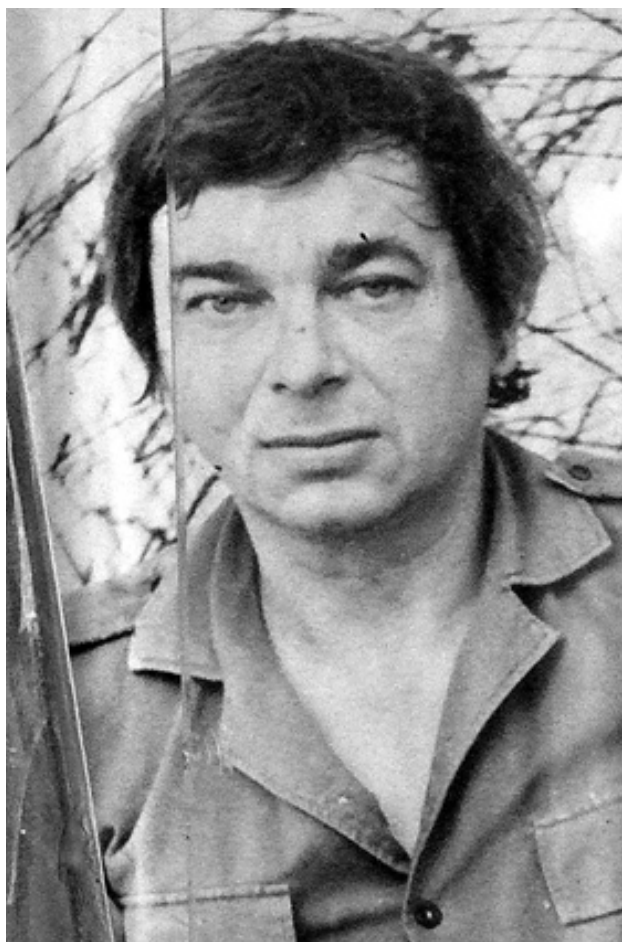
Drag tovarăș Stalin
Îți trimit un cojocel.
Nu-l lucrezi numai cu fir,
Gândul îl pusei în el.

Firul negru îl cusui
să nu uit prin ce trecui.

Stele roșii am brodat,
firu-n opt, rotund, bogat,
stelele de la Kremlin,
viața fără de stăpân.
Fir subțire de oțel,
acum îmi creștea din el,
când brodai și secerea,
secerea, întrecerea,
cu ciocanul lângă ea,
cojocelul scăpăra.
(...)

Plicul buzunarului,
aripa hulubului
fâlfăitul viu pe steaguri
și pacea peste meleaguri.

Cojocelul n-o să fie oare mic
pentru sufletu-ți de voinic?
Drag tovarășe Staline,
mult aș vrea să-ți vină bine!

Textul Sandei Movilă, rudimentar poetic, se hrănește din *mesajul* pe care-l transmite unui receptor, indiferent de instrucția lui, într-un cadru cultural autohton configurat de strângerea șurubului (alteori, cu destinderi ideologice) la Moscova. Textul nu este, în fond, altfel decât realitatea pe care este chemat s-o „redea”.

Așa cum, în viața socială, autorii reali sunt chemați să exprime tezele și directivele Partidului, comunicate din centrul moscovit de putere și autoritate, tot astfel, în text, Stalin devine personajul-cheie în jurul căruia este construită poezia. Dacă Stalin n-ar mai exista în textul versificat al Sandei Movilă, textul n-ar avea nici obiect, nici subiect, nici temă, nici problematică, nici structură, nici conținut. Toate sunt în strică de dependență de figura simbolică iradiantă și structurantă căreia poeta i se adresează ca unui tătuc ce-i va primi darul.

Darul e, pe lângă „cojocel”, textul însuși, îmbibat de elemente concrete și de termeni univoci, într-o comutare simbolică accesibilă oricui. „Firul negru” cusut în „cojocel” simbolizează trecutul apăsător și apăsător al împilării. Firul „subțire de oțel” e un simbol al energiei comuniștilor pe a

cărora dârzenie se poate conta. Singura trimitere, azi, echivocă și plurivocă a textului este „plicul buzunarului”, care, într-o nouă și ironică lectură, ar putea fi recontextualizată ca o mită.

În termenii epocii, însă, un asemenea text versificat este literatură. Ambiguizarea discursului, multiplicarea cheilor de lectură, resemantizarea enunțurilor sunt trepte pe care produsul Sandei Movilă nu le urcă și nu le poate crea. Unidirecționat și de un conformism integral, „poemul” este definitiv pentru o întreagă epocă „literară” și pentru regimul de constrângeri care a făcut-o să arate astfel.

În schimb, în poemul conformist al lui Nichita Stănescu, dedicat *Partidului*, acest conformism ideologic e radical diferit de cel al Sandei Movilă; și de o noutate frapantă. Prima strofă a Sandei Movilă:

Drag tovarăș Stalin
Îți trimit un cojocel.
Nu-l lucrezi numai cu fir,
Gândul îl pusei în el.

Prima strofă a lui Nichita Stănescu:

S-a fărâmat tăcerea lunii, apăsătoare, tristă,
pe treptele suind, ale Comunii.
Ți-ai arcuit, luciditate comunistă,
retina peste-a doua față-a lunii.

Într-un text, o „scrisoare” și o adresare de un comic involuntar, astăzi, către Stalin, cu asumarea, de către poetă, a unui rol de muncitoare fruntașă în producție. În celălalt, un dialog abstract cu propriile convingeri comuniste, într-o reprezentare de ardență imaginativă. În strofa Sandei Movilă, prezent, perfect simplu, „popular”, și lucru poetic cu mâinile truditore. În cea a lui Nichita Stănescu, nu întâlnim „firul negru îl cusui” și „îți trimit un cojocel”, ci „retina” pe care o fantastică „luciditate comunistă” o *arcuiește* peste fața ascunsă a lunii. Comunismul din textul Sandei Movilă merge până la Stalin și înapoi. Comunismul din textul tânărului Nichita Stănescu devine cosmic, ireal, metafizic, desfășându-se de realismul socialist pedestru, tipic, prin inserții imaginare inconceptibile în discursul poetic standard. Ultima strofă din textul Sandei Movilă:

Cojocelul n-o să fie oare mic
pentru sufletu-ți de voinic?
Drag tovarășe Staline,
mult aș vrea să-ți vină bine!

Și ultima strofă din cel stănescian:

Spre trilobiți o lume veche se cufundă,
deasupra crești, neabătut, Comună.
Acoperiș mi-e sufletul și verticala undă!
Tăria noastră-i până dincolo de lună.

Versurile din *Îți trimit un cojocel* urmează, cu mare fidelitate, nu numai linia poeziei realist-socialiste, ci și suita „imagistică” a autoarei. Ea este în perfectă consonanță cu strofa de început și cu cele de „parcurs”, în același registru, la același nivel. Omogenitatea textului, cu tot ridicolul său involuntar din lectura de astăzi, este notabilă. Nici o fisură nu apare în „demonstrația” poetică a atașamentului față de Stalin și de „pacea peste meleaguri” datorată lui. La Nichita Stănescu, nici o strofă nu este „anunțată” de cea anterioară, iar ultima, care ar trebui să presupună o mai mică marjă de impredictibilitate și surpriză (enunțurile anterioare diminuează acest spațiu, dacă poetul nu-l gândește de la început ca pe unul al răsucirii surprinzătoare, precum la Arghezi ori la Sorescu), *decoleză* într-un regn imaginar încă mai șocant și mai enigmatic decât fața ascunsă a lunii.

Vasile FLUTUREL

Adrian Dinu Rachieru - relecturi benefice

„Că nu iese alta și mai frumoasă, și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decât cetitul cărților”. (Miron Costin)

Beneficiind de o *origine sănătoasă* (nu în sensul cunoscut în defunctul regim, desigur, ci în cel al formării intelectuale, încă din fragedă pruncie, ca fiu de destoinici învățători în Solonețul Sucevei, în casa cărora Cartea era la mare cinste), Adrian Dinu Rachieru, cadru didactic universitar în orașul de pe Bega, doctor în sociologie, membru al Uniunii Scriitorilor din România, credincios până la sacrificiu de sine cunoscutei ziceri cronicărești pe care am ales-o ca motto pentru prezentele însemnări, și-a durat, prin trudă asiduă și continuă, în cele patru decenii și mai bine scurse din anul debutului editorial (1983), un edificiu de condeier de invidiat. Este vorba de peste 30 de consistente și apreciate¹ volume, în majoritate ținând de istorie, teorie și critică literară dar și de proza propriu-zisă (a se vedea trilogia romanească *Vina*, romanul *Frica*) ori de sociologie și de filozofia culturii.

Acribiosul cârturar bucovinean devenit bănățean (nu din inițiativă proprie, ci prin conjunctura repartitiei la absolvirea facultății), legat sufletește de ani și ani de vechea cetate a culturii române care este Iașul, a fost prezent la recenta ediție (a XXXI-a) a Târgului de carte „Librex – 2026” cu un impresionant op (654 pagini)² în care și-a adunat o parte din propriile opinii asupra fenomenului literar românesc postbelic și mai ales postdecembrist, cu revelatoare trimiteri la perioada interbelică ori chiar a celei de sfârșit de secol XIX, atunci când situația o impune (a se vedea comentariile despre Eminescu, Călinescu, Arghezi, Bacovia, Camil Petrescu, Panait Istrati). De altfel, scopul mărturisit al autorului, legat de acest volum, îl găsim exprimat atât în *Argument* (axat pe tema canonului literar), cât și în *Addenda*, secvență ce poartă un titlu explicit: „Pentru o istorie politică a literaturii române postbelice”.

Celor nouă capitole ale cărții propriu-zise (*Prolegomene*, „Reeducarea” *maestrilor*, „*Brigada*” *poeziei*: „*Micii clasici*”, „*Un cvartet de viitor*”, „*Patrulaterul neomodernist*”, „*Rezistența prin cultură: de la difidență la disidență*”, „*Voci din exil*”, „*Polemos: câteva cazuri nu doar literare și Recitiri*”) li se adaugă, așa cum am menționat deja, un *Argument* și o *Addenda*, texte de importanță deosebită pentru o bună *pătrundere* a ideilor exprimate în paginile volumului.

Aserțiunea lui Harold Bloom („Dacă nu impune o recitare, opera nu poate dăinui”), folosită ca motto pentru *Argumentul* intitulat „Canon și recitare”, constituie un real fundament pentru pertinentele considerații ale autorului cărții referitoare la canon, un concept „aprig chestionat”, care „a iscat și la noi, debateri pasionale”, considerate de Adrian Dinu Rachieru ca necesare, precizând din capul locului că „un autor canonic, certificat estetic, ar trebui să șocheze prin vizionarism și insurgență”, „să impună prin forță lingvistică, inventivitate, excelență estetică, acuitate cognitivă și «stranietate»”, toate acestea rezumând, adaugă autorul, „cerințele lui Bloom”.

Ion Simuț, Virgil Nemoianu, Th. Codreanu, Mircea Martin, Constantin Pricop, Eugen Negrici, Mircea Cărtărescu, Mihai Zamfir, Nicolae Manolescu, Sorin Alexandrescu, Adrian Marino, Adrian Lesenciu și, desigur, Harold Bloom alcătuiesc lista de referințe bibliografice ale acestei secvențe a cărții.

Subliniind că astăzi „asistăm, prin strădania unora, la o nouă ideologizare a canonului”, autorul conchidează: „Nimeni, credem, nu contestă *igiena reevaluărilor*. Dar orice discuție începe de la *nivelul estetic* și obligă la relectură”. Iată, așadar, și motivarea titlului volumului în cauză.

„Noi și «problema Eminescu»” se întitulează prima secvență din „Prolegomene”, secvență din care, parcurgând-o, nu poți să nu reții măcar câteva formulări menite a întregi imaginea Poetului Național văzut de la cota temporală a contemporaneității noastre.

Eminescu este, în viziunea rachieriană, „fixat în epicentrul fondului sentimental al românității”, „cu poziție dominantă în imaginarul colectiv românesc” și care „se încapățânează să rămână o permanentă”. „*Problema Eminescu* animă și agită spiritele”, iar „ca reper absolut [...] are dreptul la o *posteritate vie*”, mai spune autorul.

„Eminescu trebuie așezat în realitatea timpului

său”, afirmă Adrian Dinu Rachieru înainte de a se angaja într-o atentă, profundă și bogată trecere în revistă a aprecierilor date Poetului, de la Maiorescu până în zilele noastre, menționând că „traseul exegetic eminescian fixează, în segmentul postbelic, câteva borne de neocolit” (cu bune și cu rele, n.n), menționând atât *luminile* (Noica, spre exemplu, cu *epopeea* manuscriselor), cât și *umbrele* etapei (Ion Negoitescu, Lucian Boia, Eugen Negrici ș.a.) și avertizând asupra pericolelor care planează asupra genialului Poet: „Cerută de unele voci, «despărțirea» de Eminescu pare (și este) imposibilă [...] Totuși, să recunoaștem, un dublu pericol poate anunța și *despărțirea* de Eminescu: fie refuzându-l (necitindu-l), fie falsificându-l, având drept rezultat înstrăinarea: a noastră de poetul tutelar, a lui Eminescu de sine”.

Tema canonului, abordată în *Argument* sub titulatura *Canon și recitare*, este reluată în capitolul „Prolegomene” sub titlul *Ideologizarea canonului*, ocazie cu care autorul, după ce amintește de lucrarea proprie *Politică și canon literar*, vine cu o serie de binevenite precizări pe linia clarificării nu numai a noțiunii în sine, dar și a *duelului* teoreticienilor în perioada postbelică, în general, și în cea

zentări, evidențiindu-se (prin raportare și la spusele diferiților exegeți) punctele tari și cele vulnerabile ale creației și ale atitudinii acestora față de noul regim politic instaurat după război.

Reținem, așadar, din aprecierile pertinente ale lui Adrian Dinu Rachieru la adresa lor, câteva, în ordinea în care sunt tratați în volum. Despre Mihail Sadoveanu: „Păcatele omului (reale), inventariate harnic de justițiar, chemând la rampă intransigența morală pentru a demasca virulent «colaboraționismul», nu pot eclipsa meritele Operei (indiscutabile!)...”. Arghezi este văzut ca „moștenitor al durerilor unui neam obidit, de origine plebee, om așezat în lumea Mărtisorului, cu genă țărănească, vădind – mai presus de orice – simplitate, transparentă, meșteșug”, scriitor care „rămâne, indiscutabil, un geniu verbal structural dual, un canonic neclintit de furtunile revizioniste”. În cazul lui Bacovia, subliniind mulțimea exegezelor din ultimul timp, A.D. Rachieru remarcă: „Decamdată, sesizăm, sub semnul ispititor al relecturilor, un interes reînnoit pentru opera celui «arondabil tuturor curenților» în *noul regim al receptării*”. O la fel de bogată (dacă nu cumva chiar și mai amplă) panoplie exegetică este remarcată de critic în cazul lui Lucian Blaga: „Întinsa exegeză blagiană a subliniat unitatea lăuntrică a operei. Soarta ingrată a filosofiei bliagene nu obturează convergențele cu poezia”.

De o analiză profundă se bucură, de asemenea, G. Călinescu, autor de „critică creatoare, în efervescență, expresivă, seducător-interpretativă, de mare impact și forță modelatoare”. Camil Petrescu e „reformatorul învins”, „campion al literaturii confesive”, „teoretician febril și romancier de avangardă”, a cărui creație postbelică „intră în conflict cu propriile teze”, iar Mihai Beniuc e „un «toboșar» de altădată”, care „și-a clamat, viguros și rudimentar, apartenența, dovedindu-se un oportunist de succes”. Maria Banuș este „de o sensibilitate maladivă, cultivată, poliglotă”, „o harnică traducătoare”, „bântuită de complexe”, Nina Cassian – o „poetă cerebrală, fugind de rutină”, iar Dan Deșliu se înscrie în „garnitura proletcultistă, slujind în contextul penuriei literare, imnologia de partid”.

„Un cvartet de viitor” formează: Petru Dumitriu („portretist de vocație”), Marin Preda („scriitor-simbol al unei epoci, supusă unor fluctuante presiuni ideologice” și „un model de conștiință scriitoricească”), Eugen Barbu e văzut ca „un Ianus Plebeu”, „scriitor insurgent” care „a persiflat estetica puritană, desfundând izvoare proaspete și reanimând cuvinte exilate în uitare de pudibonzi”, iar Titus Popovici e autorul cu scrieri care, „la relectură [...] impun prin siguranța tonului, pictura de medii, detalii lingvistice ori gestuale, el posedând «priceperea de a construi epic pe spații întinse»”.

În „Patrulaterul neomodernist” sunt plasați Ion Gheorghe („un mitosof uitat”, poetul „fixat, așadar, într-o vechime fabuloasă”, scriitor „cu vocație vizionară, întocmind compuneri ciclopice”, care „și-a urmat cu îndărătnicie programul, inventând, în folosintă exclusivă, un cod poetic”), Nichita Stănescu („nonconformist, oracular, imprevizibil [...] considerat, chiar de către confrăți, *Poetul* prin excelență”, „cel mai personal creator de limbaj în poezia noastră - din segmentul postbelic, evident”), Marin Sorescu („un maestru al strategiilor auctoriale” care „s-a bătut pentru reinventarea poeziei”) și Ioan Alexandru („sedus de ideea unei imnologii a neamului românesc în chip de teologie poetică”).

La „Rezistența prin cultură” (cap. VI) au pus umărul Petre Stoica („apreciat poet și traducător”, care „avea vocația admirației” și care „s-a bătut pentru repunerea lirismului în drepturile sale”), Ileana Mălăncioiu (poeta care „combina, în rostirea lirică, transparenta biografică cu mitologia exorcizantă”), Ana Blandiana (cea pentru care scrisul este „un dar tragic și o ispită fatală”), Miron Radu Paraschivescu („un semi-disident”), I.D. Sîrbu (prozator, dramaturg, memorialist, cu „o biografie dramatică: o traiectorie aventuroasă, frântă, proiectată pe un fundal tragic”), A.E. Baconsky („figură aristocrat-macedonskiană în decor comunist, poet cultivat, orgolios-teatral, solemn-prețios”), Nicolae Breban („întotdeauna

postdecembristă, în special.

Referitor la aceasta din urmă, spune Adrian Dinu Rachieru: „Fortând revendicativ o nouă ierarhie, de alt reglaj valoric, opintirile revizioniste de după '89 erau contaminate politic, folosind anticomunismul (postcomunist) ca «nou oportunism»”. Se doreau, de fapt, jocuri de putere, cu valori răsturnate, nu întotdeauna motivate, exploatare a o fractură istorică, mizând pe etic și pe scandaluasa ipoteză a «desertificării» (p. 37), adăugând mai apoi: „Obsesiva temă a revizuirilor, stărnind polemici purtate cu îndârjire viscerală, corelată – inevitabil – cu discuțiile, și ele înverșunate, despre canon, au inflammat, ca subiecte predilecte, frontul critic, imediat după prăbușirea regimului comunist” (p. 40).

Capitolele II-IX ale volumului lui Adrian Dinu Rachieru sunt consacrate unei întregi pleiade de scriitori și critici care au trăit / trăiesc în epoca postbelică și, implicit, în cea postdecembristă, de la Sadoveanu și Arghezi la Augustin Buzura și Eugen Uricaru - ca să amintim doar câțiva din cei 55, în acest număr incluzând și pe Nicolae Labiș, abordat în primul capitol, unde este tratată și *Școala de literatură*, văzută ca „un experiment eșuat”.

Încluși în capitolul al II-lea al volumului, intitulat „Reeducarea” *maestrilor*, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, George Bacovia, Lucian Blaga, G. Călinescu, Camil Petrescu au parte de ample pre-

¹ Distincții, precum Premiul Național pentru Excelență în teorie, istorie și critică literară (rev. „Contemporanul” - 2019), Premiul „Titu Maiorescu” pentru critică literară, acordat de Academia Română (2016), Premiul Național „Mihai Eminescu” (2010), Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de Cavaler, oferit de Președinția României (2002), Premiul pentru critică („Revue internationale de culture française”) sunt doar câteva dintr-o bogată panoplie completată, *pro meritis*, de-a lungul anilor.

² A.D. Rachieru, *Exerciții de recitare*, Editura Academiei Române, București, 2026.

Arhitectura și interiorizarea Logosului

(de la imnul eminescian la colindul isihast voiculescian)

→ incomod, prozator cu «oase tari», producând romane arborescente, de reverberație ideatică), Dorin Tudoran («o mare conștiință și un valoros poet»), Mircea Dinescu («un poet din când în când», care «crede în poezie și în mesajul ei»), Paul Goma (scriitorul care «pare / este eclipsat de fama disidentului»).

“Vocile din exil” (cap. VII) aparțin lui Vintilă Horia («un spirit transgresiv», ««bolnav» de enciclopedism, cu impuls ezoteric și spirit holistic [...] mizând pe renașterea morală și convergența disciplinelor»), lui Constantin Virgil Gheorghiu (cel pentru care «scrisul era un act sacru»), Monică Lovinescu («considerată, aproape unanim, drept cea mai importantă voce feminină a exilului românesc»), lui Matei Călinescu (adept convins al necesității relecturii: «ca «profesor de lectură», Matei Călinescu știa prea bine că e nevoie de întreruperi, zigzaguri, reacții etc., deschizând – prin paratexte – noi itinerarii»), lui Norman Manea («acceptând benevol sihăstria scrisului»), lui Virgil Tănase («un onirist pe cont propriu»), lui Mircea Iorgulescu («un polemist de rasă, tăios, definitiv, nelăsând loc de replică»).

Între cele «Câteva cazuri nu doar literare» (cap. VIII), se află Panait Istrati («un «oriental» care a ținut să fie scriitor român» și care «a transferat în literatură o lume peștrită, amorală, forfotitoare, în destrămare, de un pitoresc exotic»), Constantin Noica (cel care «a înțeles filosofia ca donjuanism și, refugiat în Carpați, scria Cioran, a vrut să cucerească lumea de la distanță»), Edgar Papu («comparatist de rasă europeană», «gravitând în jurul oportunității tezei protocronismului»), Adrian Marino («un ideocritic» și un «raționalist intratabil, geometrizant, cu apetit doctrinar, un romantic, totuși, cu mize pragmatice, sedus de proiecte ciclopice, iubind dopajul cultural, asceza, nu folclorul cafenelei»), Adrian Păunescu (poetul la care «biografia, cu toate păcatele ei, stânjenește receptarea calmă a operei», și care «rămâne un mare poet social, iubind temele mari, un «cărăuș» al problemelor spinoase, mereu provocator, expansiv și excesiv»).

În «Recitiri» (cap. IX) îi găsim, *Printre poeți* (primul subcapitol), pe: Magda Isanos («prezentă meteorică» ce «merită a fi redescoperită», fiind «o poetă de recitat»), Gabriela Melinescu (autoarea cu «un discurs ermetizant, cu accente vizionare»), Constanța Buzea (poezia căreia «developează, în pofida măștii glaciale, dorința de tandrețe»), Emil Botta («un poet în labirint», a cărui poezie «se îmbibă luxuriant cu un lexic tragic, dizolvat într-un estetism patetic»), Gheorghe Tomozei (poetul care «avea, negreșit, vocația prieteniei»), Gheorghe Pituț («un om bun, înconjurat de o puzderie de poeți», «poet al nopții», «credincios unei formule – cea a poeziei transilvane», care «nu ocolește accentele expresioniste»), Cezar Ivănescu («îns orgolios și, inevitabil, polemic», poezia lui fiind «rugă fierbinte și sfâșietoare, o implorație deznădăjduită, o muzică tânguitoare care redescoperă omul muritor»).

Printre prozatori (al doilea subcapitol) îi aflăm pe: Gabriela Adameșteanu (autoare care «a traversat câteva perioade de creație, cu inerente tensiuni și reasezări»), Augustin Buzura («scriitor implicat, cu un stil personal, numai al lui, judecător al prezentului deprimant, autor al unor cărți de acută actualitate»), George Bălăită (prozatorul care «amestecă banalul și extraordinarul, mitologizează și desacralizează [...] surpă pilonii romanului clasic și relativizează construcția românească»), Constantin Țoiu («un vicios al Povestirii», care «vrea să ne pună la încercare «papila estetică»»), Fănuș Neagu («un voluptuos pătruns de invazia concretului, cultivând o proză lirică ce eliberează senzația halucinantă» și care scrie «poetizând, baletând metaforic pe muchia dintre realitate și reverie»), Radu Cosașu («cultivat, rafinat, exersând hazotragicul»), Eugen Uricaru («prozator «imprevizibil», credincios romanului [...] interesat, prin șarja sa românească, de «dedesubturile Istoriei»»).

Ultimul (dar nu cel din urmă) compartiment al volumului îl constituie, așa cum am mai arătat, «Addenda», capitol rezervat evidențierii contribuției criticilor, a poziției lor față de fenomenul literar românesc din perioada comunistă și postcomunistă. Iau loc, pe rând, sub lupa diligentului critic, cei care s-au pronunțat asupra creației literare românești, între care Constantin Pricop, Dan Culcer, Mihai Dinu Gheorghiu, Marian Popa, Alex Ștefănescu, Nicolae Manolescu, Gabriel Andreescu, Mihai Ungheanu, Cornel Ungureanu, Ion Simuț, Theodor Codreanu și mulți alții.

Una peste alta, Adrian Dinu Rachieru, posesorul unei deosebite de ample informații în domeniu și al unei *pene* îndeajuns de ascuțite (în sensul bun, constructiv al termenului), a reușit, prin acest amplu volum, o bogată, doctă și profundă incursiune în opera unor autori pe care domnia sa i-a considerat demni de o relectură atentă, aplicată, apreciați funcție de contextul social-politic în care s-au manifestat, fiind văzuți atât prin ochiul critic al celor care s-au aplecat asupra paginilor acestora, cât și prin propria grilă evaluativă. Efortul este, de departe, unul meritoriu, consfințit printr-o documentare de ordinul exhaustivului și printr-un demers critic beneficiind de un limbaj ce trădează îndelunga exersare a condeiului domniei sale.

Dacă ar fi să încheiem prezentele considerații cu o zicere potrivită, aceasta ar putea fi una dintre cele ale lui Umberto Eco: «Trăim pentru cărți. Misiune dulce în această lume dominată de dezordine și decădere». Adrian Dinu Rachieru a trăit și trăiește *printre și pentru* cărți, convins că acestea (mai) pot (încă) să atenueze racilele Lumii. Felicitările se impun de la sine și nu sunt de complezență.

În spațiul liricii religioase românești, **actul rugăciunii** nu se reduce la o simplă manifestare a pietății individuale, ci constituie *un eveniment existențial și estetic major, prin care limbajul își redobândește funcția sa primordială: aceea de a media între imanent și transcendent*. Abordarea rugăciunii la Mihai Eminescu și V. Voiculescu relevă o paradigmă duală de o excepțională bogăție teologică și literară. Dacă în cazul lui Eminescu ne aflăm în fața unei **rugăciuni ca arhitectură a Logosului**, configurată sub specia *poeziei-imn de factură liturgică*, în cel al lui Voiculescu asistăm la o **rugăciune ca interiorizare a Logosului**, structurată *pe coordonatele intime ale colindului și ale spovedaniei isihaste*. Această distincție formală și de adâncime spirituală marchează trecerea de la restaurarea macrocosmică a ordinii, prin cuvânt, la transfigurarea microcosmică a inimii zdrobite.

În capodopera sa religioasă, *Rugăciune*, Mihai Eminescu proiectează un discurs liric de o solemnitate hieratică, unde logosul (cuvântul poetic) funcționează ca un principiu ordonator, un instrument de rectificare a unui univers amenințat de haos și descompunere. Poetul nu se apropie de divinitate printr-o confesiune de chilie, ci construiește o adevărată *catedrală verbală, un imn colectiv și restituitiv*: „Crăiasă alegându-te/ Îngenunchem rugându-te,/ Înălțane, ne mântuie/ Din valul ce ne bântuie;/ Fii scut de întărire/ Și zid de mântuire...”

Ritmul solemn, de o muzicalitate gravă, amintește de măreția imnurilor bizantine și a paracliselor^{*)} mariologice. Pentru Eminescu, Fecioara Maria este „Crăiasa” – o instanță regală, cosmică, așezată deasupra contingentelor istorice. Relația eului liric cu sacralul este una de subordonare liturgică și eclezială; pluralul maiestuos și comunitar („îngenunchem”, „ne mântuie”) subliniază faptul că rugăciunea eminesciană poartă povara unui întreg neam sau a întregii condiții umane.

Elementul de maximă profunzime și originalitate arhitecturală a textului îl constituie plasarea vocativului ca axă a mântuirii: „O, maică prea curată,/ Și pururea fecioară,/ **Marie!**” Acest vocativ nu este o simplă invocatie retorică, ci devine cheia de boltă a întregului edificiu liric. „Marie!” acționează ca un *axis mundi*, un stâlp de susținere care oprește prăbușirea lumii în „valul ce ne bântuie”. Logosul poetic se organizează în jurul acestui nume sacru, care funcționează ca „scut de întărire” și „zid de mântuire”. Rugăciunea eminesciană este, așadar, o arhitectură protectoare: ea nu își propune să exploreze abisurile psihologice ale păcatului individual, ci să ridice un baraj de lumină și ordine formală pentru neantul românesc și a suferinței sale istorice.

Spre deosebire de monumentalitatea eminesciană, Voiculescu operează o mutare radicală a centrului de greutate în poezia sa sacră, vizibilă în textul *Rugăciune* din volumul *Părgă*. Aici, rugăciunea nu mai este un imn eclezial, ci devine o experiență de o intimitate cutremurătoare: Logosul Divin nu mai este doar invocat din exterior ca o instanță cosmică, ci este primit și interiorizat în spațiul secret al inimii, conform riguroasei asceze isihaste.

Voiculescu reînnoiește retorica sacralului, prin tropi de o rară originalitate și printr-o afectivitate profundă. Cea mai frapantă marcă a acestei interiorizări este sintagma „cel păcat”, un epitet substantivat, care concentrează întreaga povară morală a omului căzut. Eul liric nu se mai prezintă în fața icoanei ca un pelerin oarecare, ci se autoidentifică, existențial, cu propria sa degradare: el devine însăși substanța păcatului.

Această tensiune este rezolvată, prin introducerea unui psihologism mistic de o mare finețe: metafora ochilor Maicii Domnului, „adânci ca marea”. Această imagine sugerează o capacitate divină nelimitată de a absorbi, de a dizolva și de a vindeca traumele pelerinului. Privirea icoanei nu judecă, ci constituie un abis terapeutic, în care „cel păcat” se scufundă pentru a fi transfigurat.

Dacă Eminescu apela la măsura amplă, incantatorie și liturgică, Voiculescu optează pentru versul scurt de 8 silabe, în ritm trohaic. Această alegere prozodică nu este întâmplătoare: ea împrumută în mod deliberat cadența colindului tradițional românesc și a cântecului

de stea. **Ritmul trohaic și măsura de 8 silabe** eliberează textul de sub tutela retoricii grandioase, oferindu-i o alură de simplitate, smerenie și autenticitate populară. Discursul liric capătă astfel un caracter dublu: este, pe de o parte, o **spovedanie individuală**, dureroasă și directă, iar pe de altă parte, un **colind interior**, o întâmpinare festivă, dar smerită, a prezenței divine în chilia sufletului. Relația cu Maica Domnului își pierde distanța regală (nu mai este „Crăiasa” de neatins), devenind o apropiere filială, caldă, în care Logosul Se naște și Se odihnește în peștera inimii curate.

Analiza comparativă a celor două capodopere subliniază o rețea complexă de analogii structurale și disocieri de substanță poetică și teologică, ce definesc evoluția sensibilității metafizice în literatura română.

Puncte de convergență spirituală:

Din perspectivă tematică, ambele texte împărtășesc o destinație mariologică comună, transformând *figura Maicii Domnului în instanța supremă de mediere între fragilitatea umană și transcendență*. În ambele creații, discursul liric depășește faza unei simple piese decorative, căpătând valoare de eveniment mistic salvator. Atât Eminescu, cât și Voiculescu plasează în centrul demersului lor ideea de suferință și amenințare – contextualizată fie ca degradare cosmică („valul ce ne bântuie”), fie ca traumă lăuntrică –, văzând în dialogul cu sacralul singura modalitate de transmutare și mântuire a existenței.

Deosebiri structurale și estetice:

Deosebirile fundamentale apar la nivelul conceptualizării Logosului și al arhitecturii formale:

Paradigma Logosului și formula lirică:

Eminescu recurge la o *arhitectură a logosului*, edificând o **poezie-imn** de o monumentalitate solemnă, destinată unei colectivități ecleziale. Cuvântul este aici un zid de protecție cosmică. La polul opus, Voiculescu optează pentru o *interiorizare a Logosului*, speculând formula mixtă a **colindului-spovedanie**. Discursul său capătă caracterul unei asceze intime, în care mintea coboară în inimă în mod solitar.

Ipostazierea sacralului și a eului: În textul eminescian, Fecioara Maria este receptată ca o **instanță transcendentă, suverană** – *Crăiasa* regală ce domină de sus zbuciumul lumii, în timp ce eul liric se diluează în vocea corală a comunității („noi, ce din mila sfântului...”). La Voiculescu, relația devine una de o profundă apropiere filială: Maica din Icoană își deschide ochii „adânci ca marea”, pentru a absorbi direct durerea pelerinului rănit, un *eu solitar*, care își asumă radical condiția degradată, autodefinindu-se prin inovația „*cel păcat*”.

Arhitectura prozodică: Această falie conceptuală se reflectă fidel în alegerile prozodice. Eminescu folosește cadre liturgice grandioase și alternanțe ritmice de o muzicalitate barocă, menite să sugereze *incantația colectivă*. Voiculescu, dimpotrivă, deconstruiește grandoarea retorică, apelând la măsura scurtă de **8 silabe și la ritmul trohaic**, tipice *colindului tradițional*, ceea ce imprimă textului acea cadență îngenuă, de o profundă smerenie și simplitate arhaică.

Studiul comparativ al rugăciunii la Mihai Eminescu și V. Voiculescu evidențiază două etape cruciale și complementare ale liricii religioase românești. Eminescu reușește performanța de a transforma limbajul poetic într-un sancționar, unde vocativul sacru reordonează lumea și oferă un adăpost metafizic colectivității în fața opresiunii timpului și a degradării cosmice. Voiculescu, interiorizând această moștenire, coboară Logosul în planul profund al antropologiei mistice. Prin cadența îngenuă a colindului și prin asumarea radicală a condiției de „cel păcat”, rugăciunea voiculesciană devine laboratorul secret al transfigurării, unde suferința și trauma istorică sunt absorbite în totalitate de privirea divină, redând omului curăția originară. Ambele viziuni rămân fundamentale pentru înțelegerea modului în care poezia română a articulat relația dinamică între fragilitatea umană și transcendența salvatoare.

Notă:

*) **Paraclis** - în religia creștin-ortodoxă este o slujbă de laudă și de implorare adresată Fecioarei Maria

Vaccin literar cu dublu tăiș

Să fiu înțeles din debut! Eseul de față nu „mi-zează” doar literar. Beletristica „de idei” nu refuză valoarea literară. Rezistă, însă, în literatură un adevăr coerentă, correspondent autenticei vieți interioare. De actualitate fiind teme morale ce chiar bulversează prezentul. În pofida marketing-ului șamanic de luciu, zgomot și fum, al agendei publice. Scriitorul conservă sensibilitatea unei acute căutări de sens, pe care diverse inginerii ar vrea să o ignorăm, abjurăm, uităm.

La așa meditație m-au adus primele pagini din cartea lui Vasile Iancu, *Dosarul* (Sedcom Libris, Iași, 2025). Am retrăit senzația revenirii cu picioarele pe pământ. La trecutul neîmpăcat. Nejdecat la timp, neasanat, ce ne-a otrăvit, ne-a poluat grav.

Are arta, în speță literatura, dreptul moral să judece? Cât un cetățean cu îngrijorări exhibate la tribuna digitalului? Frumosul ei pare mai convingător, susținut de educație, instrucție, profesionalism și cultură îndelung exersate. Cristalizând temeinic (rațional și estetic) o opinie fără stăpâni nici idoli din umbră.

Volumul, cu o miză jurnalistică demnă de ziaristul vechi, are stilul „croit” pe acest calapod admirabil. Clar, concis, sintetic, de o sinteză a scriiturii obținută (cum percep visceral în tensiunea condeiului) din respectul șlefuirii atente a expresiei. Reacție fermă la un spirit prolix ce a înecat, a sufocat libertatea din omul, nu doar intelectualul, de ieri.

E o dezvăluire (cu tentă istoriografică) a abuzului, crimei și nedreptății în comunism. Dintr-o ambiție pe care o știu de la Constantin Călin: a ziaristului cu imperativ moral de conștiință a istoriei recente.

Din păcate, națiunea s-a împăcat repezător cu ideea că lungul lanț de abuzuri se va fi dres de la sine. Din mersul firesc al uitării, ignorării, împăcării, iertării. Butaforie morală a unei conștiințe colective înghesuite în adăpost fragil, cârpit cu indefinit, tăcere, rezervă cu aer de smerită abținere de la verdict. De la orice afirmație a cărei fermitate aduce dușmani. După principii, în vogă azi, că negustorul e prieten oricui poate fi misteriu.

Experimentul romanului insinuat în formula „dosarului de cadre” aduce o privire lucidă asupra trecutului recent de „democrație populară”. Arătând cu aplicație, tact și metodă, că omul s-a zbatut a supraviețui în orice regim. Uneori cu limite, prea adesea fără. Și că nu e cazul a disocia culpa partidului de a securității. Primul, autor moral al represiunii. Când lăsa individul gregar, mitocan de mahala (tradus fals în aliaj de muncitor cu țaran), a abuz de pârghia puterii discreționare din „brațul armat”. Tot comunismul fiind stăpânul precarului limbaj. Neeradicat nici acum.

Frenezia vieții focalizate pe beție extremă, nebună, a libertății, ar putea explica amnezia ce a urmat lui '89. O treime de secol fu mai mult decât suficientă pentru a acoperi sub uitare groasă, persistentă, nepăsătoare, seacă, rece, sentimentul comun, dominant, al sufocării cu ceaușism. Cecitatea colectivă, lipsă totală de realism întru acuitatea prezentului, este intim asociată sindromului de amnezie istorică galopantă. Acutizată de o violentă exacerbare socială a nemulțumirilor și neîmplinirilor acumulate imploziv în clipa de față.

E un imediatism al rezolvării așteptărilor prelung amânate, rămase tot fără satisfacție. Definit de criza datorată aglomerării de ratări, eșecuri, eșuări într-un punct minuscul din timp, ce dobândește stranie semnificație „destinală”. Ne aflăm la momentul când prea mulți dintre noi au ajuns la scadența bilanțului existențial, pe scala criteriilor fundamentale.

Nerealizările noastre de mai bine de trei decenii apasă cu toatele asupra zilei de azi. Iar reacția maladivă are două sensuri fundamentale de compensatorie „repliere” simbolică, gata să dea în psihopatologie. Fie în trecut, prin puterea transfigurării din nostalgie, lustruit, șters, steri-

lizat de zgura și tot gunoiul realităților dure de odinioară. Sau într-un viitor meșterit, modelat cu o veche meșteșugire utopică ce fu, și la noi, veritabilă artă a amăgirii colective, ca depozitar compulsiv al întregului bagaj de speranțe îndelung înșelate în prea mulți ani. Vreme tare potrivită pentru țapii ispășitori!

Alegerea compozițională evocând întocmirea dosarului de cadre e semnal de alarmă, reacțiune, ripostă. Nu am scăpat de spectrul dosarului. Acum se întocmește pripit, precar, umoral, pe genunchiul dedicat „marii corupții” în rețele sociale. De neodarwiniști ce știu sigur că au maximă cunoaștere și completă dreptate de tot.

Așa că volumul e clasor de moravuri sociale, din registrul „fiziologiei”. Revenind la arhitectura perdelei de fum, după care apare o brumă de noimă, logica unei oarece ierarhii sociale. Explicația prezentei degringolade extrasă din vremuri nu chiar apuse. În ordinea strâmbă, perversă, impusă la umbra tancurilor sovietice (și înainte de ele), pe care, din păcate, anul 1989 nu a clintit-o ferm, decisiv. A amestec-o, edulcorată, ornată cu vagul alb de gulere europene, demodat ca orice ipocrizie, pentru vechi clienți cu noi afaceri, din care mai mult pierdem.

Revelația nu e insuportabilă. Amintind fără patimă de falanga specialiștilor opoziției democratice din '96. Gonflată pe măsura gogoșeriei de propagandă a României comuniste. Filieră pentru figuri josnice, dispuse la trădare de neam, din eșalonul doi al puterii politice comuniste. Promotori și patroni la butoane arbitrare ce guvernează și azi.

M-aș fi limitat a vedea în carte pledoaria literară cu incitantă acuitate istorică. Și atât. Dar s-a brodit a avea la îndemână un tom al lui Gheorghe Schwartz. *Convoiul* (Junimea, Iași, 2024). Un roman parabolă despre un totalitarism implicit, introvertit, instalat în natura umană, de unde perseverent deversează în orice sistem politic, indiferent de pretenția performanței ingineriei lui sociale. Blestemat a derapa repetat cu efect

de diabolism propagandistic, reflex de sindrom al nemuririi faustice în rang teoretic-ideologic. Sub spectrul căruia și azi viețuim.

Că prea mulți contemporani nu simt închiderea cercului timpului (înghițirea cozii șarpelui lui Gheorghe Schwartz) dă seamă de o nefericită, detestabilă repetare sau repetiție, reconstituire a unei istorii grotești. La care încă mulți furăm martori direcți, participând cu suferință și apăsare îndelung traumatică.

Să nu fi fost prea mulți suferinzi autentici? Se chinuiau doar de foame, frig și interdicția liberei mișcări prin lume? Parcă se întreabă autorul arădean în romanul alegoriei de revanșă asupra opiniei postdecembriste a criticii românești. Cum că vremea textului cu cheie ar fi apus, fiindcă libera exprimare va privilegia alta literatură de azi.

Ce-i drept, la Vasile Iancu, domină transparența unui scris de o viață la gazetă, accesibil simplului cititor. Cu propensiune pentru istorie, dar și capacitate de a îngloba în structura sintetică a frazei naturalețea vorbirii omului deprins a povești multe și mărunte. Astfel că stilul de limpezime ziaristică preia alură de interviu antropologic. Uneori evocând fluiditatea expresiei dense și vii din cărțile lui Zoltan Rostaș, ce s-a ocupat, altcumva, de subiecte asemănătoare.

Cartea autorului ieșean se citește singură, de ții ochii deschiși și atenția trează la mersul poveștii,

ce te pătrunde facilitat de un lustru obținut prin șlefuirea expresiei. Poate efect căutat de stilistică „dedicată” obiectivelor retorice, pragmatice ale cărții. Observația mi-a produs nedumerirea de nu cumva romanul s-ar putea adapta cinematografic. Într-un convingător film de realism echilibrat.

Pentru un cinema mai expresionist se pretează însă și textul lui Gheorghe Schwartz, ce sublimează mecanicismul istoriei sfârșind „post-ideologic”. Prima întrebare stârnită de lectură e: CINE DICTEAZĂ AGENDA? Aducere la zi, semnal de alarmă asupra amenințării extremismelor ce nasc totalitarism oriunde oricând.

Așa m-am trezit citind în paralel cele două volume, compunând astfel rețeta unui vaccin adecvat pandemiei ideologice actuale, reeditând un sindrom autohton: *Paradoxul român* (Sorin Alexandrescu). Tentația „elitelor” (discreditate sistematic de post-modernitatea „trepădușismului” egalitarist) noastre de a renunța la valori ferme. Pasajul democrației românești, de la „populară” în comunism, la „populistă” azi, când extremismul e roză (rozeta limbajului violenței comune) a vânturilor ideologice.

Vaccinul astfel obținut din citirea literaturii luptă cu virusul nostalgiei tălâmbe (chiar și pentru interbelic). Dar și cu morbul detestabil al utopismului neomarxist, axat pe imbecilizare sistematică, tehnologic elaborată și consolidată pervers. Reamintește că ceaușismul fu o epocă dificilă și abrupt dezumanizantă. Iar iluzia alimentată din marxism nu dă roade sub niciun stindard. E tot iepure cârpit din idei ușurele, după care aleargă fanatic cei mai fragili (dar prea mulți!) dintre atinșii de confuzie. Ce se conving prea ușurel, disperat, că nimic nu-i mai clar decât mîntea lor. Anti-socratici armați, fundamentalistii științelor absolutizării științei, de confort destinat unui spirit simplu. Manevrat ideologic, potențat simplist în rețele de fals prestigiu intelectual al stângii-drepte progresiste.

Vaccinul acestei literaturi de avertizare și trezire la realitate e ripostă la cele două imbecilizări galopante ce, mâine-poimâine (pe alocuri, ieri-azi, suflă daimonul băcăuan), își găsesc limbajul necesar, demagogic, să-și dea mâna.

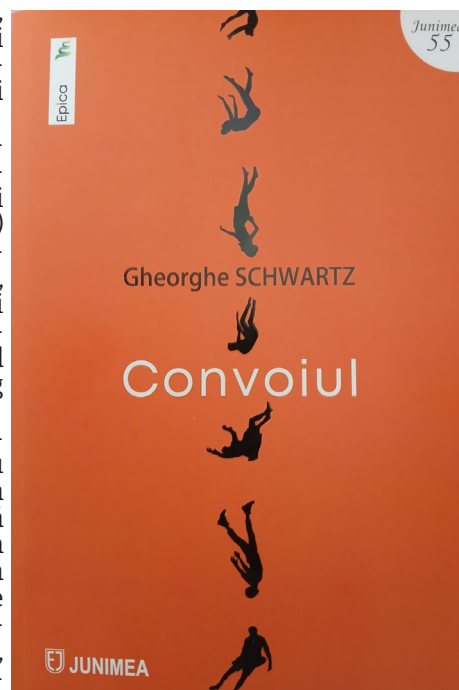
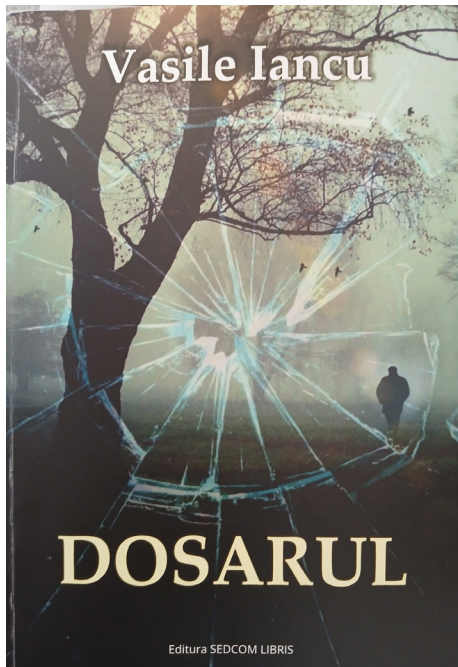
Pentru cine ar crede că titlul acestui eseu e o glumă, găselniță retorică, ofer, în final, două mostre, eșantioane de utilizare pe propria-mi piele a acestui vaccin.

În volumul lui Vasile Iancu, e descris pe larg comportamentul abuziv al unui șef de cadre dintr-un institut de cercetare comunist. El mi-a declanșat o reacție „alergică” a memoriei. Mi-am amintit cum alt exemplar dintr-o fabrică băcăuană s-a opus, în 1989, angajării mele sub diverse machiaje pentru setea de șpert. La început de 1990, el deveni șef județean peste forțele de muncă din noul regim.

Cartea lui Gheorghe Schwartz e mai idiosincronică. Pentru un cititor pasionat, din adolescență, al lui Kafka. Scriitorul arădean aduce la zi experiența traumatică a marelui ceh. M-a atins un accent ascuțit: munca într-o instituție (nu pentru „tehnocratul independent”) facilitează familiaritatea cu un obicei scârbos. Periodic, conducerea sau „centrul” trimite chestionare despre diverse probleme spinoase. Amploaiatul fără experiență, novice, se zbate fervent cu răspunsuri serioase, atent motivate. Până

când, la o vreme, se lămurește că sunt doar solicitări goale mimând comunicarea. Menite a simula aura democratică a deciziilor ce, în realitate, se iau în zone inaccesibile, discrete.

Climatul de fals în comunicare, dialog liber, consultare reală, exprimare a opiniilor și funcționare temeinică a reprezentării, jucarea vieții bune cu relații coerente între oameni a ajuns *utopia moale* a momentului. Nume ce înglobează anxietatea unui preț social și politic de plătit spasmodic, agresiv, violent, într-o zi. De nu chiar azi sau mâine?!

Poesis

Sunt femeia cu o mie de chipuri cea care se așterne în fiecare poezie altfel

ca o lamă subțire

ca o lamă subțire
te-ai strecurat sub pielea mea

trupul te-a primit
ca pe-o iubire
te-a lăsat să-mi ajungi
la inimă

a crezut
că dragostea nu doare

dar tu erai celălalt
erai celălalt

iubirea eram eu

promisiuni

îți voi scrie în fiecare zi un poem
pe fiecare fir de iarbă îți voi scrie
ca să nu uiți vreodată ziua
în care am înmugurit în palmă

eram atât de frumoși
aproape patetici
în naivitatea noastră
credeam că dragostea
anulează orice
că puteam avea totul
doar furând timpului
câteva clipe

nu ne spusese nimeni
că nu-l putem opri
că din urma lui
nu vor răsări imortele

constatare

omg
am descoperit o chestie nouă
în calculatorul meu
am un sticky notes
pot să îl lipesc pe ecran
fără lipici

deci click stânga
scrii dreapta

ca un tânăr cu multiple taskuri de
rezolvat
îți așezi pilulele
într-un orar virtual
și îți dai seama că trupul tău
nu mai are nevoie de îmbălsămare

ce tare
ce senzație
să știi că ai tăi
vor avea de plătit
un serviciu în minus

măcar atât
dacă pomana e cu bani

manifest

sunt femeia cu o mie de chipuri
cea care se așterne în fiecare poezie
altfel

cea care iubește cu un singur suflet
cât pentru o mie de vieți

sunt cea care tu nu ai curajul să fii

sunt rana
abisul
cerneala

sunt tot ce vreau eu să fiu

între etaje

te-am văzut
pe scările rulante

a atunci am descoperit
că au fost inventate
ca să nu pot măsura
cât și cum te iubesc

tu urcai infinitul
eu coboram clipa

un du-te-vino
într-un mall
pe cât de mare
pe atât de neîncăpător

te simțeam
ca un arc electric sub piele

părea că făcușem dragoste
înainte să ne întâlnim

o să te iubesc
până la sfârșitul lumii
ba nu
până la începutul ei
dacă tot trebuie să ne inventăm scuze
pentru cât ce și cum iubim

important e ce pot face
cu acel mi-e dor de tine

parcă îl și văd mieunând ca o pisică
dar nu nău uite
se încâpățânează
nu vrea să iasă
ba chiar îmi trăneste ușa în nas

bravos națiune
îmi zic
și sting lumina
trag cortina

viața îmi râde în față
iar moartea îmi spune
ai doi
stai jos
ai ratat și azi
cea mai frumoasă declarație de dragoste

clocotește în mine un vulcan

tu îmi spui că nu există adevăr
și totuși acesta este adevărul

sunt obosită
mă dor capul
gâtul și un genunchi

toate conform graficului existențial
nimic la voia întâmplării

totul se plătește
chiar și acest adevăr inexistent

pentru asta suntem aici
ca să fim mereu surghiuniți
ca să învățăm să plângem

dar mai ales să tăcem

undeva în mine clocotește un vulcan
iar vulcanul acesta sunt eu

scindare

mă lepăd de tine femeie
ca de-un blestem
cu ochii caprui

mă lepăd
mă lepăd
mă lepăd
de gustul plăcut amarui

dulceață îmi ești și otravă
și ger așternut pe gutui

mă lepăd
mă lepăd femeie
de tot ce-am fost mai întâi

salonul numărul 7

mă numesc Maria Grădinaru

așa scrie deasupra capului
ca să nu mă confunde lumea
cu vecina mea de pat
pe care o cheamă la fel

doar numele ei mic
ne desparte
în acest salon
de la etajul doi
unde nu crește
nici măcar
un cactus

declarație de avere

te iubesc
ca pe-o ploaie de vară
care vine să spele praful
de pe urmele pașilor noștri

te iubesc și nu știu cum
te iubesc
deși încerc să găsesc
tot felul de explicații

ești paradoxul meu
te-am inventat
când ți-am spus
că te aștept
în stația de tramvai

ești bucuria
care mi se citește pe chip
când mă trezeșc dimineața

ești tot ce nu mai credeam să existe
dincolo de solitudinea mea
care se plimbă ca o adolescentă
cu o bufnită
tatuată pe umăr
ca să le arate tuturor
că dragostea
nu se teme de nimic

Nicolae MECU

„Suflul de temeinicie”

I. Înainte de a-l cunoaște pe omul dinapoia sintagmei „critic și istoric literar, editor” de prin dicționare, l-am citit pe IOAN ADAM în format de autor. „Cunoștința” s-a petrecut în 1979, când ieșea de sub teasc întâia lui carte. Întâia și în ceea ce s-ar chema, rebarbativ ca toate -ologiile, zamfirescologie, dar și raportat la tot ce a publicat. Cartea de început se intitula *Introducere în opera lui Duiliu Zamfirescu*. Originală în titlu era doar onomastica scriitorului, fiindcă restul ținea de numele colecției de bună reputație a Editurii Minerva; renume căpătat atât prin autorii comentați – scriitori exclusiv canonici, clasici ai literaturii române –, cât și prin calitatea comentariilor. Prin explicabilă și obligatorie simetrie, aceștia nu puteau fi decât nume (a) creditate de exigenta breaslă a criticilor și istoricilor literari. Or, în cazul de față, surpriza consta în aceea că autorul cărții era, editorialmente, un debutant; altfel zis, un om la început de drum. Nu era însă și un necunoscut. De ani buni, licențiatul din 1969 al Literelor bucureștene colabora la reviste de prim-plan ale Uniunii Scriitorilor, iar asemenea colaborări puteau, pe atunci, lansa și impune un nume. În ce mă privește, nu pot spune că știam cu precizie de unde să-l iau pe proaspătul exeget al lui Duiliu, așa încât întâlnirea cu prima lui carte a fost rezultatul unui codoșlăc. Alias: mi-a fost recomandată spre recenzare de către Mihai Moraru, coleg de institut și încă de pe atunci eminent „vechist” cu deschidere către actualitate, dar și tovarăș de promoție și amic cu Ioan Adam. În textul meu am zis de bine și de foarte bine despre carte, refrigerând cu bravă voință de obiectivare fluidul de amicie care circula între mine și mijlocitor, cum și disponibilitățile-mi de smerită cumsecădenie creștin-ortodoxă. Cum aveam să mai aud și de la alții, „introducerea” se plasa departe de incompletitudinile și stângăciile debutului. Era, dimpotrivă, o probă de seriozitate ajunsă la maturitate și care îmi contrazicea patent suspiciunile apriorice; fiindcă, înainte de lectură, îl bănuisem pe junele autor de o cutezanță pasibilă a nu fi acoperită de filele lucrării (clișeu pe care-l urmăam era „cum să vii cu ceva nou pe un teren atât de «bătut» de predecesori?”). Însă concluziile la care ajungeam pe citite se învârtteau în jurul unor repere cu totul opuse bănuielilor: 1) pertinența contribuției personale la substanțiala exegeză anterioară, 2) seriozitatea documentării, 3) buna situare deontologică față de achizițiile bibliografice secundare; excelând în revizuirea opiniilor consacrate și mai ales a clișeeilor, noului interpret îi lipsea nihilismul de bravură al debutantului care crede că lumea începe odată cu genialitățile lui.

Cărțile și intervențiile publicistice ulterioare i le-am urmărit de la oarecare distanță, însă de la una care mi-a făcut posibilă observarea liniilor de bază ale evoluției. Raportate la cartea de debut, constatările mi le confirmau, ca niște cercuri concentrice din ce în ce mai largi, pe cele de la început: 1) Ioan Adam scrie numai dacă are și el (nu numai erudiția sa) de spus ceva nou, 2) temeinicia documentării din liminara *Introducere...* decurgea dintr-o disciplină severă, care se adeverează implantată odată pentru totdeauna, 3) buna, dreaptă atitudine față de antecesorii se dovedea a fi o constantă a istoricului literar și a editorului.

Aspectele acestea – virtuți profesionale imbricându-le nu o dată pe cele umane –, și îndeosebi cel de-al treilea, mi-au fost certificate la pragul cel mai înalt de contribuțiile majore la valorificarea editorială și exegetică a lui Duiliu Zamfirescu. Precizez mai întâi, fie și în chip superfluu, că întreaga viață de istoric literar și de editor a lui Ioan Adam se leagă de acest scriitor „precum iedera de-un arbor” – și ar trebui scris un articol aparte despre motivațiile (dar și motivele), ca și despre fluctuațiile pe o spirală mereu ascensională ale acestor preocupări constante. După lucrarea inaugurală a venit editarea critică a foiletonisticii și eseisticii lui Duiliu Zamfirescu, săvârșită în colaborare cu M. Gafița, inițiatorul ediției apărute în memorabila serie de clasici „Scriitori români”, de la Minerva. A urmat, în elaborare eminentamente individuală, volumul de publicistică (al șaselea al ediției). După 1989, scriitorul de elecție i-a devenit subiect al tezei de doctorat, restrânsă la un singur aspect, cardinal însă: ideologia literară a scriitorului (titlul cărții

rezultate va fi *Oglinda și modelele*). Tot profitând de climatul libertății de documentare și de expresie, interesul exegetului se mută pe zone până atunci tabu, pe primul loc stând intensele relații zamfiresciene de după Marele Război cu Basarabia (v. culegerea de memorialistică și scrisori *În Basarabia*, 2012). După o incitantă culegere de *Texte regăsite*, zamfirescologia lui Adam se încheie (de nu cumva perdeaua se va fi lăsat doar peste act, nu și peste întregul piesei) cu ediția critică a scrisorilor. Cele două volume apărute în aristocratica serie coordonată de E. Simion la FNSA spun totul despre calitățile editorului dublat de istoric literar și de critic: rigoare și acribie în materie de textologie, erudiție, aplicație la obiect și discernământ (critic) în alcătuirea notelor și comentariilor, integrare a părților, fie ele și paraliterare – cum e cazul epistolelor –, în întregul operei și al personalității.

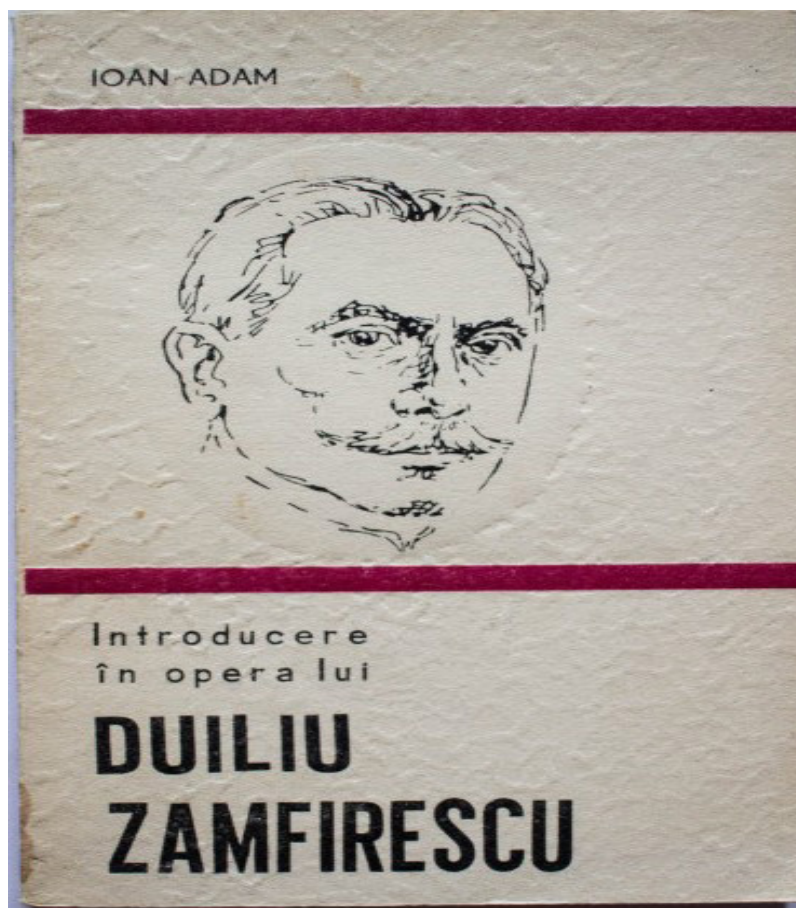
În vreme ce demonul geloziei și al invidiei de breaslă mă târcolește cu asiduitate pentru a mă sui pe talerul dinspre el al balanței, candidul inger al onestității îmi dă ghes să nu trec peste două judecăți de valoare identice cu cele ce stau să-mi

tiv cordonul lor ombilical cu aceasta ca obiect de studiu, și nici cu literaritatea ca stil de abordare și de exprimare. Seriozitatea cu care sunt practicate și atari prospectări și evaluări te fac să te întrebi dacă ele sunt într-adevăr laterale (chiar luând în seamă pomenitul cordon) sau mai degrabă fac parte, congenial, din trunchiul central. Nu poate ocoli asemenea interogații cine a citit substanțiala și pasionanta *O galerie ilustrată a oamenilor politici români* (din care nu lipsesc nici scriitorii care au fost și marcantii politicieni). Dar nu le poate ocoli nici cititorul sutelor de note ce escortează multiplu lămuritor scrisorile lui D. Zamfirescu sau paginile „regăsite” ale aceluiași. Pilonul axial al acestor așa-zicând lateralități este *istoria*, cu subspecia sa *istoria politică*. Închei paragraful despre această „violon d’Ingres” cu cea de-a doua referință bibliografică promisă mai sus. Așertiunea aparține lui Dan Cristea și sună la fel de lapidar și decis ca a lui R. Vonce: „Se poate realmente învăța «Istorie» din notele și comentariile lui Ioan Adam”.

Extensiile istoricului literar, criticului și editorului nu se opresc însă aici. *Povestea vorbelor*, cu subtitlul „O istorie secretă a limbii române” (2007) – o carte fermecătoare, provocată de amara suferință a cărturarului filolog față de „împuținarea limbii române” – convoacă o mulțime de discipline. Mai întâi să observăm că pregătirea lingvistică a autorului o concurează pe cea a specialiștilor academici, inclusiv la palierul științei și erudiției etimologice. Pe urmă, cum însuși o spune, „apelul la mitologie, imagologie, istoria propriu-zisă și aceea a mentalităților, la stilistică, onomastică, folcloristică, drept, numismatică ș. a.” Desfășurând rozariul de specialități dintre ghilimele nu urmăresc a insinua – cum nu cred să o fi făcut nici benedictinul filolog – că Ioan Adam ar fi o reîncarnare a lui Lorenzo de Medici, reîntrupat la 19 august 1946 pe Târnave și după douăzeci de ani strămutat pe Dâmbovița. Țin numai să-i remarc paleta largă a intereselor și preocupărilor, iar apoi să adaug că nu amatoristic ori decorativ apelează el la toate disciplinele enumerate, ci numai după ce le-a pipăit și înțeles modul de folosire. De aici chipul natural în care rezultatele descinderilor sunt integrate în fluxul demonstrației, precum și fluenta, tot firească, a demersului.

II. Omul în carne și oase nu diferă esențial de cel alcătuit din hârtia cu litere pe ea. Afirm asta, poate, întrucât și într-un câț pe cel dintâi l-am cunoscut mai târziu, în orice caz *după ce* îl macerasem binișor pe celălalt. Așa se va fi făcând că, preexistându-i, icoana ieșită de sub tipar a pre-format-o pe aceea care mi-a ieșit înainte la intrarea în clădirea de pe General Berthelot a Radiodifuziunii Române. Era prin 2001 sau 2002, după ce mă invitase telefonic să realizăm o călătorie pe orbita clasică a literaturii române. Mi-a ieșit înainte un zâmbet, mai vizibil și mai penetrant prin aer decât chenarul feței și restul corpului. Zâmbetul era dublat, în consecvența lui, de privirea stăruitoare, fixă, venită de altfel din niște ochi ce nu excelau prin dilatare. Călcătura domoală, dar sigură și energică, se transmitea în chip firesc întregului angrenaj al trupului. Oprit la trei pași în fața mea, vigoarea, fermitatea și calmul suveran se transferară rostirii, privirea și zâmbetul rămânând la fel de stăruitoare și de inamovibile. Schimbând ce era de schimbat, scurtul dialog n-a făcut decât să cimenteze ceea ce stabilisem prin telefon cu câteva zile în urmă. Vreme de un an, reperele temporale și tematice ale înțelegerii liminare au rămas cele gravate în pactul schițat inițial, iar după încă doi au articulat o carte. De atunci s-a adunat aproape un sfert de veac în care Ioan Adam nu a încetat să-mi trimită semnele și semnalele sale tonifiante de loialitate, siguranță și temeinicie. Caz de inedită, pentru mine, sincronicitate, întâlnirea cu omul îmi reînvia, făcându-l să coexiste cu cel de acum, contactul din urmă cu douăzeci de ani cu cartea înmănată de Mihai Moraru, *Introducere în opera lui Duiliu Zamfirescu...*

Deceniile dintr-o altă cronologie a lui Ioan Adam vor atinge curând cifra de opt. Dimpreună cu Expresul nostru comun, îi urez să rămână egal cu sine însuși, conștient cu bucurie că deceniile parcurse de el lasă urme de preț în cultura română.

iasă din taste, dar spuse de către alții înainte de mine. Încheindu-și cronică din „România literară” la volumul *Texte regăsite*, exigentul Răzvan Vonce aserta: „e o ediție pe care te poți baza”. Lapidara judecată trebuie pusă pe întreaga lucrare de editor și de exeget al lui D. Zamfirescu și extinsă și asupra a ceea ce depășește acest subiect central al operei lui Ioan Adam. Într-adevăr, același „suflu de temeinicie” (sintagma lui Vianu despre impactul Junimii) dător de încredere... epistemologică te întâmpină la lectura oricărei pagini scrise de acest autor nevociferant, dar care, tocmai de aceea, se impune cu mai multă gravitate, lăsând să vorbească adevărul operei, nu „paratextul” ei fatic și promoțional. Încă de la primele pagini semnate de el, ai sentimentul că pășești pe un teren sigur, pornind de la locul și modalitatea de a „preleva” informația până la felul de a interpreta și a comunica rezultatul prelucrării, adică al trecerii ei prin propria enciclopedie, inteligență, sensibilitate și imaginație critică. Aprecierea este valabilă și pentru cărțile în care scriitorii inspecți sunt alții decât D. Zamfirescu. Mă refer la culegerile *Planetary*, *Inelele lui Saturn*, *Zidul și Litera* și recenta *Apelul de seară*, care adună laolaltă studii și articole mai scurte despre autori de marcă contemporani și interbelici, fără a-și refuza incursiuni în trecutul mai depărtat (v. cu deosebire popasul în opera lui Caragiale, pentru a-i descoperi valențele tenebroase și latentele ionesciene).

Dar „suflul de temeinicie” domină și scrierile extraliterare – de fapt situate numai parțial în afara literaturii, fiindcă niciodată nu va fi tăiat defini-

Post(st)ări

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Visele noastre sînt vocile și privirile lor, vocile și privirile lor sînt ceea ce punem noi pe hîrtie, paginile pe care degetele ne lasă iluzia mersului pe ape. Ei sînt în mîinile noastre, noi, în mințile lor. Putea noastră este nesomnul lor, puterea lor e oboseala noastră (noiembrie 2011).

* Acum, c a a fost lansată noua promo ie covidual , în postura de „armă (deloc) secretă”, intrat  în joc pentru a marca decisiv  i a aduce victoria celor ce – cum altfel?! –  i-o doresc mai mult, mă g ndeam că războiul ar trebui să înceteze sau măcar să între pentru o vreme în remisie. Dar,  n eleg că s-a trecut pe modul intensiv, adică nu juxtapunere, ci suprapunere. Adică, nu  tafet , ci palimpsest. Hai, că ne descurcăm noi! P ian enii  tiu de ce. Keyword: ideologie (campionul detergentilor) (iulie 2022)

* Un alt fel de 4 iulie. Soundtrack: glasul ro ilor de tren.

Pe 4 iulie, pentru cca. 5 ore, m-am aflat într-unul dintre trenurile patriei. Vagon comun, curat, nimic de zis, aerul condi ionat venea în valuri, precum celebrul virus, cam cald pentru unul ca mine, cu exces de siliciu organic în dotare, dar, ori icit, suportabil spre pasabil. Altceva,  ns . Cum, fiind mai la toate capitolele împotriva curentului, autoturism personal m-am  ncr ncenat să nu posed, iar alte mijloace de transport sînt, pentru mine, aproape ie ite din comun, căci, cele mai multe dintre drumuri au, invariabil, destina ii canine, nu am prea des ocazia să-mi survolez colegii de specie, deși nici îndoilei prea multe în ce privește preocupările lor de c p  ii nu am. Bref, dintre to i cei afla i în raza mea vizuală, n-am observat unul care să nu scarpine

ecranul smartfonului, cei mai mul i cu normă  ntr ag . Iar aici, în fi a postului, pozi ia privilegiată  i revine degetului opozabil, zis şi cel mare! Ici colo, din când în c nd doar, c te o privire confuză, opacă, azv rlit  în peisaj.  i erau persoane mai în v rst  chiar  i decât mine! Trec nd peste marja de eroare a evaluării (datele fiziologice sînt alunecoase), asta e deja aproape o performan   în sine! Cartea recordurilor ar trebui să  in  din ce în ce mai (pe-) aproape.  n fine,

nu spun nimic nou, în epoca hegemoniei întreprinderilor digitale, opozabilul trebuie să fie în formă maximă, după cum  i rarissimii ei opozan i reali, nu formali, adică ( n)n scu i, nu f cu i.  i mi-a revenit această fulgura ie/interoga ie filogenetică din urmă cu trei ani: „Rolul degetului opozabil în evolu ia primatelor este esen ial  i eviden iat p n  la notorietate de istoria naturală. A  fi curios să știu spre ce specie distopică duce activitatea sa predilectă acum, în viața semenilor noștri  n uruba i cu aviditate pe spirala cuno terii tehnologice, recte scărpinatul ecranelor de smartphone, tablete,   alte categorii de oglinzi-oglinjoare, dar...prea departe nu mă-ncumet

a împinge prognoza!” (iulie 2022)

* Oare unde putea adăsta acest Ducipal pe două ro i al vremurilor VIDului Colectiv, trotineta electrică (singura văzută de mine!), într-un mediu nu tocmai endemic, cum este Vatra Dornei? Hai, o  ir’ de perspicacitate, un fleac! Drept în fa a sediului ANAF Serviciul Fiscal Municipal! Ave, deschiz torilor de drumuri, căci a lor fi-va  mp r  ia...bingo! (iulie 2022)

* Culoarele (de fugă ale) triste ii citadine. Cum necum, unul dintre ele mă scoate taman pe acea terasă din Biot, unde  ezur m c ndva, pre  de-o cafea...  mi amintesc că în cele c teva ore de flanat prin pitoreasca localitate riverană  i azurean , mi-a sunat în cap, neîntrerupt, legea Biot-Savart. Până că am rămas suspendat într-o temporalitate difuză, ca un conductor captiv în carcasa liniilor de c mp magnetic. (Vatra Dornei, iulie 2022)

* Postura divei este (ca) o cupolă autogenă, etan  ...diva “nimere te” în ea  nconturnabil, că într-un loc geometric, în oricare dintre secven ele desprinse din succesiunea mi c rii sale (Bibliografie frugal-principial-imaginal : “Nu descendant un escalier”, Marcel Duchamp, 1912), chiar şi atunci când (  i) plimbă c inele, ba chiar  i când acesta ridică, afi  nd o natural te aproape comprom  toare, piciorul...

* Pu in  geometrie metafizică. Compasiune...pasiunea  mp r  sit  a unui compas, egală cu deschiderea sa (spre lume).

* Fiecare se preg te te, în felul său, pentru lumea ce ni s-a pregătit. Unii acumulează impetuos, în avans, punctajul de cet tean decent, onorabil, responsabil, semnalizator vigilent de neo-

virtu i etc.,  i s-au apucat asiduu de alergări. Altfel spus, acumulează puncte albe pentru zile a căror cromatică e un target la care au pus serios, fără număr  i „neprecupețind niciun efort”, umărul. Al ii, precum subsemnatul, neav nd încotro, experimentează virtu ile terapeutice  i posologia înfometării involuntare. Oricum, având eu cel puțin 10 kg sub greutatea oficială (indiferent de anotimp!), mă g ndesc că atuul e oarecum convingător. Asta că să nu mai pomenesc de gimnastica de cameră, de care mă  in de de-

cenii bune, deși, probe foto nu există, nici nu vor exista... P.S. Am o mică dilemă. De ce s-or mai fi  nf in  nd supermarketuri cu nemiluita, de vreme ce pentru produsele care vor umple în cur nd galantarele sînt necesare spații foarte restr nse.  ncerca i un exerci iu de imagina ie cu această scenă de gen:  nt lniri fortuite, informale, stradale, cu vecini, cunoscu i, prieteni, colegi, în care  mp r    i  mpresii aburinde...„Păi, stai a a, nu  tii nimic...gama de sortimente de la Kaufland e mult peste aia de la Mega...valoare nutritivă, că să nu mai vorbim de pre uri!” (sortimente: g ndaci, miriapozii, viermişori, plosni e de crescătorie, coropi ni e endemice etc.) (iulie 2022)

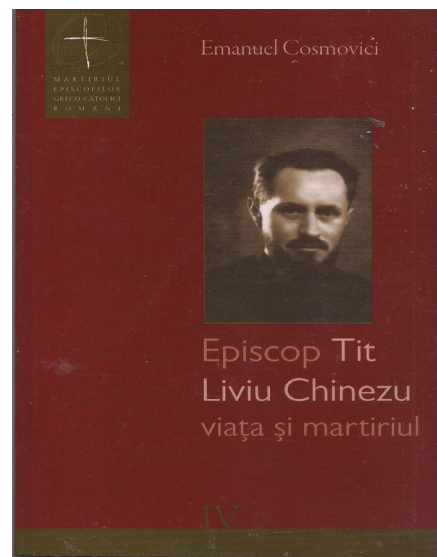

Via a unui martir: Tit Liviu Chinezu

Dintre cei  apte episcopi uni i beatifica i, Tit Liviu Chinezu e singurul al cărui episcopat s-a desf  urat doar în închisoare. Când a fost arestat –  n noaptea de 28/29 octombrie 1948, odată cu episcopii titulari ai Bisericii Române Unite şi cu al i 25 de preo i uni i dintre cei care aveau responsabilit i eparhiale –, Chinezu era doar protopop unit de București. Episcop a devenit în 1949, pe c nd era în lagărul de la m n stirea C ld ru ani, numit, *in pectore*, de către Papa Pius al XII-lea “episcop titular de Regiana”, ca auxiliar al episcopului Ioan Suci, care fusese la arestare Administratorul Apostolic de Blaj. Cu Ioan Suci, aflăm din micro-monografia realizată de Emanuel Cosmovici şi care a fost folosită în argumentarea martiriului în fața Tribunalului bisericesc însărcinat cu cauzele de sanc ificare  i beatificare, a fost coleg la Colegiul Pontifical Grec din Roma, trimis acolo după absolvirea Liceului “Sf ntul Vasile cel Mare” din Blaj,  n 1925. La Roma şi ia doctoratul în filosofie, în 1927,  i abia peste c ţiva ani, în 1931,  i licența în teologie (la De Propaganda Fide). După studiile romane a fost profesor de teologie la Blaj, rector al Academiei teologice din Blaj, iar în 1946 devine protopop de București. Cum toți episcopii erau  ntemni a i  i era de a teptat că unii dintre cei mai în v rst  să nu mai apuce zilele eventualei eliberări, Papa a grăbit numirea lui Tit Liviu Chinezu ca episcop, cer nd “să fie consacrat c t mai cur nd, în mod foarte secret, fără a a tepta sosirea decretelor papale,  i să primească facultatea de a conduce chiar toate Eparhiile, dacă ar ajunge să dispară toți ceilal i episcopi”. Din păcate, Chinezu era bolnav (de inimă, dar  i de altele),  i a murit cur nd în închisoarea de la Sighet, în 1955, după cinci ani petrecu i în condi iile de acolo ( ngropat în Cimitirul săracilor, morm ntul lui încă n-a fost identificat)  i fără nici o asistenț medicală. După cum spune Emanuel Cosmovici, “doctorul închisorii n-a consultat  i n-a palpat nici odată vreun de inut”.

Monografia lui Cosmovici respectă riguros tipicul acestor documente, urmărind martiriul, *Calea crucii* parcursă de candidat  i atitudinea acestuia de-a lungul vieții  i a mandatelor arhierest , totul în cea mai austeră scriitură documentară. Fapte  i mărturii, fără nici o retorică  i fără “literatură”. Chinezu a fost  ntemni at  nitial la M n stirea Neam u, împreună cu ceilal i preo i. Aici au fost vizita i de exarhul – pe atunci – Teoctist, viitorul patriarh, care a încercat

să-i convingă să abjure (a racolat patru dintre cei 25), ceilal i fiind muta i apoi la C ld ru ani. După un an  i trei luni petrecu i acolo, în noaptea de 25 mai 1950 au fost du i la Sighet. Cum între timp se aflase că Tit Liviu Chinezu fusese consacrat episcop, el a fost mutat în locul episcopal. Regulamentul închisorii prevedea că to i cei care agonizau să fie muta i într-o celulă aparte  i l sa i acolo p n  mor. Chinezu a

reușit să primească ultima  mp r   anie în această celulă, având norocul că în ziua dinaintea morții echipa de măturători să fie alc tu t  din episcopii Alexandru Todea  i Adalbert Boros, episcop romano-catolic. Cel din urmă avea un crucifix minuscul, făcut din tablă,  i cu ajutorul lui i-au acordat episcopului dezlegarea, la 15 ianuarie 1955 (la moarte episcopul mai avea pe carnetul de CEC 112,40 lei).

Considerat în rapoartele securității “unul dintre cei mai fermi opozan i fa  de unirea dintre Biserica greco-catolică  i Biserica ortodoxă română”, “ n acest sens desf  ur nd propagandă în r ndurile credincio ilor prin predicile  inute”, Tit Liviu Chinezu  i-a primit martiriul ca pe o voca ie. Teologia suferin ei ar fi avut în el propovăduitor iluminat, căci iată ce spunea despre rostul suferin ei: “Suferin a nu este plăcută în sine. Dar, că ea de mamă, ea este totdeauna generatoare de bine  i de bucurie. Prin ea totdeauna se na te în lume ceva ce înainte nu a fost: un om, ori formarea, virtutea unui om.” Unul dintre prela ii “intellectuali” ai Blajului, Tit Liviu Chinezu a fost prezent în publicistica blăjeană cu numeroase contribu ii. Pavel Dan  i Radu Brate , dintre scriitorii vremii, i-au fost elevi, iar cu Vladimir Ghika a colaborat îndeaproape în perioada sa bucure tean . Martirologul alc tu t de Emanuel Cosmovici e un breviar biografic aproape sec redactat, dar tocmai de aceea – lăsând doar faptele să vorbească – mai emo ionant.

Nichita DANILOV

Gheorghe Grigurcu la ceas aniversar

„O laudă excesivă, caricaturală fiind, afirma, cu ceva ani în urmă, criticul Gheorghe Grigurcu la rubrica sa din revista *Argeș*, poate deveni mai defavorabilă persoanei căreia i se aplică decât o contestație.”

Iată, acesta e preceptul după care se călăuzește redutabilul critic Gheorghe Grigurcu atât în viața literară, cât și în viața cea de toate zilele.

În acest sens, trebuie înțeleasă și atitudinea sa reticentă față de creația lirică a lui Nichita Stănescu. Grigurcu a fost unul dintre puținii care a privit cu un ochi critic poezia stănesciană. S-a opus să devină în mod instinctiv unul din adulatorii săi. Vocea sa oarecum singulară nu a reușit, desigur, să facă ordine printre adulatorii, a reușit însă să mai tempereze din avânt. Nici pe mine nu m-a cocoloșit, ci, aș putea spune dimpotrivă. Dar asta-i o altă poveste.

Excesele din lumea literară l-au deranjat întotdeauna, după cum l-au deranjat și îl deranjează, probabil, și acum falsitatea elogiilor pe care liderii noștri de opinie, poeți, actori, jurnaliști, filozofi, le aduc puternicilor zilei.

Gheorghe Grigurcu a avut decența să nu iasă la lumina reflectoarelor pentru a oferi sprijin în favoarea unuia sau altuia din mulțimea de politicieni, de toate culorile și orientările, ce candidau pentru președinția României sau la o altă funcție importantă în statul român, stârnind multe controverse și multă vâlvă, în perioada postdecembristă. El a fost scepticul de serviciu, ce a privit cu reticentă, atât faună noastră culturală, cât și cea politică. Dacă am fi avut astfel de oameni, probabil că am fi putut ocoli multe din meandrele pline de nămol în care roțile istoriei noastre s-au împotmolit. E nevoie de astfel de spirite.

Nu l-am văzut pe criticul Gheorghe Grigurcu să stea în preajma puterii. Experiența de viață și bunul simț l-au determinat să urmărească dintr-un con de umbră caruselul personajelor ce au animat vreme de mai bine de 35 de ani scena noastră politică și să tragă concluziile de rigoare, fără să se entuziasmeze sau să se indigneze prea mult. Din păcate, nu același lucru l-au făcut alte mari personalități ale lumii noastre culturale, cum a fost, de pildă, filozoful Mihai Șora, sau cum au făcut-o recent Ana Blandiana, Victor Rebengiuc, Gabriel Liiceanu și mulți alții.

Ajungând aici, simt nevoia să fac o paranteză. L-am admirat enorm și încă îl mai admir pe Victor Rebengiuc. E un actor, care a avut înainte de 1989 și mult timp după, o ținută morală demnă de invidiat. Pentru mine și el, și Ana Blandiana, și Gabriel Liiceanu au fost niște repere morale.

Dacă îmi aduc bine aminte, Victor Rebengiuc a fost cel care a ieșit, imediat după Revoluție, pe postul nostru național de televiziune înarmat cu un sul de hârtie igienică în mână și i-a rugat pe colegii săi de breaslă, unii dintre ei, adevărați monștri sacri ai scenei românești, să se șteargă la gură de rahatul pe care l-au mâncat făcând propagandă tovarășului Nicolae Ceaușescu și a iubitei sale soții, Elena, savant de renume mondial.

A fost o ieșire tranșantă, poate prea tranșantă, dar necesară, întrucâtva, pentru asumarea culpei în fața opiniei publice și asanarea vieții noastre culturale.

Gestul său simbolic nu a fost luat în seamă decât o perioadă scurtă de timp. Din păcate, elitele noastre culturale nu au învățat nimic din lecția trecutului și au trecut cu tot cu arme și bagaje mai întâi în tabăra lui Iliescu, apoi în tabăra lui Băsescu, apoi a lui Iohannis și acum în cea a lui Nicușor Dan și Ilie Bolojan. Mărturisesc că spectacolul acesta m-a întristat atât de mult, încât am renunțat să mai scriu despre politică.

Dar mai trist e faptul că l-am văzut de curând pe însuși maestrul Victor Rebengiuc, marele actor pe care încă îl admir, ajuns la vârsta de 92 de ani, slăbit de bătrânețe și micșorat la trup, făcând propagandă pentru alegerea lui Nicușor Dan. Oare nimeni nu i-a șoptit la ureche să nu facă asta? Nimeni nu i-a amintit de sulul de hârtie igienică prezentat la postul de televiziune? Personajele politice derapează la scurt timp după ce ajung să pună mâna pe putere. Cine îi poate garanta azi lui Victor Rebengiuc că Nicușor Dan va fi un președinte altfel decât ceilalți?

Cum va fi, depinde de noi.

Cred că o atitudine de detașare și de decență i-ar fi prins bine lui Victor Rebengiuc.

Desigur, mulți citind acest paragraf vor spune: „Dar cu cine ai fi vrut să voteze, cu Simion?” Eu n-am zis cu cine să voteze. Eu am vorbit de propagandă.

Atâta tot. Cu Simion n-a votat, pare-se, nici măcar Simion. Cărțile erau deja făcute. Nu avea rost să ne agităm. Simion a fost aruncat la alegeri pe post de sperietoare de ciori. De aceea a și rămas în cursă, ca să câștige Nicușor Dan. Nici acum, după alegeri, nu vrea să tulbure apele. A devenit mai blând.

Dar asta-i o altă poveste.

Ceea ce vreau să spun e altceva: în viața noastră publică avem nevoie de repere.

Pentru mine, actorul Victor Rebengiuc era unul dintre ele.

Și dl. Gheorghe Grigurcu - altul.

Elitele noastre culturale nu ar trebui să facă propagandă politică niciunei grupări, nici unui partid. Din păcate, au făcut-o și o fac. Cum au făcut și în perioada comunistă. Atunci însă aveau o scuză. Acționau de frică. Acționau din teamă de a nu fi marginalizați. Acum nimeni nu-i obligă. Nimeni nu stă cu un pistol la tâmpla lor. Și atunci de ce-o fac? Din obediență? Din reflex?

...A ascunde adevărul sub preș sau a-l acoperi cu ambalaj strălucitor, punctat cu lozinci ce transmit un mesaj ideologic umanist a constituit, timp de câteva decenii, una din cutumele nescrise ale comunismului.

Cine îndrăznește să ridice un pic marginea covorului pentru a vedea o parte din mizeriile ascunse acolo era declarat dușman al poporului și ostracizat sub diferite forme.

Comunismul a căzut de mult sau s-a pervertit, dar regulile sale au rămas adânc întipărite în mentalitatea clasei noastre politice. Și nu numai ale noastre, ci și a celei europene și transatlantice. Astăzi dacă îndrăznește, de pildă, cineva, mânat de cine știe ce impuls, să pună sub semnul întrebării anumite tendințe ale politicii occidentale e catalogat drept un anti-european. Comunismul s-a prăbușit, printre altele, și din pricina faptului că nu a admis critica din interior. Același lucru se poate întâmpla cu orice sistem care refuză să-și ia pulsul. Ravagiile autosuficienței și-a orbirii pot duce la colapsul dictaturilor, dar pot afecta la fel de mult și democrațiile. Urmăresc postările și comentariile unor colegi de breaslă și mă îngrozesc. După aproape 36 de ani de la prăbușirea comunismului, cum putem fi atât de încrâncenați?! De unde au apărut acești ochelari de cal? Cum putem vedea răul doar într-o parte când el există aproape peste tot? Oare nu suntem capabili să facem o introspecție ca să vedem mai bine greșelile pe care le-am comis? Maniheismul de care dăm dovadă ne va duce într-un punct mort.

Orice am face, oricât am încerca să ne dăm peste cap nu putem ignora realitatea în care trăim de dragul de-a fi catalogați drept pro sau, cum ar zice nenea Iancu, ultra democrați. Realitatea noastră, din păcate, e cenușie. Și dacă-i cenușie, de ce ar trebui s-o colorăm în roz?

Dar să revenim la derapaje. „Visul meu - scria pe 25 martie 2025, în ziua de Bunăvestire, ce se supra-pune cu ziua ei de naștere, minunata noastră poetă Ana Blandiana, aflată întotdeauna pe baricade de partea corectă a istoriei - este să câștige alegerile prezidențiale Nicușor Dan și să-l numească premier pe Ilie Bolojan.” Adăugând pe un ton imperativ: „Cred

că este singura șansă să ieșim din groapa ultimilor 10 ani. Sau 30 de ani!”

Au trecut aproape un an de zile de la alegeri, speranțele profetice ale poetei nu s-au risipit în vânt, ci au prins contur în viața noastră cea de toate zilele. Nicușor Dan a câștigat alegerile și se află la Cotroceni. Ilie Bolojan, acest Moise al poporului român, cum îl denumește Gabriel Liiceanu, a devenit premier, iar noi am rămas în aceeași groapă a istoriei, care, între timp, pare că s-a adâncit destul de mult.

E mulțumită azi Ana Blandiana de modul cum face politică președintele nostru ales Nicușor Dan? Nu e mulțumită. După cum știți, a apărut o ruptură între palat și Ana Blandiana a ieșit din nou în piața publică și l-a criticat pe Nicușor Dan, înălțând adevărate osanale lui Bolojan. De ce a făcut-o? Din orbire? Oare n-o doare faptul că în era Bolojan, România a ajuns pe marginea prăpastiei?

...În scurtul său poem *Cogito*, George Bacovia spunea: „Mi-am realizat /Toate profețiile Politice./ Sunt fericit...”

Ana Blandiana a avut și ea profeții. O parte din ele s-au realizat. A vrut să-l aibă președinte pe Emil Constantinescu, l-a avut. A visat în ziua de Bunăvestire ca Nicușor Dan să ajungă președintele României, și Nicușor Dan a devenit președinte. A visat ca dl. Președinte Nicușor Dan să-l numească în funcție de premier pe dl. Ilie Bolojan. Și dl. Nicușor Dan l-a numit. O mare parte din profețiile poetice ale Anei Blandiana s-au realizat.

Cât de fericită e poeta?

...Obediența intelectualilor stimulează derapajele oamenilor politici. Elitele noastre culturale ar trebui la momentul oportun să arate câte un cartonaș galben sau roșu oamenilor ajunși în vârful puterii. Nu să le cânte în strună.

Puterea corupe indiferent la ce nivel e exercitată.

Puterea te transformă. Din om, te face să devii neom.

În cazul oamenilor ajunși să răspundă de destinele unei țări, întotdeauna laudele excesive împing țara la dezastru. Puterea te orbește. Te închide într-un cerc vicios, în care iei decizii radicale, vorbind de unul singur. De aceea, e nevoie ca presa și societatea civilă să reacționeze la fiecare derapaj politic sau administrativ. Adulația goală nu aduce cu sine decât pierderea controlului și adoptarea unor măsuri care de care mai aberante. Luând în considerație toate aceste lucruri, ar trebui ca oamenii care ajung la pârghiile puterii să sprijine nu lingușirea, ci criticile ce se aud dincolo de cercul lor.

„Lingușitorul - spune Gheorghe Grigurcu, în același articol - e reprobabil, inclusiv prin faptul că poate pune la îndoială condiția elogiului sincer.”

Și asta deoarece „lingușitorul e un individ prea posibil cu multiple fețe ale imoralității. Practica lingușelii reprezintă o probă a unui întreg deficitar.”

Acest „întreg deficitar” poate reprezenta un caracter, o personalitate sau chiar, în cazul unei dictaturi cum a fost cea ceaușistă, o întreagă națiune.

Criticul vorbește, dar cine îl aude?

Gheorghe Grigurcu trăiește la Târgu Jiu, retras într-o singurătate funciară.

Prietenii săi cei mai buni nu sunt literații, ci cocoșul Coco și cățelul Rokey, precum și alte orătănii și animalețe care se găsesc în grădina sa. Ele îl înțeleg mai bine decât oamenii și-l determină să gândească liber și să-și transforme habitatul într-un adevărat paradis terestru, propice senectuții.

Apropierea Coloanei infinite a lui Brâncuși îi menține verticalitatea propriei coloane vertebrale și îl inspiră.

Prezența lui Coco îi amintește, deopotrivă, de *Cocoșul salutând soarele* al aceluiasi Brâncuși, de cocoșul galic, dar și de cocoșii apocaliptici din anii copilăriei petrecuți în Basarabia natală.

O caracterizare foarte frumoasă îi face poeta Ana Blandiana în cele ce urmează: „Gheorghe Grigurcu domină de ani de zile viața literară fără să se amestece în ea. Nu cred că a existat în ultimii 15 ani un autor mai serios și, în același timp mai productiv, indiferent dacă își exersa condeiul neobișnuit în comentariul politic, în poezie, în eseu, în polemică, în critică sau istorie literară. (...) El nu este un critic literar care scrie și versuri și nici un poet care scrie și critică literară, el este în egală măsură un poet de primă mărime și unul dintre cei mai importanți critici literari ai acestei perioade de tranziție între milenii”

La mulți, mulți ani, domnul Gheorghe Grigurcu, multă sănătate și multă fericire!

Passionaria STOICESCU

Poeta vărsător din războaiele mele

Nu este curajos cine vrea, ci acela care poate. Poeții nu se schimbă, uneori doar obosesc...

Născută în 16 februarie, Iosefina Schirger este o persoană spirituală și demonstrativă care însușește, electrizează orice eveniment la care ia parte. Îi admir spontaneitatea, fluenta la scris și că nu are un comportament forțat, măsurat sau constrâns. Ea recunoaște din instinct că flexibilitatea este esența vieții, în timp ce dificultatea și blocajul reprezintă incapacitatea de a schimba, *de a muta munții*. Pentru Iosefina, temele nașterii, renașterii, fundamentării, creației și inovației – pe scurt toate felurile de începuturi – sunt esențiale vieții.

Când apare o problemă, când lucrurile nu merg bine, când se simte lipsită de putere, poeta nu suferă, nu se descurajează, nu își pierde dorința de a merge mai departe. Nu prea e pricepută la a se apropia de ceva sau cineva, nu are încredere în relații, doar în activitățile și eforturile, forțele proprii. Astfel ia deciziile optime, găsește cel mai potrivit mod de a efectua schimbări radicale, de a renunța dacă e cazul, de a fi pe drumul ei în viață. Evaluează corect oportunitățile, propunerile și merge mai departe profitând de ele, creând legături cu evenimente din trecut, cu scopul ca evenimentele anterioare să facă parte din/să aibă ecou în viitor.

Iosefina are o orientare pozitivă spre viață, evidențiată mai ales prin dragostea pentru copii, lectură, cărți, scris. Apreciază lucrurile simple, cinstite și directe, posedă echilibru, e la fel de apropiată și se poate înțelege atât cu femeile, cât și cu bărbații. În măsura în care prietenii, apropiații sunt în temă cu principiile ei de viață, devine foarte permisivă. Uneori poate/știe să fie dură, dictatorială, cu un aer de superioritate. Reacționează la acte de injustiție, uneori pasiv, atentă să nu meargă prea departe când se exprimă. E precaută, spirituală, spontană, orientată spre viață (dar și visare), ușor expansivă, ușor tulburată, (stră)fulgerătoare.

A învățat să-și dezvolte talentele, să și le accepte ca pe un dar și să meargă înainte cu ele. Știe că totul are un sfârșit la un moment dat. Ia în considerare faptul că nu toți sunt rapizi/forte ca ea, atât din punct de vedere fizic, cât și intelectual, și acționează. Ce mă surprinde de la bun început, la cărțile Iosefinei, sunt în primul rând, titlurile. Un poet care are știința titlurilor înseamnă că se guvernează bine ca autor și alege esența.

Războaiele mele - De ce? Războaiele se poartă nu doar între țări, între dușmani și prieteni, ci și înăuntrul nostru. Suntem plini de războaie pe care le purtăm cu noi și din care trebuie să și ieșim învingători.

Fântâna cu stele – *Sapă, sapă, sapă, sapă până dai de stele-n apă!* Fântâna este sufletul poetei, stelele de care am dat acolo sunt poeziile, haiducirile ei care iarăși vorbesc despre esență.

Flori de hârtie – Hârtia încă suportă florile unora, durerile altora și asta nu o să mai țină mult având în vedere că am trecut de la laptop-uri la telefoane și că mai inserăm așa, în goana mare, câte ceva pe hârtie.

Poezii în nisip – De ce în nisip? Nisipul este fărâma sufletului, măcinarea ca certitudine, acest simțământ pe care îl are poetul, că totuși, cu toată strădania lui, mult nu va rămâne.

Frazări – este un alt titlu care m-a șocat. De ce *frazări*? Tocmai pentru a sugera esența, această rupere în frazare a sentimentului, a gândului.

Am admirat în aceste cărți, la o primă lectură, spiritul, curajul și sufletul pus în orice acțiune la care Iosefina a luat parte. Îmi place la ea spontaneitatea. Fragmentele de *proză* sunt atât de pătrunse de fructul poeziei, încât nu pot fi considerate proză în adevăratul sens al cuvântului. Poezia transformată în proză este un discurs liric. Ce descoperim aici? Curajul. Știți foarte bine că nu este curajos cine vrea, ci acela care poate. Pentru poet este o trăsătură esențială să aibă curajul să se ofere lumii, să scrie ceea ce simte, ceea ce îl doare, ceea ce îl fericește. Este și cazul ei.

Temele preferate în poezia ei sunt: renașterea, începuturile, iubirea, creația care sunt esențiale pentru viață. Iosefina este o persoană care nu se descurajează repede și nici nu suferă pentru eșec. Are această mare putere, fiindcă face totul cu suflet și talent!

Demult n-am mai citit Poezie adevărată... Azi am primit „*Rotonda Valahă*”, iar de la un amic, „*Caietele Saga nr. 13*”, ale lui Adrian Grauenfels. M-am bucurat din plin de minunatele poeme „*iosefiniene*”, după numele lui Iosefini. Magice! M-au făcut praf, „*Praf de poeme*”! Cea mai sinceră demonstrație lirică!... „*Poezia e vie*”! Se simte inspirația, însemnând că autoarea e iubită și că iubește. Are multe „*magii*” subsumate într-una de bază: PŌEZIA! Asta primează! M-a copleșit! M-am regăsit. Poeții nu se schimbă, uneori doar obosesc... Îi doresc Iosefinei numai bine, curaj să fie ea și să izbândească, sănătate și pace! Pe celelalte ne-om strădui și le-om face.

Admirativă,

Leo BUTNARU

Specificul dintre Prut și Nistru

Cosmogramă

Bunicul meu nu vorbea mult. Dar când o făcea, cuvintele lui aveau greutatea pietrelor de moară. Mă lua uneori pe genunchi, în serile lungi de vară, când cerul peste câmpiile dintre Prut și Nistru se colora în violet și aur, și-mi arăta spre nord, spre răsărit, spre miazăzi.

– Vezi tu, nepoate, spunea el cu vocea lui gravă, noi nu suntem ca ceilalți. Noi avem cetăți în sânge.

La acea vreme nu înțelegeam. Credeam că vorbește despre ruinele acelea de piatră pe care le vizitasem odată cu școala – Soroca, cu turnul ei mândru ridicat spre cer, sau Tighina, cu zidurile ei cicatrizate de timp.

– Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă, Ismail, Chilia, enumera el, și fiecare nume era ca o piatră aruncată în apa memoriei. Pe zidurile acestor cetăți, la oră rea, urcau străbunii noștri, să apere țara.

Mă uitam la mâinile lui bătătorite, la pielea arsă de soare și vânt, și mă întrebam ce legătură poate fi între acele pietre vechi și noi, cei de astăzi, cu tractoarele și navele cosmice.

– Prin urmare, continua el, parcă ghicindu-mi gândurile, într-o măsură mai mare sau mai mică, atenuată de curgerea veacurilor, noi, cei dintre Prut și Nistru, suntem urmașii apărătorilor de cetăți. Acest lucru a lucrat și mai lucrează cumva în firea noastră...

...Anii au trecut. Bunicul s-a dus, lăsând în urmă doar poveștile și o fotografie veche, în care stătea drept, cu privirea ațintită spre orizont, de parcă ar fi văzut ceva ce noi nu puteam vedea.

Am plecat din sat să studiez la oraș, apoi în străinătate. Am cunoscut oameni din toate colțurile lumii, cu istorii și mentalități diferite. Și mereu, când eram întrebat de unde vin, simțeam nevoia să explic mai mult decât un simplu nume de țară.

– Sunt din partea Moldovei, României de dintre două ape – Prut și Nistru.

Și atunci, fără să vreau, începeam să enumăr: Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă, Ismail, Chilia...

Odată, un prieten francez m-a întrebat:

– De ce tot repeți aceste nume? Ce înseamnă ele pentru tine?

Am tăcut. M-am gândit la bunicul meu, la serile acelea de vară, la vocea lui gravă. Și atunci am înțeles și mai limpede, decât știam. Nu era vorba doar de geografie. Nu era vorba doar de istorie. Era vorba despre o moștenire invizibilă, dar reală, care curgea în vinele noastre.

...M-am întors acasă într-o zi de toamnă, când frunzele cădeau leneș peste câmpurile arse de soare. Satul părea adormit în timp, dar ceva se schimbaseră. Oamenii îmbătrâniseră, casele se dărăpănaseră, dar ceva rămăsese neschimbat – o demnitate tăcută, o rezistență pasivă în fața vremurilor grele.

M-am dus la mormântul bunicului. Piatra era acoperită de mușchi și licheni, dar numele lui se mai putea citi. M-am așezat pe o bancă de lemn de lângă cimitir și am privit spre zare. Și parcă am văzut aievea. Nu cu ochii, ci cu sufletul. Am văzut umbrele străbunilor urcând pe zidurile cetăților, cu săbiile în mâini, cu frica în sânge, dar cu datoria în inimă. I-am văzut pe cei de la Hotin, rezistând asediilor. Pe cei de la Soroca, veghind Nistrul de la înălțimea turnului. Pe cei de la Tighina, luptând pentru fiecare palmă de pământ. Pe cei de la Cetatea Albă, Ismail și Chilia, căzând ca să apere gurile Dunării.

Și mi-am zis că acei străbuni ai noștri nu muriseră cu adevărat. Traiau în noi. În felul în care moldoveanul/românul dintre Prut și Nistru îndură greutățile fără să se plângă. În felul în care își apără casa, familia, neamul, nu cu armele, ci cu răbdarea și demnitatea. În felul în care, chiar și în cele mai negre vremuri, găsește puterea să cânte, să danseze, să iubească. Să hăulească a izbândă...

...Când m-am întors în oraș, prietenul francez m-a întrebat din nou:

– Și totuși, ce specific vă definește pe voi, cei dintre Prut și Nistru?

Am zâmbit. Am luat o hartă și am trasat cu degetul cursul celor două râuri.

– Vezi tu, am spus, noi suntem oamenii cetăților. Străbunii noștri au apărut aceste ziduri secole la rând. Și ceva din acea apărare a rămas în noi. Nu mai avem nevoie de ziduri de piatră, pentru că zidurile sunt acum în noi. Suntem mai încăpățânați decât alții, poate. Mai legați de pământul nostru. Mai dispuși să îndurăm decât să fugim. Mai capabili să sperăm chiar și când totul pare pierdut.

Am făcut o pauză, apoi am adăugat:

– Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă, Ismail, Chilia... Acestea nu sunt doar nume pe o hartă. Sunt pietrele de temelie ale sufletului nostru. Suntem urmașii apărătorilor de cetăți, și acest lucru lucrează în firea noastră, chiar și după atâtea veacuri.

Prietenul a tăcut mult timp. Apoi a spus:

– Acum înțeleg. Nu sunteți doar oameni care locuiesc între două râuri. Sunteți oameni care poartă în ei zidurile cetăților.

...Astăzi, când privesc spre Prut și spre Nistru, nu văd doar două ape curgând spre mare. Văd două hotare ale unei cetăți invizibile, dar reale. O cetate care nu se mai apără cu săbii și sulite, ci cu memorie, cu demnitate, cu iubire de neam.

Și când trec prin fața turnurilor, meterezelor de la Soroca sau Tighina, nu văd doar pietre vechi. Văd străbunii mei veghind din turnuri. Îi aud șoptind:

– Noi am apărut aceste ziduri. Voi apărați ceea ce suntem. Căci cetatea adevărată nu e cea de piatră, dar cea din suflet.

Și așa, între Prut și Nistru, cetățile trăiesc. Nu în ruine, ci în noi. În fiecare moldovean/român care își iubește pământul, care își apără limba, care își cinstește strămoșii.

Suntem urmașii apărătorilor de cetăți. Și cetățile noastre nu vor cădea niciodată, pentru că le purtăm în sânge, în memorie, în suflet.

Acesta e specificul nostru. Aceasta e moștenirea noastră. Aceasta e cetatea dintre Prut și Nistru – invizibilă, dar de nezdruccinat.

Ioan ȚICALO

Poveste

D'ale lui Badea Scârțan

O poveste cu ceva încălceală petrecută cu câțiva vreme în urmă: Robert și Pirueta au făcut nuntă cu mare tâmbălău, o mare surpriză pentru toată lumea. Încă s-a exprimat un bărbat la vremea aceea:

– Domnule, am rămas ca la dentist când am auzit că băiatul ăsta, umblat prin lume, o ia pe vecina mea, draga de Pirueta. Uneori, cei ca noi capătă orbul găinilor...

S-a întâmplat că, la puțină vreme de la căsătorie, Robert, dintr-un flăcău mereu vesel ca un gugustiuc și zburdalnic precum un mânz bine hrănit, a devenit un om posac, dând impresia că i s-au înecat toate corăbiile. Și a rămas așa chiar și după ce i s-a născut Perinița, un nume pe care el nu l-a vrut în ruptul capului, fiindu-i imposibil să-și întoarcă din hotărâre pe consoarta cea încăpățanată. Se vedea de la o poștă că pe el nimic nu-l mulțumea și era mereu cu gândurile duse. La câțiva ani de trai pe vâtrai cu Pirueta, într-o zi de vară însorită, Robert a căzut în ogradă și, cu toată strădania celor de pe ambulanță, nu și-a mai revenit, iar medicii au fost nevoiți să-i declare decesul. Același bărbat din vecini a crezut că trage o concluzie logică, după ce a răfuit câteva pahare la priveghi:

– Domnule, Robert ăsta se știa bolnav și n-a spus la nimeni, bietul de el! Asta îl rodea și de asta îl vedea mereu supărat, presimțindu-și sfârșitul. Putem să spunem că se afla ca un măr căzut de pe creangă înainte de vreme din pricina unui afurisit de vierme.

Constatarea sa a răsunat în gol, fiindcă cei prezenți păreau să fie cu gândurile în altă parte.

Într-o duminică, înainte de a se împlini patruzeci de zile de la înmormântare, Pirueta a dat pomelnic preotului, întrebându-l cum răstit:

– Părinte, eu, de câte ori am venit la biserică, de fiecare dată am găsit pe mormânt aprinsă o afurisită de candelă măroaie de culoare roșie, că eu pun una albă. Nu știi cine face trebușoara asta?

Parohul a schițat un zâmbet și, în loc să-i răspundă la întrebare, pentru a dezlega misterul, a venit cu o sugestie:

– Ai putea să vii și mata mai devreme, adică să fii în cimitir înainte de ora opt și poate în felul acesta ai să pricepi câte se mai întâmplă prin mica noastră lume.

Tânăra văduvă a plecat din fața preotului ca o capră căreia i s-a luat tainul, a fiert în suc propriu și n-a mai fost atentă la ce se petrece în jurul ei. Duminica viitoare, îndemnul părintelui a împins-o afară din casă la vreme potrivită și a făcut-o să păsească ostășește către biserică. Încă de la poartă, a văzut o mोगâldeată în rochie cernită și atârnată de crucea lui Robert, iar alături, altă candelă aprinsă. Pe loc înfuriată, s-a repezit într-acolo aproape alergând și, ajungând la locul cu pricina, și-a azvârlit vorbele, punându-și mâinile în șolduri:

– Ce cauți la mormântul bărbatului meu, costelivo?

Costeliva Minodora s-a ridicat, sprijinindu-și spatele de cruce, având ochii în lacrimi, i-a șters cu o batistă înflorată și i-a răspuns cu tonul cel mai firesc din lume:

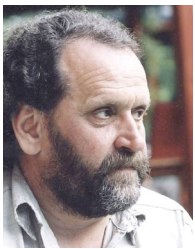
– Robert a fost bărbatul tău doar în acte. Tu l-ai tras cu lanțul la tine, după ce i-ai pus ceva în băutură și l-ai legat de tine până după nuntă. Ar trebui să știi că vraja s-a risipit chiar în timpul cununiei. Când el s-a trezit, era prea târziu și, de fapt, a fost al meu, chit că tu te-ai ținut de el ca scaiul de lăna oii. Venea la mine ori de câte ori putea s-o șteargă de acasă și ne drăgăleam ca doi hulubi, până când ni se părea că am ajuns în rai. Îmi spunea mereu că nu te poate suferi, dar îi e milă de fetiță. Acum ai priceput sau nu? Hipnotizată parcă de cuvintele Minodorei, Pirueta s-a trezit plină de ură, a dat cu piciorul în candela celeilalte, azvârlind-o peste două morminte și scăpărând scânteii, s-a repezit la Minodora cu toată puterea:

– Îți arăt eu ție drăgăleli, să te satur pe toată viața! a tipat, de s-a auzit în tot cimitirul, apucând-o de zulufi și încercând s-o scuture

Dar nici Minodora nu s-a lăsat mai prejos. A reușit s-o apuce de bluză și, cum materialul s-a sfâșiat, a trântit-o pe hleiuul mormântului, chircită, cu bustul răvășit și cu câteva fire de păr în mâini.

Costan, cel cu filozofia în cap, privind bătălia, nu s-a abținut să nu le admire:

– Uitați-vă la cele două veritabile creștine, ce sfinte și admirabile îmbrățișări și pupături înainte de slujbă!...

Gellu DORIAN

Alecsandri și Eminescu, simpatii, empatii și controverse

Când se năștea Eminescu, pe 20 decembrie 1849, după unii, iar după alții pe 15 ianuarie 1850, Alecsandri avea douăzeci și nouă de ani, fiind născut pe 21 iulie în Băcău, și trecuse deja prin revoluția de la 1848, exilat din țară de domnitorul Sturza, cu un periplu de aproape doi ani prin Germania și Elveția, apoi pe la Paris, unde își luase în junețe bacalaureatul și se școlise pentru un viitor de demnitar. Oarecum, atât Eminescu, cât și Alecsandri, se considerau odrasle de boieri, primul cu un tată stăpân pe moșia de la Ipotești, cu un titlu de boier cumpărat de la Mihail Sturza, într-o familie antiunionistă, cel de al doilea, fiu de boier cu moșii la Mircești și averi considerabile, dintr-o familie unionistă. Dacă Eminescu știa bine că nu este urmaș de boier, fiind mereu strâmtorat cu banii, familia lui fiind una numeroasă și năpăstuită, Alecsandri venea dintr-o familie înstărită, deloc numeroasă, dar cu rude la fel de bogate, ceea ce i-a permis să urce în demnități de rang, fiind la un moment dat propus și pentru domnie.

Alecsandri s-a școlit în spirit francez, în orașul luminilor, alegând creația după câteva modele ale vremii, atât în proza sa cât și în teatrul de mai târziu. Eminescu s-a școlit în spiritul culturii germane, atât la Cernăuți cât și la Viena și Berlin. Alecsandri cu acte în regulă, cu licența în buzunar, Eminescu nu a avut nicio dată un act care să-i justifice știința de carte, pe care, mai târziu, însuși Alecsandri i-a recunoscut-o ca fiindu-i superioară. Cluburile din Paris, apoi cele din Italia, lumea saloanelor selecte pe care le frecventa, i-au permis lui Alecsandri să viseze și la el acasă o astfel de lume educată. Or, întors la Iași după exil, dar stând și înainte în orașul de pe malurile Bahluului, cu o lume încă colcăind în viața fără restricții și fără jaloane culturale europene, ci mai curând balcanice și cu influențe rusești, Alecsandri nu s-a simțit comod și a încondeiat totul în scrierile sale, de la cântecele umoristice la satirele sale pline de succes și, mai ales în piesele de teatru. Asta precum și poziția sa de după Unirea Principatelor din 1859 i-au asigurat un podium de pe care nu-l putea detrona nimeni. Nimeni nu îndrăznește să-l atingă cu vreo vorbă, cu vreo critică mai la obiect, fiind considerat vârful vieții literare moldave și nu numai, toți cei din jurul Societății Junimea purtându-i un respect nemărginit. În timp ce Eminescu, ivit de prin terfeloagele și *Lepturarului* lui Aron Pumnul, în bibliotecă căruia a găsit mai toate cărțile vremii, inclusiv cele ale poetilor de dinaintea lui, după ce, la Viena fiind, a scris *Epigonii*, un fel de „istorie” a poeziei românești din acea parte a Moldovei, a stărnit reacții ascunse în inima „regelui poeziei”, așa cum era considerat Alecsandri. Cele trei strofe, sextine, din *Epigonii*, dedicate lui Vasile Alecsandri, sunt relevante în admirația pe care, la acea vreme, i-o acorda junele Eminescu. La acea vreme, când poezia *Epigonii* apărea în *Convorbiri literare*, ieșeau la lumină și *Pastelurile* lui Alecsandri, întâmpinate de Titu Maiorescu și toată Societatea Junimea cu entuziasm. Acestea, *Pastelurile*, reprezentau vârful poeziei lui Vasile Alecsandri. Celelalte, *Doine și lăcrămioare*, cu-legerile de poezie populară, satirele împlineau vocația de poet mare al

bardului de la Mircești. Eminescu le citise și le cântărise bine în sinea lui, nu numai în *Epigonii*, ci și în discuțiile frecvente cu cei din jurul Junimii. Dacă de poezia lui Alecsandri, așa cum apărea ea urcată atunci pe piedestalul cel mai înalt, Eminescu nu a spus nimic mai mult decât ce a spus în *Epigonii*, despre unele aspecte ale dramaturgiei scrise de cel care se instalase în fruntea teatrului ieșean s-a exprimat destul de critic în *Curierul de Iași*. Și ce este interesant este faptul că Eminescu a criticat atitudinea lui Vasile Alecsandri față de evreii pe care i-a așezat, critic, satirizate, ca personaje în unele piese satirice ale sale, precum personaje ca Herșcu boccegiul, jupânul Moise, Șloim sau Șafăr, făcându-i personaje antipatice, cămătari nemiloși, hidoși, vorbind o limbă stricată. Probabil Alecsandri cunoștea *Negutătorul din Veneția* a lui Shakespeare, unde cămătarul Shylock îi oferea un model demn de preluat. Această atitudine critică, repetată de Eminescu, l-a marcat într-un fel pe Alecsandri, care, atunci când venea și citea la Junimea, așezat în fotoliul invitatului de onoare în casa lui Vasile Pogor, se uita în mod special la Eminescu, urmărindu-i mimica și gesturile, modul cum îl asculta. Poate că și atitudinea lui Vasile Alecsandri la una din vizitele făcute de un grup în care era și Eminescu, venit să-l colinde sau să-l ure pe boier la el la Mircești, refuzându-le gestul, neprimindu-i în curte, să exprime și poziția lui rezervată, dar și de panică, față de cel pe care-l va considera mai târziu în poezia *Unor critici* drept, chiar și interrogativ, „...unul care cântă mai dulce decât mine?”, întrebare urmată de un răspuns conciliator, împăcat în sine cu situația: „Cu-atât mai bine țării și lui cu-atât mai bine./ Apuce înainte ș-a-ajungă cât mai sus./ La răsăritu-i falnic se-nchină-al meu apus.” Iritarea cu care încheie Vasile Alecsandri poezia *Unor critici*, scrisă la Mircești în 1888, când Eminescu revenise la București după boala tratată la Botoșani de sora lui, explică panica pe care o avea la deja confirmarea geniului eminescian – „Iar voi care asupra-mi săgeți tocite trageti./ Cântați, dacă se poate, fiți buni și nu mai rageti!” – explică în bună parte atitudinile dintre cei doi mari poeți. Dar ceea ce pune în reală balanță empatia omului aflat la putere pentru confratele său aflat în suferință, se poate exemplifica prin gestul lui Vasile Alecsandri care, când a aflat că Eminescu este bolnav și trebuie dus la un spital din Viena, la Oberdöbling, și bani nu sunt, a ținut o conferință la Ateneul Român în urma căreia a adunat suma de 2000 de lei necesară acestei deplasări a lui Eminescu la acel spital. Nu știu dacă Eminescu a aflat acest lucru vreodată, bolnav fiind, cu mici pauze de sănătate mintală, precum nici faptul că Vasile Alecsandri n-a făcut caz de gestul lui. Situația creată prin poziția câștigată de Eminescu încă de pe vremea când publica poezii în *Convorbiri literare*, dar și prin edițiile repetate ale cărții tipărită în decembrie 1883 de Titu Maiorescu nu l-a lăsat indiferent pe cel care se simțea de neclintit de pe podiumul pe care-l urcase gloria poeziei sale. Se simte aici acel conflict dintre generații, așa cum se vede mult mai accentuat și mai puțin justificat conflictul dintre generațiile literaturii române contemporane. Boală perenă la români. Ce să facem?

Val TALPALARU

În siajul realității. (Con)cercurile lui Alexandru Colțan

Proaspăt ieșită din malaxorul tipografiei și girată de Editura Junimea, *Realitate și cercuri*, cartea lui Alexandru Colțan, îmi provoacă, precum celebra madlenă, amintiri din anii „junioratului” când admiram falanga celor de atunci, care își asumau verdictul critic la revistele literare ieșene, unii încă studenți: Val Condurache, Daniel Dimitriu, Constantin Pricop, Al. Dobrescu. Critica de întâmpinare, cum o numim convențional, și-a schimbat registrul și interpretii, dar rămâne aceeași necesară grilă, grilă care, din nefericire, își lărgeste uneori ochiurile, chiar nepermis de mult, lăsând encomioanele să treacă slobode și vioaie, spre gloria beneficiarilor.

Mulți dintre criticii literari cu autoritate au făcut pasul în spate, abandonându-se deliciilor esteticii, istoriei literare ori, trecând cu arme cu tot în rândul prozatorilor și poetilor. Au mai rămas, desigur, numeroși și importanți arbitri (nu mi ascund admirația pentru Al. Cistelecă ori Adrian Dinu Rachieru – și nu numai) care mai scutură din euforia veleitarilor. Acest lung preambul este, într-un fel, un salut pentru tânărul – odată ce avansezi în vârstă ridici și tu ștacheta, nu-i așa – critic de la Timișoara care are deja în panoplie un număr impresionant de cronici literare, vizând fără părtinire consacrați ori la început de drum. În general, criticii literari care au la bază studii de filozofie, nu fac caz, ba chiar ignoră „amănuntul”. Alexandru Colțan nu procedează întocmai, chiar dacă nu explicit, fixând un cadru incipient al cărții prin glosele despre „realitate”. Nu are disconfortul de a aborda dezinvolt teme „cu greutate”: „Realitatea este o divinitate în care credem fără a cerceta. Realitatea este Viața. Restul – teorii și dogme – pot fi oricând contestate ca fiind creații ale omului. Viața este tot ce există, pur și simplu, fără să fie *niciicum*.” Ex abrupto, fără „încălzire” ca la un antrenament, fără rezervă în fața cuvintelor/noțiunii în fața cărora ai ezita câteva secunde înainte de a le fixa într-o montură oarecare.

Nu este decât preambulul la altă întrebare: „Ce unește, însă, Realitatea mentală de cea ficțională? Este Realitatea ficțională *suverană* peste toate celelalte Realități – psihologică, socială, virtuală – sau e doar *una din ele*, subordonată *Supra* – *Realității spirituale*?”

Este sugerat în această introducere, un pat al lui Procust, pe care vor fi expuse unei lecții de anatomie, o parte din cronicile publicate de-a lungul timpului în *Orizont*, *România literară* ori pe platforma *LaPunkt.ro*. Pentru că altă parte din cele aproximativ o sută de recenzii, apărute din 2018, au fost deja incluse în *Coarda arcului*, apărut în urmă cu doi ani la Editura Universității de Vest.

Având libertatea deplină a opțiunii, evident că lecturile sunt și o schiță a unui spațiu în care se simte confortabil și în care, autori, teme, stiluri îi sunt apropiate. Nu are rezerve în fața diferențelor de generații, astfel încât, *funa măr*, volumul de versuri semnat de Nicolae Prelipceanu, ori *Proba focului*, al lui Ion Pop convivează, de exemplu, cu *Văduva plătește dublu*, debutul liric al Gabrielei Gheorghisior.

Alexandru Colțan nu alege calea „comodă” a lecturii critice, construind în jurul textelor un comentariu dens în substanță, transferând aproape totul de interes de la cartea – subiect la propriul comentariu. Îmi amintesc de interviul luat de Demostene Botez chiriașului Topîrceanu, în care interviuevatul (care se pare că era la curent cu noutățile din critica literară) spunea – aproximativ – că rolul unui critic este cel de a vorbi limpede despre lucruri complicate.

Această sugestie a chiriașului de pe Ralet nu îi este străină nici lui Alexandru Colțan, dovadă extrasul din comentariul la volumul de versuri *Mintea de cristal* al lui Traian Ștef: „Efectele obținute de cunoscutul scriitor orădean apar la intersecția a două mișcări și atitudini poetice diametral opuse. Primul influx, culturalist, toarnă materia

lirică în forme clasice, focalizează arta literară pe meșteșug, întoarce privirea spre Trecutul colectiv și privat.”

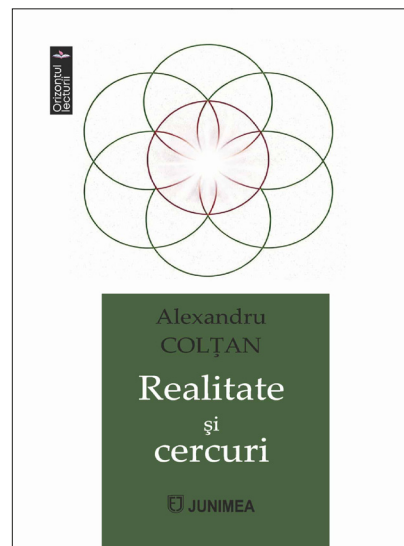
În același timp, daimonul scriitorului (care îl tentează) îl trage discret de mânecă, astfel că începutul pledoariei pentru poezia lui Nicolae Prelipceanu sună diferit: „Ce se află la capătul dezamăgirii, al furiei, al tristeții? Se află Poezia, ne răspunde, încă o dată, domnul Nicolae Prelipceanu(...) Trecând prin secțiunile aces-

tei cărți ca printr-un sistem complicat de site, lirismul social al începutului se distilează, se îmbogățește cu notele ontologice, și se petrece, treptat, în metafizic. Fără a-și renega filonul prozaic și senzorialitatea, discursul poetic știe să își păstreze rangul ideal și herbul *libertății* pe marele său pavoaz.”

Comentariile la cărțile de proză îi oferă, se pare mai mult spațiu de mișcare, cu predilecție în cel al contextului cronologic și de atmosferă, în descifrarea atentă a personajelor, peste care așterne *memoria lecturii* ca pe o glazură necesară: „Povestirile domnului Mihalcea (*7 povestiri despre Apocalipsă*. Florian Mihalcea, Editura Brumar, 2025) pot fi citite, de asemenea, într-o cheie morală și estetică. Tematizarea conflictului Bine – rău reamintește viziunea *idealistă* asupra Apocalipsei, dar și pe cea *artistică* așa cum se știe, ultima Carte a Bibliei a slujit și ca sursă de inspirație poeteselor victoriene, lui D.H. Lawrence și altora.”

Sigur, se poate cita în favoarea autorului mult și aplicat. Dar dincolo de aceste pledoarii pentru argumente, cititorul nu poate să nu remarce o relație pe care o sublinia și Angela Martin pe coperta a patra, cea a empatiei cititor – text, a deschiderii fără parti pris-uri spre autori și cărți care își așteaptă cititorul care să-i motiveze existența prin lectură și comentariu.

Ne bucurăm să remarcăm prezența stenică a criticului literar Alexandru Colțan în viața literară și mizăm pe sinceritatea confesiunii: „Trecerea mea prin cercurile cărților, care se intersectau și se desfășeau încontinuu, trimiteau, parcă, spre filosofema Rugului Aprins (...) Realitatea, mereu nouă, pe care o descopeream, conținea un mesaj de bucurie. Acea bucurie vegetală a plantelor care se ridică, spiralând, în perfectă dezordine, către soare.”

Pe calea Inimii

În plină construcție a deconstrucției, apare o lumină de carte, „lumină limpezitoare”, spre a vorbi ca teologii, a Pr. Profesor Ioan Cr. Teșu, *Familia contemporană, încotro?*, Editura Doxologia, Iași, 2026, 275 pagini. Ce ar fi de de-construit? Multe: să fim rupți de neam și de istoria lui sinceră, de limba cea română, de familia creștină.

Cartea Părintelui Ioan, teolog de recunoaștere națională și internațională, e dintre cele care nu tac, pentru că nu-i vreme de tăcere, de nepăsare, de frica Legii Vexler. Și dacă a comenta Legea Vexler e un risc, atunci să riscăm pentru libertatea de opinie, urmând învățătura Sfântului Augustin, atât de actuală: „Omul bun este liber, chiar dacă e sclav. Omul rău este sclav chiar dacă e liber.” O fi așa de greu de înfruntat frica asta?

Nu, nu m-am depărtat de subiect, pentru că subiectul e chiar curajul de a spune ce trebuie spus. Curajul e cheia, chiar dacă în conduita unor teleintellectuali intră negarea stării de sacrificiu, proprie sfântului, martirului, eroului. Un blogger cultivă, încăpățânat în rău, indiferența față de fapte exemplare, pe motiv că n-ar conta, de vreme ce vom fi cu toții oale și ulcele. Insul se vrea ciob de oală? Treaba lui, dar normele etice trebuie apărute, mai ales în post-morală, când pare că omenia, loialitatea, onestitatea, onoarea sunt pe cale de dispariție. La ce bun toate astea? Răspuns: ca să rămânem homo sapiens. Și nu-i posibil fără a deține și respecta normele etice. O afirmă Petre Țuțea, ca totdeauna memorabil: „Fără nemurire și mântuire, libertatea e de neconceput. Omul, dacă nu are în substanța lui ideea nemuririi și a mântuirii, nu e liber. Seamănă cu berbecul, cu capra, cu oaia...”

Pentru regretatul Nicolae Dabija, a fost necesitate să scrie poemul social *Schit la Cetatea Albă*, „schitul cel cu sfinți ce se mai uită cu ochi scoși de mucuri de țigară”. „Durerea i-o necesitate” la vremi de restriște, spune Poetul și-l cred. Cum să nu-ți vină lacrimile când vezi că schitul lui Ștefan cel Mare, voievodul despre care „auzi că nici n-a existat”, „devine privată” pentru turiști nesăbuiți și fără niciun Dumnezeu? „Nu c-avem pretenții de hotar/ neamul nostru-i pașnic și cuminte,/ dar rugămu-vă atâta doar:/ morții nu ni-i scoateți din morminte.” Pentru că mai există și mânie.

Nu suntem uși de biserică, nici o lume de sfinți, dar prezența printre noi a oamenilor de credință e binefacere de Sus. Pentru mine, duhovnicul Ioan Cr. Teșu. Preot de front, de oaste duhovnicească, adică de mir, reacționează de câte ori se trage gol după gol în poarta credinței creștine, a învățăturii creștine, luptând, cum îi dă povață Părintele D. Stăniloae, „cu arme teologice”. Arme pe care le deține.

Trebuia oare ca Patriarhul Daniel să precizeze nu ș’ cui că o cruce celtică nu-i cruce legionară și că-i mult, mult mai veche decât numita Mișcare? Și câți nu cer, profesori chiar, să scoatem crucile din școli, ca să nu-i discriminăm pe cei care nu cred în cruce. Crucea, pentru unii sminteală, este, pentru creștini, însuși Iisus. Nu mi-a fost ușor să văd o troiță distrusă anume; nici crucile eroilor acoperite cu saci negri de plastic, ca să nu spun saci de gunoi. Numai că sunt sute de mii de cruci și de troițe pe pământul acesta. Nu le-or putea distruge pe toate.

Mă întristează grija față de complexul statuar al Regulamentului Organic, în opinia mea Regulamentul Cenzurii (1831-1832), atunci când bustul lui Goga de pe Copou a fost făcut dispărut, poate distrus. Autor de organiceski reglament, ocupantul rus, generalul Kiseleff, a întrebat, „- Cine face la voi cenzura?” ; „- La noi cenzura o face religiunea și moralul public”, i s-a răspuns, în Sfatul Țării, rusului. De altfel, pe vremea lui Ghica Vodă, legea presei din 1856 interzicea autorilor să dăuneze „moralității publice a țării”.

Prin lentilă creștină, Părintele Ioan ne arată calea: să ne întoarcem la Biserică (Biserica e busola), la Tradiție, la Familie. În fiecare carte a sa dă răspunsuri precise, răspunsuri pozitive, răspunsuri trezitoare la întrebările noastre multe. Și-i așa de simplu

să spui, ca monahul Nicolae de la Rohia, Steinhardt, că lui Dumnezeu nu i se poate răspunde decât cu „Da, Doamne”. Dumnezeu a făcut bărbat și femeie, iar calea vieții și clipa morții trebuie să-i găsească alături. Alte tocmeli ca tată 1 și tată 2 sunt inutile. Fața trebuie întoarsă spre începuturile adamice. Cum să zici alfel decât Sărut mâna, mamă, Sărut mâna, tată? Sărut mâna 2, Sărut mâna, 1? Și dacă nu există tată, atunci nu-l ai nici pe Tatăl nostru.

Eram în București când a dispărut sub buldozere Biserica Sfânta Vineri. Sub grindele ei, a căzut chiar cerul și s-a întunecat. Numai că Lumina Mare a Bisericii e cea puternică, iar lumina mică e Familia, „biserica de acasă”, sintagma Părintelui Teșu. Familia înseamnă stabilitate. Un bun familist e om bogat, trece prin încercări cu bucurie, de citit *Teologia necazurilor*, carte care construiește o punte între boală și sensul ei, între durere și sensul ei.

Familia e laitmotivul scrierilor Părintelui Ioan. Pledează, cu fiecare carte a sa, pentru „o cultură a mariajului”, pentru mariaj solid, când durata de supraviețuire a căsniciei scade vădit, iar „singurătatea în doi” se tot accentuează. Citez de pe coperta a patra a volumului *Familia contemporană, între ideal*

Constant în neînduplecare cum îl știu, Părintele Ioan se opune ferm alegerii concubinajului. E o viziune perimată, anacronică, așa cum cred feministele îngrozite de monogamie și de ideea de a purta „crucea familiei” cincizeci de ani sau mai mult? Deloc.

Dacă înțelegerea dintr-o familie se blochează, copiii duc greul și preiau neîncrederea, ura chiar. Pot ajunge la violență socială extremă, țința fiind statul și ordinea lui. Îi aduce înapoi spre Dumnezeu rânduiala Bisericii și Familiei? Vreau să sper asta, deși, din păcate, se prognozează sfârșit după sfârșit: sfârșitul Istoriei, după antipaticul Fukuyama, sfârșitul Omului, după și mai antipaticul Harari, sfârșitul Metafizicii, după Wittgenstein, sfârșitul Logosului, după Derrida, culminând cu sfârșitul lui Dumnezeu. Cum să sfârșească Dumnezeu? „Numai Dumnezeu poate să fie întotdeauna fix și să rămână viu. Pentru că el este și punctum.” L-am citat din memorie pe Vasile Băncilă, *Aforisme și paraaforisme*. Iar Eugène Ionesco, în *Sub semnul întrebării: omul*, îmi întărește ideea că numai „filosofii de mână a zecea își bat joc de Dumnezeu și sunt de părere că a crede în Dumnezeu e o slăbiciune de condamnat”.

Viața de familie poate vindeca anxietatea, frica de celălalt, ne spune Părintele Ioan și ne asigură că există o zonă în creier care se activează în cazul vieții spirituale intense. Un om cu viață spirituală profundă este, neuronal, mai sănătos. Da, „creierul roșu” există, grosimea corticală protejează împotriva necazurilor vieții, iar cortexul se poate lumina ca un cer cu stele mii atunci când deții un simț al sacralului, al șaselea. Adevăr mântuitor, însă greu de înțeles, de pătruns pentru o minte obișnuită. Doamne, ajută necredinței mele!

În cuvintele Părintelui Ioan:

„Dacă altădată familia, ca de altfel ființa umană în general, avea o intensă viață religioasă și spirituală, trăind și manifestându-se în orizontul valorilor morale înalte, în prezent, asistăm la o relativizare a acestora, până la ignorarea, abolirea și chiar ironizarea lor, locul mentalității duhovnicești fiind luat de o logică omenească și lumească, în centrul căreia se află satisfacerea plăcerilor trupești, împlinirea ambițiilor și dorințelor concrete și imediate.”

Impudice ofilite, dar cu silicoane noi, ne cer să ne lepădăm de prejudecăți, dar și de judecată. Eu le spun țevi de eșapament ale televiziunii, iar Părintele Ioan avertizează:

„Cuvintele Părinților duhovnicești, care spuneau că vor veni vremuri în care păcatul și patimile vor fi „în trend”, adică „la modă”, iar virtuțile și faptele bune vor fi ignorate, rușinate și alungate, par tot mai adevărate și mai apropiate.”

Altfel formulat, se cultivă, prin mijloace mass-media, simțul descălcăreniei ca al șaselea simț sau, poate, chiar primul.

Din burta Calului troian numit televizor vine repetat îndemnul: „Carte? Ce-ți trebuie? Las-o-n raft. Cititul îngrășă.” Știu acești teleaști, de doi lei legătura, că sunt cărți care vindecă, arătând, în haosul secolului XXI, calea iubirii? Să fie cârțarul *vox clamantis in deserto*? Nu. România e încă departe de a

fi deșert spiritual, iar Galaxia Gutenberg nu dispăre cu una cu două, deși McLuhan i-a prezis sfârșitul. Nu dispăre nici hârtia. Eu nu vreau să aud o carte, ci s-o citesc, s-o văd la lumina lămpii. Și l-am aprobat pe Părintele Ioan Cr. Teșu, care, în capitolul final, conchide, oferind totodată soluția minimalismului digital: „Postul digital, necesitate pentru sănătatea mintală a omului”. „În perioada de *renunțare digitală*, ar trebui redescoperite și cultivate activitățile cu adevărat semnificative pentru viața, dezvoltarea și relațiile noastre: lectură, studiul, meditația, rugăciunea, hobbyurile, plimbările și convorbirile empactice, dar mai ales consolidarea relațiilor de familie și prietenie, prin timp de calitate petrecut împreună cu aceștia, convorbiri pozitive și dialog asertiv.”

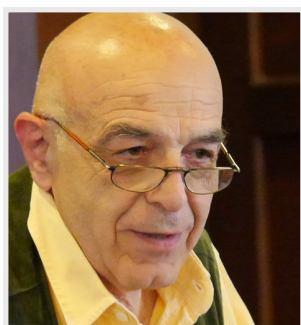
Da, cu „minimalism digital” sunt în acord. Asta dacă nu vrem să ne trezim cu robotul Marcel la ușă, gata să ne scrie cărțile cu inteligență non-umană. De aici încolo ar putea să se întrevadă „apocalipsa comunicării.” Și nu mă tem că exagerez.

și criză (Editura Doxologia, Iași, 2025, 389 pagini):

„În vremurile prezente, familia în general, și cea creștină în mod special, trebuie să facă față unor provocări și asalturi tot mai numeroase și mai variate. Ea este asediată de curente și ideologii tot mai insistente și mai vocale. Deși în stare de asediu, nu a capitulat și nu va capitula niciodată, ci va ieși mai întărită și mai călită din astfel de atacuri, mai mult sau mai puțin violente. Fiind forma firească de viațuire a ființei umane, înscrisă în însăși ontologia omului, ea va exista atâta timp cât va exista viața umană.” Și asta spune tot și tot.

Părintele Ioan (nostalgic al idealurilor înalte privind relația bărbat-femeie, părinți-copii, sine-șemen) revine, în „Lumina” din 5 iulie, 2026, la ideea că iubirea familială dă sufletului împlinire. Când suferința crește și vremurile-s din ce în ce mai turburi, căsnicia poate fi dar de prețuit al vieții. Membrii unei familii trebuie să se simtă respectați, înțeleși. Mai ales, iubiți. Iar Părintele Ioan ne reamintește povața Sfântului Paisie Aghioritul: „fiecare trebuie să-l odihnească sufletește pe celălalt.”

Emil NICOLAE

În oglinda retrovizoare

Poesis

Într-un vis ai visat că visezi

ca și cum sămânța ar avea sămbure
și sămburele miez

ca și cum în lipsa ta
s-ar ascunde absența ei
și dispariția amândurora

În depărtata și adâncita

vale a plângerii nu mai cobori
fără solidul și măsuratul
și lustruitul bine decor

ea să te-aștepte nedumerită
cum se așteaptă valul pe val
tu să-i trimiți încrâncenat
zvon de miresme din dur metal

întrevedere – care pe care
lovește-ntâi cu mână
cât se despică între o viață
și altă viață (vesel) cătușa

în adâncita vale a plângerii
mai lăcrimează un felinar
ca o relicvă într-un decor
din depărtatul secol barbar

Într-un târziu ai ajuns

când melcii dau buzna pe străzi
și casele par că pornesc
legănat în ciudate parăzi

orașul în care-ai intrat
e o ciudată cetate
un cub de argint năruit
din cerul de singurătate

și aerul fuge în munți
cu picioare subțiri
tu cobori
pe nesfârșita urmă
de lumină a melcilor

Ce străjuie clipa -

femeie de-o parte
de cealaltă pânza
memoriei sparte

sărutul și vorba
se-nșiră-n vitrine
gablonzuri extrase
din vechile mine

în toate oglinzile
străzii când fața
începe să-ți ardă
acesta-i sfârșitul
urmează viața

Zilele se depărtează greoi

uriașe vapoare
încărcate cu frunzele toamnei
trecute / prezente / viitoare

(nevăzute mâinile ei
prin aer poartă
mireasma zăpezii)

ca pe o sală de concert unde
vreun sunet încă nu s-a răsfrânt
traversezi bulevarde și citești
ziare lipite de vânt

Dacă sunt nori la apus

nu mai plec astăzi
(ți-ai spus)

dacă descoperă marea
tresare și uită
cireșul / cărarea

și tot așa până când
între o spaimă și alta
licăre ultimul gând

(dar tu erai prea departe
când te-a strigat –

erai lângă moarte)

Interiorul fix fără argumente

unde acostează păsări de ivoriu
fâlfâind aripe cu proteză / lente
peste visătorul vostru teritoriu

orele acestea numărate strict
între mâna ta și paharul rece
nu încap (sigur) cel mai mic delict
ordinea prin care universul trece

interiorul fix unde mai aștepți
ea să libereze irisul albastru
să răsară peste unghiul foii drept
incendiar și dublu ca un tânăr astru

Spectatorii intră în oglinzi

pe culoare lungi și lambrisate
ea – abia simțită – printre grinzi

se întoarce-n teatru de la spate
din culise tulburi ca să-i prinzi
raza smulsă din singurătate

candelabre grele sparg vermina
într-o lojă tu și ea în alta –
vă ascundeți fața sub înalta
liniște ce sprijină cortina

dacă vreți să vă-ntâlniți în Malta
e un loc unde v-așteaptă cina
pe o masă străjuită de lumina
cavalerilor sculptați cu dalta

Riscul de a înghiți

imaginea ca pe un hap
care în sânge apoi
să-ți crească
din tălpi până-n cap

în orașul acesta bizar
cu prea multe colțuri la case
de după care pândesc
vietăți cu-amintiri lunecoase

când funii ridică pe scripeți
iluzia-n cer și visul proclat
în epocă ce mai contează
micul dezastru al unui poet

Ioan ADAM

Aforismele singurătății

O dublă configurare a discursului liric e vizibilă în noua carte¹⁾ de poeme a Dorinei Brândușa Landén. La bursa iluziilor care e poezia, autoarea (o ardeleancă naturalizată sub cerul septentrional suedez) joacă *à la hausse* și *à la baisse*, alternând cantata amplă cu liedul ce comprimă disperarea. Alegerea e o chestiune de suflu și ține de starea care domină în clipa transferării ei pe hârtie. Iar stările nu sunt multe. Și întotdeauna înrudite: izolare, disperare, înstrăinare, melancolie, singurătate fără leac. Se repetă și în *Cartea a opta sau cantată pentru iepurele roșu* mesajul din *Mitologia morții moderne* (2019): *memento mori*, adu-ți aminte că ești muritor, precept clasic ce presupunea cândva arta de a muri senin și demn. Romanticii și expresioniștii au schimbat paradigma. Raportul cu Nefiinta presupune de atunci un pesimism integral și întunecat. A accepta moartea e altceva decât resemnarea mioritică, în care se ascundea totuși un dram de speranță. În era modernă ipoteticul „de-o fi să mor” e substituit de un viitor cert: „voi muri”. E un accent nou, *din afară*, rar adoptat de poezii române, Cezar Ivănescu fiind unul dintre ei. Comentând *La nord de sufletele voastre* (2011), Horia Gârbea semnala influența unui „spațiu extraneu lingvistic” asupra unei poete care trăiește de ani mulți în țara lui August Strindberg și Karin Boye. Ea e vizibilă, de pildă, și într-un poem cu titlu enigmatic din recenta carte în care se vorbește despre Trecere din perspectiva celui aflat în perpetuu tranzit spre finalul inevitabil: „greșesc mereu ritmul lucrurilor / al cuvintelor al sentimentelor / toate alegerile mele sunt greșite / naivă și nătângă – nu-mi aflui locul // într-una din zile / mă voi muta / în alt cartier în alt oraș în altă țară / în altă viață!” (*de opt mii de ani*).

„Extraneu” e și animalul tutelar al cărții. Bestiarul mitologic românesc are o faună vorbitoare bogată. Vorbesc caii, boii, cerbii, urșii, vulpile, câinii, motanii, berbecii, cocoșii, corbii, turturelele, peștii, racii ș.a. Fiecare animal e o funcție. Calul, cu sau fără aripi, înseamnă, zicea G. Călinescu în *Estetica basmului*, iuteală, capacitatea de a înfrunta spațiul și timpul. Caii pot fi și proroci sau mesageri ai morții. Câinii sunt străjeri în slujba omului. Vulturul, așijderea. Cocoșul e vocea adevărului, denunțatorul imposturii. Peștele e binefăcătorul prin excelență, oferă daruri când e prins. Dar basme, poeme cu iepuri nu sunt. Când apar, sunt un simbol malign. Când a făcut inventarul „fiarelor” în *Estetica...* pe care o pomeneam mai devreme, Călinescu nu-l amintea decât pe Jumătate-de-iepure schiop, stăpânul moșiei pe care calcă Aleodor-împărat. Trecând de la folclor la poezia cultă, vedem un singur caz în care conotația malignă persistă. Florin Mugur, un poet pentru care buna poezie a lumii nu avea secrete, se imaginea în *Cartea regilor* un „Zeus călărind pe iepuri schiopi”, „un rob senin cu capul plin de lună”.

Un „iepure roșu”, nevorbitor, e invenția Dorinei Brândușa Landén. El este, desigur, un avatar al poetei, un simbol al delicatetei și suferinței. Blând, în continuă pandă, adulmecând contururile lumii, el este roșu, deci însângerat, vulnerabil, supus jertfei, ca și mielul creștin. În Africa, America, Asia, spun eminenți cartografi ai simbolurilor precum Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, iepurele e un animal martir. Multe din vechile religii îl asociază lunii, văd în el o cratofanie a Seleniei. Poeta desțărătă nu vede lucrurile altfel: „luna s-a prefăcut sub ochii mei / într-un iepure roșu cu botul umed / cu ochii de foc / urca un munte cobora un deal / răceala lunii cădea pe ceafa lui / și toată mireasma amărăciunilor în gura lui / și amara speranță a înaltei dreptăți / cu răbdătoarea trecere a pașilor săi / mergând la trap prin carnea lui / apropii zăpada de urechea mea / îmi aplec cât pot

inima / trupul spre gheața amenințătoare / merg până la marginea extremă a prăpastiei / urmărind acel iepure a cărui spinare / se pierde roșie în noapte”.

E poemul inaugural al cantatei, dar avatarul tutelar, geamănul celei care scrie, revine și în celelalte, într-o geografie septentrională urieșească ce abolește distanțele, dând peisajului amploare cosmică: „mă sprijin de norii imenși și de un fragment de lună / silueta fină a iepurelui acoperă luna cu urechile lui roșii” (*un fel de încheiere a socotelilor*). Cantata, nescutită din păcate de un leș verbal ce sufocă emoția, e un bilanț întristat, o sumă de căderi rememorate cu vocea de cenușă a Ecclesiastului. Nu sunt virgule, nu sunt puncte, doar câteva semne de întrebare marchează această prelungă tânguie ce-mi amintește vestitele *Complaints* ale lui Jules Laforgue, și el un destărat, un uruguaian pierdut în Franța pluvială, care a scris o dramatică *L'Imitation de Notre-Dame la Lune*.

Dorina Brândușa Landén e o neobosită cititoare de poezie, a tradus mult și asta se vede când oferă duplicate personale unor versuri celebre. Când evocă într-un poem „arta îmbătrânirii” se refugiază, ca odinioară Gautier, într-un iatac cu ferestre închise: „închid fereastra să nu aud / hergheliile vântului nechezând / și pe toți acești străini / care n-au aflat și nu înțeleg / ce caut și nici roștul meu – / îndrăzneța ce sângerează” (*un alt vis*). Cantata, specie dificilă, pentru care poeta nu are debitul retoric și negru al lui Jebeleanu, pe care pare a-l fi citit, e de fapt o sumă de „vederi din cartea interioară” în care amintirile, scenele, se amestecă după un dicteu neîndurător. O „mare bufnită albă a memoriei își înfoaie făptura” în finalul altui poem în care oamenii, lucrurile, ființele curg sorbite de un vârtej funerar. Nu e curgere heraclitiană, nu e *panta rei*, ci o cădere în vid (întrezărită mai devreme și de Mihail Gălățanu în *Douăsprezece cântece înainte nasterii*), o *prăbușire*. Acesta e de altfel al doilea cuvânt tutelar al *Cantatei...* Monologul acestui *homo solitum* îi consemnează metamorfozele: „de la o zi la alta timpul se prăbușește”; „timpul s-a prăbușit într-o pâlnie rotindu-se dinspre viitor”; „înțelesul amăgitor [al cuvintelor] prinde a curge / lovindu-se de pietrele pavajului”; apoi „o stea se prăbușește și se transformă într-un diamant uriaș” (există și o variantă la plural a acestei căderi, „aud cum se prăbușesc stelele cerului în țărână”), în fine, cântecul vârstelor, al tineretii fără bătrânețe, învățat cândva pe meridianul valah, se supune aceluiași scenariu dramatic: „am simțit metalul frumos al tineretii depărtate / devenind casant desfăcându-se moleculă cu moleculă / într-o prăvălire o fărâmițare care nu se mai oprește”.

Citind *Cartea a opta* a Dorinei Brândușa Landén nu pot să nu observ o contradicție interioară a poetei. Visează construcții mari, dramatice, „panorame ale deșertăciunii”. Volumul trăiește însă prin sclipirea auriferă a unui vers fericit, cu turnură de aforism. Cred că logica ei de bun cititor de poezie o va trimite până la urmă pe calea poemelor într-un vers pe care a deschis-o la noi Ion Pillat. Sunt în acest volum, cu o ținută grafică excepțională cu care ne-a obișnuit editura Vinea, aforisme ale singurătății ce anunță o posibilă schimbare la față. Citez în final doar câteva dintre ele: „fetele noastre sunt oglinzi întunecate adăpostind stele încă nenăscute”; „țipătul meu desenează o linie argintie pe nori”; „doamne cât am scris cu creta albă pe un zid alb”; „cuvintele zgârie cerul înghețatului fulger”; „dincolo de mine însămi stau singură înfășurată în pletele căii lactee”; „simt înăuntru ceea ce se întâmplă afară”; „spațiul e locuit de om omul e locuit de tăcere”.

*) Dorina Brândușa Landén, *Cartea a opta sau cantată pentru iepurele roșu*, editura Vinea, București, 2025.

Cristina CHIPRIAN

„În văpaie se mistuie poemul”

Reeditarea volumului **Gabrielei Crețan*** surprinde și neliniștește, așa cum a făcut-o și în urmă cu 30 de ani. Dificil de încadrat și de definit, autoarea a rămas, oarecum, în afara fenomenelor evoluției lirice, chiar dacă, la vremea apariției, se situa în centrul mișcării. Putem afirma că poezia română s-a îndepărtat de mistic, ezoteric și baroc, a optat pentru registrul banal-cotidian și a ieșit în întâmpinarea evenimentului – cu întreaga sa paletă de politic, economic, social ș.a. De asemenea, poezia s-a eliberat în mare măsură de conceptul psihologic și filosofic inserat în imagine și în viziune. Practic, poezia a împrumutat deprinderi minimaliste, așa cum au făcut-o toate manifestările artistice.

Încadrarea în linia poeziei feminine este dificilă, pentru faptul că autoarea s-a situat ea însăși înafara delimitării de gen și a creat o atmosferă terifiantă, sinteză a inconfortului, insecurității, impietății, imoralității, indeciziei – categorii negative circumscrise „trădării”. Astral și procedural, existența este o greșală a zeului creator, chemat să devină, în egală măsură, exterminator. Trăirea oximoronică traversează universul poeziei Gabrielei Crețan și marchează, aproape imperceptibil, latura dur-feminină sau viril-senzuală. Nici confesiunea ei nu este confesiune (am putea parafraza), cu alte cuvinte cititorul pătrunde în templul poetic al autoarei cu indicibilă teamă, sfială, îndoială ș.a.m.d. O ultimă reacție de respingere se impune prin lexicul hiper-specializat, extrem neologic sau liturgic pe care poeta îl utilizează, ca pe o ultimă închidere a spațiului său liric.

Cititorul este invitat să parcurgă un ritual, să accepte o inițiere și să răspundă provocărilor. Prima provocare este Personajul, „Neconsolatul Prinț”, maestrul. Acesta este o prezență sonoră (muzică distrugătoare picurată în ureche), o voce „dând foc partiturii”. Adunarea emulilor este compozită, ei sunt chinuți de sete, maestrul le oferă carnea sa. Semne ale sacrificiului și ale damării traversează procesiunea, Neconsolatul, „cu moartea pre moarte călcând”, este un increat („în oul lunar în care el însuși se clocește”), iluminează „cezareic” și relevă originea cultului poetic al celor chemați sau mai puțin chemați. Alte efigii ale Personajului sunt Domnul cu oglinda roșie, Poetul cu venele smulse/ înroșind cada de zinc, Platon, Torquemada, îngerul, măscăriciul etc.

Personajul supervizează o masă, dincolo de timp și spațiu, dincolo de materie și spirit. Cultul divinizează și Instrumentul: dubla oglindă, orga părăsită de dumnezeu, porțelanuri, trompeta, masca, tabloul, pupitrul, biciul, briciul, racla. Se enumeră materii și alimente, de regulă magice: laptele, varul, soda caustică, ghipsul, ceara, măduva, strugurii, cafeaua, drojdia, cenușa, aur și jad. Altele treceri în revistă relevă animale sacre sau de sacrificiu, salvatoare sau letale. Ființele se grupează sau se îndepărtează printr-o mecanică ascunsă, descompunând universul cunoscut. Dincolo sau dincocoace de Apocalipsă se selectează locuri și momente ale grației: catedrala, biblioteka, teatrul de umbre, limbul, promontoriul lunar; anotimp de gaz, întâia noapte a morții, o noapte ireală cu Euclid, această gătuță secundă, zilele înțelepciunii.

Instanțele lirice structurează fragmentul (evenimentul desprins din fluxul apocaliptic) și destructurează întregul. Demersul liric pare o coborâre în infern și o traversare de lumi, în urma umbrei călăuzitoare. Pacientul liric (în egală măsură tragic) depășește sau se lasă depășit, învinge sau se lasă învins. Simbolurile variate pun în lumină condiția cuvântului,

a cântecului și a textului scris, care poate constitui o trădare sau se poate lăsa trădat. Textul este „un manuscris înflorit”, „un păienjenis înextricabil de litere diavolești” pornind din intenția de a înțelege neantul (trădare dublu orientată). Fraza poemului/ a descântecului/ a rugăciunii se toarnă în ureche și are efectul unei otrăvi puternice. La capătul poemului așteaptă tăcerea.

Trădarea autorului se regăsește în poemul său, după cum trădarea creației se află numai în puterea creatorului. După ce s-au consumat libațiile, tipsiile încărcate, „nimic n-a mai rămas: nici o fărâmă de azimă (...) pentru că așa am ales: sărăcia cu lustru/ a coatelor goale, a matelor fripte.” Aceasta este condiția scribului, „visând cele de jos aidoma celor de sus/ (...) și pe noi, păzitorii tablei lui de smarald/ iarăși și iarăși ne naste în vis/ pe sine născându-se astfel/ (...) ca un ceas arătând simultan toate orele...”

Chirurgi și truveri ilustrează dubla trădare: „luna, soarele, stelele,/ numai falsuri, doamne,/ discuri de hârtie cerată/ iluminate din spate.” Dubla perspectivă a trădării (Creația și Scrierea) se corelează: „Grăbește-te să scrii/ (mâna lui mă sugrumă în vis) / în văpaie se mistuie poemul/ luna-i ca un brici care-mi reteză venele.”

Despre insignifianță și grație pare a surprinde însăși funcția poemului. Este vorba despre o „tăcere multidimensională”, adică o lipsă de expresie pe toate palierele, o formă increată care nu poate ecloza. Poemul trebuie scos din sine, lăsat să se desfășoare și să se manifeste, trebuie făcut semnificant. Este vorba despre o naștere, despre o aducere pe lume a nou-născutului „cu celestă benedictiune”/ cu grație. Apariția aceasta este „virginală și impudică”, relevând esența. Textul poemului respiră sau dă viață, acoperit oarecum în „mătase și umbră”. Textul menționat, foarte redus ca întindere, reprezintă o artă poetică ce exprimă concepția autoarei despre imagine și semn poetic.

Laudă râsului este de asemenea un text programatic, despre condiția receptorului de poezie, sau de text scris în general. Lectorul este „sărac ca Iov”, amator de pâine și circ, ascultă discursuri produse pe înțelesul vulgului, reacționând la „argumente subtile, retorice/ potriveli”. Brusca se vede silit să confrunte „evenimente astrale”, care „denunță în subtext”. Adică spectatorul este determinat să devină lector implicat: „îți încredințez acest pergament/ (...) cerber și enunț să îi fii”. Lectorul este delegat să predea poemul acolo unde acesta își află destinatarul. Acum autoarea își abandonează cititorul în incertitudine: ce ar trebui acesta să facă, ce datorie i se conferă, ce funcție nobilă?

Mic tratat despre arta trădării reade în actualitate o artă poetică barocă, pentru inițiați și pentru cei de-o ființă, care acceptă că lumea are mereu două limite: trădător și trădat, împărat și plebe, poet și lector, om și creator, leac ascuns și descoperitor. Coperta volumului prezintă o inspirată descifrare a efigiei în metal: chipul autoarei, supus suferinței, torturat de nesigurantă și teamă, într-un spațiu al imperfecțiunii specific omului modern.

***Gabriela Crețan**, *Mic tratat despre arta trădării*, Editura Eikon, București, 2026

Remus-Valeriu GIORGIONI

Ieșirea din poveste (Cărtărescu și creștinismul)

„Când eram copil, vorbeam ca un copil, simțeam ca un copil, gândeam ca un copil; când am devenit matur, am terminat cu ce era copilăresc. Acum vedem ca-ntr-o oglindă, în chip întunecos, dar atunci vom vedea față în față...” (Biblia); „Tu nu ești de aici. Aici nu e regatul tău. Tu trebuie să ieși, să găsești lumea ta, în care-ai mai fost și de care, fără să știi, ți-e dor. Trebuie să cauți ieșirea, acesta e scopul vieții tale, regula jocului, pe nivelul la care te afli!” (M.C.).

O concluzie a cărții lui Mircea Cărtărescu – ne referim la romanul **Orbitor** – este că, dacă ieșim ușor din viață, cu felurite prilejuri (moarte biologică, clinică, stări patologice), în schimb, din marea Poveste a lumii nu se poate ieși. Cum nu poate pleca un om fotografiat, dezlipindu-se de hârtia fotografică – sau un actor de film să evadeze de pe ecran, tot la fel nu poți pleca pur și simplu dintr-o poveste: schiță, nuvelă, roman, odată ce ai fost *inventat* de un autor oarecare. Ești plantat acolo, în centrul Povestii și nu mai este chip de scăpare: „... un principe polon, îngropat sub pământul secolelor, se aflase o clipă în focarul Ochiului atotvăzător, în centrul Povestii...” (*Orbitor III*, pp.345, s.n.).

Un termen de comparație inspirat este cartea-perlă, născută în „trupul minții” Autorului, ca o perlă în sânul unei scoici pe fundul oceanului: „Poate că *nesfârșitul, ilizibilul meu manuscris* nu-i decât o perlă cenușie, depusă strat peste strat de sifid între *valvele minții* mele, ca să pot tolera *grăunța străină* cu mυχii tăioase, pătrunsă acolo și pe care substanța străvezie o-nconjoară și o-mblânzește” (*Orbitor III*, pp.380, s.n.). Se arhicunoaște: spre a se naște perla, e necesară rana! – Rana aceea făcută de un corp străin: un fir ascuțit de nisip în carnea moale a scoicii. Dar să ne aplecăm puțin asupra ideii din titlul acestui articol: relația lui M.C. cu creștinismul. Se pare că putem vorbi mai cu seamă, mai aplicat despre relația sa cu Invizibilul, prin interpunerea viziunii (suntem de părere că viziunea, în cazul unui romancier, este superioară mult-elogiatei analize psihologice).

În contraponere cu vocația monstruosului (demoni, balauri, vârcolaci), Cărtărescu are și vocația angelicului, manifestată încă de la începutul romanului – primul volum –, cu prilejul pregătirii exodului Badișlavorilor: „Până ce, ninsoarea încetă și îngerii încep să cânte... rămaseră în veșmintele lungi și albe, pe umerii cărora cădeau pân-la brâu inelele părului de aur. Obraz lângă obraz, cu ochii lor albaștri ridicați spre ceruri, îngerii cântau. Ridicau către Dumnezeu *vocele lor de fetițe*, gingașe și proaspete ca lujerii, ca tulpinile de garoafă. Înălțau în aerul rece și tare *mileurile de cristal* ale psalmodiei...” (pp.46). Milioanele de îngeri și sfinți din jurul Tronului de slavă din ceruri le-am evocat cu un alt prilej. Prozatorul vede universul în continuă evoluție și transformare: „Nu este copilul față de adult *ceea ce adultul e față de îngerul* care va deveni, prin *schimbare la față* și-mbrăcarea în *slava corpului duhovnicesc*?” (*Orbitor I*, pp.271, s.n.). Dar despre corpul de slavă, transformarea celui de lut într-unul ceresc și duhovnicesc vom dezbate în continuare. Fiindcă se leagă de viziunea autorului despre creștinism: o viziune personală, scriitoricească – *auctorială*.

Omul: glorie și rușine, demnitate și depravare. Omul cărtărescian

„Ce este omul să te gândești la el și fiul omului să-l bagi în seamă?...”(Psalmul 8:4))

Toate filosofiele lumii tratează despre esența și paradoxul ființei umane (dar până în zi de azi nu i s-a dat dilemei de capăt!). Când stai și te întrebi *ce este omul*, întrebare biblică – poți fi tu muncitor sau cugetător – îți zici: „cine sunt eu, de fapt?” Umaniști seculari și existențialiști ateï și-au pus de-a lungul timpului această întrebare. Primii dovedesc un optimism nelimitat și nejustificat, o încredere oarbă în forțele omului, capacitatea sa de a evolua constant. Pe când ceilalți sunt niște relativști pesimiști. Ei își zic așa: nu există Adevăr, nu valori absolute (dacă nu există Dumnezeu!... Dar, dacă Dumnezeu e „mort” înseamnă că a existat cândva; iar acum încă există, chiar în postura de *Deus otiosus*!). Pe de altă parte, Biblia susține că Dumnezeu l-a făcut pe om „după chipul și asemănarea” Sa; dar oare ce ar putea să însemne aceasta? Că am evoluat constant, de-a lungul milioanelor de ani? – sau că am existat în *forma* aceasta încă de la început, cu gândire rațională și conștiință de sine!

Adevărul este că: rațiunea, liberul arbitru (capacitatea de alegere morală) și creativitatea ne fac deosebiți de regnul animal, suntem un regn aparte. Avem un mănunchi de calități care ne deosebesc de animale, de care ne distingem net. Unii pretind că instinctul sexual ne-ar apropia flagrant de ființele inferioare care au și ele instinct de turmă și reproducere, ca minimă formă de „organizare socială”. La om există însă capacitatea iubirii, care depășește instinctul matern al animalelor, grija cu care acestea își cresc puii. După modelul suprem al Creatorului („Dumnezeu este dragoste”), omul respectă ordinea Decalogului: Îl iubește pe Dumnezeu mai întâi, apoi pe aproapele său – pe sine lăsându-se pe ultimul plan. Aceasta este iubirea supremă, neegoistă. Fiindcă esența răului

în lume este centrarea pe sine, egocentrismul. Răul îl pângărește pe om, făcându-l necurat în fața lui, a celor de jur – a lui Dumnezeu.

Concluzionând, în termenii de bază ai creștinismului: omul trăiește atât în glorie, cât și în rușine, în demnitate și depravare. Este capabil de cele mai sublimе acte, manifestări: gândește, iubește, alege; creează, în calitate de **Chip** al lui Dumnezeu. Ca în momentele următoare să iasă la suprafață din fântâna, adâncimile subconștientului cele mai abominabile vorbe și fapte: ura, invidia, bârfa (care este omorâre cu vorba) – uciderea. Biblic vorbind, originea răului este în inima omului – subconștientul său, cum ne relevă și psihologia abisală. „Căci inima omului este de deznădăduit de rea...”, glăsuiește Biblia. Dar totuși Chipul lui Dumnezeu din om nu este distrus, ci doar alterat, distorsionat. Iar în cazul omului credincios, El transformă înfrângerea în victorie și alienarea în regenerare. Omul „născut din nou” (regenerat) se poate descoperi pe el însuși, fiindcă Christos este înăuntrul său, nu undeva în afară. El poate face diferența între ceea ce ar dori să fie și ce este de fapt. (Episodul biblic cu vizita lui Nicodim, noaptea – discuția avută cu Mântuitorul – este considerat de Cărtărescu cea mai reprezentativă scenă a Evangheliilor.)

... Dar să urmărim acum creștinismul în varianta cărtăresciană. El se „introduce” în Sala Tronului din cer – vezi Apocalipsa lui Ioan, primele capitole. Dar și în Noul Ierusalim – ultimele două. Are în vedere prima venire, dar și cea de-a doua venire a lui Christos, Parusia. Învierea – Înălțarea la cer, dar și fenomenul numit **răpirea** credincioșilor, care precede a Doua Venire. Transformarea trupului omenesc, de lut, într-unul spiritual sau duhovnicesc: trupul „de slavă” (cum văzurăm mai sus). Ca în cazul plantelor dicotiledonate - fasolea, spre un exemplu -, care au în interiorul seminței doi germeni care se vor transforma în două frunzulițe-aripi:

„Că suntem *larve ale unei ființe astrale* ne-o arată trunchiul nostru cerebro-spinal. Cu măduva spinării ca *rădăcină* și cu cele două emisfere cerebrale din *țeastă ca două cotiledoane* cărnoase. El seamănă perfect cu o plântuță în primele stadii de după-ncolțire. *Carnea e pământul* în care a fost sădită și pe care-l va epuiza de resurse, creierul va fi și el consumat și se va zbărca ca miezul de nucă într-un fruct sec, iar din mijlocul lui vor izbucni, fragede și luminoase, *cele două frunzulițe, aripi ale sufletului, aripi ale duhului*, care vor părăsi răsadnița acestei lumi pentru ca, îmbrăcate în slava unui corp ceresc, să fie plantate pe un pământ nou, sub un cer nou...” (M.Cărtărescu, *Orbitor I*, p.61; subl. noastre).

Iar fenomenul acesta se va petrece la învierea de obște a credincioșilor decedați, care se vor uni cu cei aflați în viață și transformați după modelul imaginat de M.C. mai sus. Iată ce se zice în Biblie: „Și după cum am purtat chipul celui pământesc, tot așa vom purta și chipul celui ceresc” (Epistola Întâia către corințeni, cap.15, vers 49. Și: „Iată vă spun o taină: nu vom adormi toți, dar toți vom fi schimbați...”, v.51; de citit întreg pasajul, de la v.35 la 56). La fel se exprimă Pavel și în Întâia tesaloniceni cap.4, vers 16-17: „Căci însuși Domnul, cu un strigăt, cu glasul unui arhanghel și cu trâmbița lui Dumnezeu se va coborî din cer și întâi vor învia cei morți în Christos. Apoi noi ce vii care vom fi rămas, vom fi răpiți toți împreună cu ei în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh. Și astfel vom fi totdeauna cu Domnul”.

... Dar să urmărim cum vede autorul nostru fenomenul acesta al Revenirii lui Christos, urmată de prima înviere și răpirea credincioșilor. Spre finalul volumului 3 (și al cărții), autorul își imaginează fenomenul biblic al Răpirii. Omenirea își va desăvârși menirea prin transformarea fiecărui credincios care va fi în viață în momentul acela (în varianta biblică:) „Într-o clipă, într-o clipeală din ochi, la cea din urmă trâmbiță. Trâmbița va suna, morții vor învia nesupuși

putrezirii, și noi vom fi schimbați” (A doua epistolă a lui Pavel către Corințeni, cap.15, vers 52); Iată însă și varianta autorului: „Și deodată, într-o clipită de ochi, fură cu toții schimbați. Dispărură brusc din hainele lor groase și unsuroase... ca să se ivească din nou, *perfecti și minunați*, goi și iradiind de bucurie, toți la vârsta de 30 de ani... Cuprinși de beatitudine, în *trupurile lor astrale*, priveau cu toții spre cer. Ochiul minții... li se deschisese. Și putură atunci zări pe toată întinderea cerului carele și caii lui Iehova...” (vol.III, p.544, s.n.).

Iată cum trupul greoi, de lut, va fi preschimbat în „trupul de slavă” amintit în Biblie și imaginat atât de frumos, pertinent, de autorul nostru. În clipa aceea vom lepăda învelișul acesta de carne – „cortul pământesc” al Ap. Pavel – odată cu jegul nostru trupesc-sufletesc. O mare parte din populația Terrei va dispărea pur și simplu, fără o explicație evidentă, iar cei rămași se vor întreba *unde?*, emițând tot soiul de ipoteze (cea mai la îndemână fiind varianta extraterestră: au fost furați de „omuleții verzi”, fiindcă erau de-ai lor).

Aceste descoperiri ne îndeamnă să facem un pas înainte. Mergând mai departe, ajungem la momentul Parusiei: Cea de-a Doua Venire a lui Isus Christos, Cel care ne-a făcut următoarea solemnă promisiune: „Eu *Mă duc* să vă pregătesc un loc, *Mă voi întoarce* și vă voi lua cu Mine, ca acolo unde sunt Eu să fiți și voi” (Evanghelia după Ioan, cap.14, vers 2b și 3 – subl. n.). Mergând și mai departe, ajungem la apocalipticul Nou Ierusalim, pe care îl amintește și Cărtărescu în mai multe locuri: „Si eu (Ioan evanghelistul, n.n.) am văzut coborându-se din cer de la Dumnezeu cetatea sfântă Noul Ierusalim, gătită *ca o mireasă* împodobită pentru bărbatul ei” (Apocalipsa 21:2, s.n.); „Și m-a dus în duhul - ca pe Ezechiel, n.n. - pe un munte mare și înalt. Și mi-a arătat cetatea sfântă, Ierusalimul, care se cobora din cer de la Dumnezeu, având slava lui Dumnezeu...” (21:10). Iar dezvoltarea ideii pe tot parcursul ultimelor două capitole ale Apocalipsei – și ale Bibliei - ne duce cu gândul înapoi la Geneză, la Grădina Eden: Noul Ierusalim va fi o „reeditare” a Raiului pământesc.

... Fiindcă această „mireasă” (mireasa știm că este simbolul Bisericii) reprezintă o *mireasmă* a cerului: restaurarea ordinii dintâi a planetei, de dinaintea răsunătoarei căderi. În opinia noastră – sau viziunea... avem și noi viziuni! – Noul Ierusalim reprezintă împlinirea versetului citat mai sus, din Evanghelia aceluiași Ioan. De aceea, punând în relație versetele respective, deducem că Noul Ierusalim este „vehiculul” ceresc care va veni din cer după cei credincioși; „Slava” descoperită la începutul Cărții lui Ezechiel. Coborând/aterizând undeva în preajma Ierusalimului pământesc, ea va fi reședința Sfintei Treimi și a Bisericii; o vor locui Mirele Isus și *mireasa sa*, timp de o mie de ani pe Pământ. Este Mileniul de Pace, profetizat de-a lungul întregii Scripturi. După care, îndeplinindu-și misiunea, „cetatea cerească” (*De civitate Dei...*) se va întoarce de unde-a venit, purtându-ne și pe noi într-însa, pe aripile vântului...

Ieșirea din carte/poveste. Cartea: personajul central

Până la urmă, totul se reduce la un experiment literar, o însuirire de cuvinte, iar Autorul se insinuează tacit între cuvânt și tăcere (în albură: spațiile albe dintre cuvinte). Iar la urmă de tot, cu toată imaginația dezlănțuită a Naratorului, care creează lumi noi punându-se în locul lui Dumnezeu, tot mai rămâne un gol... Iar dacă omul/autorul apare ca intrus în Sala Tronului (cine oare l-a invitat?) și Autorul scrie de zor în interstițiul acela, se poate crede că Dumnezeu chiar e dat afară din propria creație?... Chiar dacă mută Sala Tronului în propria calotă craniană, omul rămâne creatorul (mic) față în față cu Creatorul său: nicidecum nu este Dumnezeu. Decât în măsura în care Biblia spune în psalmi: „V-am făcut cu puțin mai jos decât îngerii (decât Dumnezeu)”. Sau cum Ortodoxia vorbește îndreptățit despre „îndumnezeirea omului”, în sens de creștere spirituală constantă de-a lungul unei vieți. Deși prozatorul bate monedă pe imposibilitatea ieșirii din carte, se constată totuși, la un moment dat, între rânduri, o breșă salutară: „Într-o străfulgerare își dădu seama că ieșea din Poveste, că ajuns în *arile laterale*... într-o lume care abia se formează... Înaintă totuși până când din el nu mai rămase decât înaintarea... în **negândit, nescris, neexistent**. În pagina albă deasupra căreia stau aplecat și pe care *n-am s-o mai pângăresc* cu sămânța pixelului meu” (vol.I, 207, s.) Iată, într-o concluzie relativă, obiectivele scrisului cărtărescian: cartea vie ca personaj „real” (manuscrisul *viu și viermuitor*), lumea-carte, universul livresc și totuși deplin și definitiv ORBITOR!

Veneam dintr-o altă viață și nu încăpeam în asta

1.

Axa

Nu mergem,
suntem târâți,
tractați de viață
cu verbe obosite în loc de roți,
care trag după ea
trupurile noastre
ca pe niște sensuri nehotărâte.
Bem din apa vieții,
dar setea nu ne dispare.
Purtați fără milă
prin vise ratate,
prin întrebări
fără răspunsuri.
Gânduri care nu ne aparțin
ne șlefuiesc.
Din limite ne construim ființa –
graniță
pe care n-o putem traversa.
Spargem stele și atârnam
ciobul iubirii
pe propriul cer.
Alungată din noi,
iubirea
ne fracturează axa,
destabilizându-ne
centrul.
Viața însă
încăpăținată,
ne trage mai departe
fără să mai înainteze.
Poetii tac –
cuvintele nu mai mișcă.
Noi, disperați,
abandonați,
realizăm prea târziu
că suntem
pasageri
ieșiți
de pe
traseu.

2.

Exercițiu de existență

Mi-am luat două pulsuri
Din chioșcul de după colț,
ca două cuvinte identice,
în cărți de ediții diferite.

Primul puls
știa atât de bine alfabetul inimii,
încât deschidea carnea
cu o propoziție sinceră.
Cred că eram verb,
căci eram indispensabil.

Cu celălalt puls
eram un substantiv abstract,
fără caz,
la singular.
Oamenii mă foloseau
ca să numească
nimicuri letale.
Eram absurd de pasiv.
Nu știam cum să fac măcar un gest
ca să salvez ziua.

Eram bolnav de singurătate.
și nu se vedea la RMN.
Veneam dintr-o altă viață
și nu încăpeam în asta.
Cuvântul meu inaudibil
se agăța de uși,
de dimineți,
de întrebări simple.
Cum să fii erou
la cumpărături?
Cum să faci
cum să dregi
să devii acțiune...
Credeam că nu sunt în stare
că sunt defect.
Așteptam
chirurgia
cu minunile ei.

Cele două pulsuri
obosite
și-au dat întâlnire în creier
ca să-și spună
că trăiau o singură rană.
Și s-au așteptat
să moară simbolic.
Dar eu...
am început să mă vindec
prin poezie...

3.

Timpul

Te iubesc
la toate formele temporale.

În trecut,
unde doi copii se jucau în nisip.
În prezent,
unde doi tineri își împletesc
respirațiile.
În viitor,
unde ne vom reîntâlni
chiar dacă lumea nu ne va
recunoaște.

Dragostea
ne-a atins sufletele
ca o aripă de fluture
și le-a făcut veșnice.
Îmbrățișarea noastră
topește ceasurile.

Și în liniștea infinită,
Mă întreb dacă eternitatea
Nu-i altă form-a iubirii?

4.

Sămânță

La început
nu a fost Cuvântul,
ci o sămânță.

Dormea în întuneric
ca o idee pe care Dumnezeu
încă nu îndrăznește s-o rostească.

Iarna ținea universul închis
într-un pumn de gheață.
Galaxiile păreau înghețate
în teama lor de lumină.

Și atunci –
fără tunete,
fără trâmbețe –
un mugur.
Atât.

Un mugur minuscul
într-un măr uitat, pe o planetă mică.

Dar mugurul acela
a fisurat logica întunericului.

Lumina n-a mai venit din stele –
a urcat prin sevă.

Timpul, rușinat,
și-a scos ceasul de la mână
și l-a lăsat să cadă neputincios în iarbă.

Moartea, surprinsă,
a uitat pentru o clipă
cum să mai fie definitivă.

Îți Țes din nori o rochie –
și norii atinși iau foc.
Îți pun salbă de lăcrămioare –
și la gâtul tău încep galaxii.

Îngenunchez.
Nu eu.
Îngenunchează gravitația.
Îngenunchează legile reci ale materiei.
Îngenunchează sfârșitul.

Și atunci se întâmplă imposibilul:

Dumnezeu
își deschide infinitul
ca pe o carte veche
și rupe ultima pagină
pe care scria „Sfârșit”.

Și în locul ei
crește un măr înflorit.

Primăvara nu mai este anotimp.
Nu mai este promisiune.
Nu mai este ciclu.
Este o fisură-n destin.
Este anularea Apocalipsei.
O dovadă că existența
nu se termină în judecată,
ci în înflorire.

Și noi –
cu mâinile pline de polen,
cu inimile dând în floare,
înțelegem în sfârșit:
universul nu se îndreaptă spre final,
se îndreaptă
spre primăvară.

Indira SPĂTARU

Surâsul poeziei

George Arion, Thriller/ Poeme Cu Suspans, editura Crime Scene Press, 2025

O carte aparte, despre care autorul ne atenționează de pe clapetă: *care-ți provoacă fiori/ Când o citești,/ Nici nu știi unde s-o pui în bibliotecă/ Pentru că volumele celelalte/ se tem de atingerea ei*, ne oferă George Arion, scriitor complex, abordând toate genurile literare, ba chiar și scenarii de film, printr-un filon artistic de mister și suspans, el fiind și initiatorul unui *Romanian Crime Writers Club*. Dedicată îndrumătorului său de doctorat, profesorului său, Ion Bogdan Lefter, semnatarul prefetei volumului intitulat *Thriller, Poeme Cu Suspans*, acesta fiind totodată și pilonul declanșator al apariției la propriu al acestui volum de poezie, somând pe autor să comită și un volum de poezii în maniera proprie, deși a debutat ca poet, în revista Contemporanul, publicat de Geo Dumitrescu, apoi cu volumul *Copiii lăsați singuri*, în 1979. Autorul, aflat la frumoasa vârstă de 80 de ani, este cu siguranță un pedestal al genului politist, absolvent de Filologie la București (1965-1970), Director general al S.C. Publicațiile Flacăra S.A., a abordat o multitudinea de genuri literare, de la critică, la interviuri cu personalități ale lumii culturale românești, este creatorul personajului Andrei Mladin, eroul prozelor sale, având mare ecou la publicul larg, autor de scenarii de filme, librete, spectacole de vers și muzică, fiind tradus în numeroase limbi, deținător al Marelui Premiu al Publicului la Târgul de Carte din Balcani. Odinioară, la afişierele stradale, așa-zisele Gazete, vedeai imaginile infractorilor căutați din zona respectivă, lui George Arion i s-a întâmplat reversul, fotografia sa a apărut la Gazeta din Bârlad, în copilărie, cu anunțul: *Cel mai mare cititor de cărți*, fapt ilar, dar și de mândrie pentru familia sa, poate declanșator de emoții ce aveau să îl transforme, peste ani într-un colecționar de pipe și creator de povestiri detectiviste, de mister, gen îndrăzneț pe terenul literaturii autohtone, el fiind precedat de Haralamb Zincă, Horia Tecuceanu, Rodica Ojog Brașoveanu etc. Cartea este savuroasă, George Arion inventează scenarii, situații imprevizibile, șocante, hilare, groțeste, crime descoperite după ani apar în locuri neașteptate, în scorbura unui copac mare, în portbagaj, în fântâni, sub livezi de meri cadavrele sunt îngășăminte, o sperietoare într-un lan se dovedește a fi un trup putrezit, în albia unui râu sunt găsite rămășițe umane, umorul negru salvează poezia; un băiat culege flori de tei, visînd la nopțile de iarnă când își va bea ceaiul, când sub pom e împușcat un om, și criminalul îl ațintește cu privirea, băgând spaima în el pentru restul vieții; securitatea martorilor este incertă, oricât de bine i-ar păzi guvernul, martorii tot vor fi omorâți, unele texte sunt scrise sub forma mărturiilor fără regret ale criminalilor, dezvăluind mobilul crimelor: *Și măcar atât să las în urma mea/ După o viață de ratat!// O enigma pe care să nu o dezlege nimeni*. În pandemie crește numărul jafurilor, poliștii și juriștii fiind în carantină, delincvenții acționează, profitând și de măști. Există o continuă luptă - care pe care dovedește: *săracul îl împunge cu șiful pe un bogătaş căruia nu i-a folosit cu nimic averea, nu l-a apărut de cuțitul unui individ / Fără un sfânt în buzunar*. O perversitate și o plictiseală maladiivă îndeamnă la comiterea răului, o văduvă neagră a omorât 4 soți și le cinstește memoria, dormind recunoscătoare pe o grămadă de bani; tragedia *Turnurilor Gemene* este prilej pentru un individ de a-și schimba actele, inclusiv soarta, cu unul ce a pierit la prăbușirea lor; într-un cimitir morții sunt găsiți mutați în alte forme morminte; atracția unui uriaș om de zăpada din *Central Park* se dovedește a fi un individ dispărut în iarnă, odată cu topirea gheții, la venirea primăverii. Totul e un spectacol macabru, în fața ochilor cititorului se perindă ca niște secvențe de film o lume nebună, cu prostituate drogate și ucise, bande de cartier, motocicliști, drogați, tuturor li se pregătește o moarte, pe care unii, conștienți de risc, o fentează, ca individul ce savurează zborul și are grijă să înlocuiască parapanta, știind că cei de la sol îi doresc prăbușirea. Textele derulează povești în cadrul, limbajul e tipic americanesc, autorul inventează cu fler numele orașului, Barintown, ce are propriul ziar, *Barintown News*. Lectura te trezește din marasm cu detectivii, poliștii-criminali, asasinii prezenți la tot pasul, pânditori, prin parcuri, la jocuri de tir pentru recompense cu rațuște, plătiți sau nu, știind că pot lua locul victimelor oricând. Inteligența autorului este imprevizibilă, deși subiectele sunt luate din cotidian - plicuri cu antrax au fost trimise, așa cum am văzut la știri, dar dibăcia lui George Arion stă în faptul de a suci aceste știri, a le împrăști prin istetisme și umor macabru. O veritabilă Cursă a morții, se produce sub ochii lectorului, textele derulează filme

de groază pe retina cititorului autorul pătrunde psihologia criminalului, a celui ce ucide pentru a-și face sieși un cadou, a delincventului șmecher ce comite fapte pentru a-și petrece iarna într-un loc cald, cu televizor, mâncare și cărți polițiste din care se poate lesne inspira. Sunt parodiate și unele filme celebre, personaje din literatură, toate acestea captează, iar cititorul trebuie să fie atent, spre a nu se molipsi pe nesimțite, de the killers microbe!

Irina Nechit, Maria și Arma, Editura Prut, 2024

Născută în Cahul, Republica Moldova, Irina Nechit a debutat la vârsta de 30 de ani cu volumul *Șarpele mă recunoaște*, 1992, premiat de *Uniunea Scriitorilor din Moldova*, la fel ca următoarele apariții editoriale: *Cartea rece*, 1996 și *Un viitor obosit*, 1999 iar după alte 3 volume, avea să primească *Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor din Moldova, pentru volumul Masa de sărbătoare, în 2020*. Este autoare de cărți și pentru copii și dramaturgie. Venită în vizită la Iași, poeta mi-a dăruit volumul său de versuri, intitulat *Maria și Arma*, apărut în 2020. Poemul de deschidere, *De ce purtăm pălării*, relevă un temperament apolinic, poeta e un observator al risipirii universului: *galaxii rotindu-se în beznă*, unele *explodează*, altele *se nasc*. Amintirile sunt aruncate la tomberon, ca și jocul său invadat de viespi ce depun ouă în el, ea vrea să schimbe această stare de fapt, pornind de la apartamentul său, unde constată că s-au adunat multe vechituri, antitetic totuși - tinerețe și vechituri. Place acest timbru militant, ea se dovedește o poetă luptătoare cu racilele sociale, cu sistemul mondial, politica, Irina Nechit scrie o literatură angajată, proprie poetilor de peste Prut: *Oameni nevăzuți clădeau repede un sistem nou/ după destrămarea celui vechi/ parcă era revoluție/ parcă nu era*, poemul ce dă titlul volumului, evocând o frumoasă profesoară de istorie ce a murit, iar printre lucrurile sărăcicioase, gulerase de dantelă ce se destramă, intrușii în casa ei descoperă o armă încărcată. Simbolul societății, gândacul verde al cărui intestin este devorat de o viespie, în timp ce antenele lui se mișcă în aer, se juxtapune cu cel al unui teren de golf, cu găuri perfecte, negre, aparținând unei Bânci de top, pe care poeta pătrunde curioasă; un bătrîn al cărui pantalonii aproape cad de pe el, scrijelește un mesaj codificat pe coaja unui platan. Poeta e un observator social, atât al mărturiilor trecutului prin amintirile celor ce au trăit în timpul războiului, dar și a timpului recent, dinainte de a fi existat telefonie mobilă, și FB, este receptivă la estetica urâtului, gândacii și ploșnițele îi transmit premoniții despre pandemie, despre Co-vid, cuvânt ce devine universal în distanțarea socială.

Amintirea părinților iscă tablouri de o duioșie aparte, ca imaginea tatălui, dus avale, lin de Prut, pescarii crezând că văd un mort, până ce el ridică un braț; cea a familiei adunate la picnic, membrii ei fiind conștienți de efemeritatea existenței, sau reconstruirea, episodului cînd ieșite din apa râului, fiica își urmează mama într-o alergare prin păduri și mărăcini, regăsind casa copilăriei mamei, singura ce scăpase din satul inundat de apa construirii unei hidrocentrale. Personaje precum femeia ce își apără vacuța ținînd-o de frînghie, cu riscul pierderii vieții, în fața soldaților cu puștile îndreptate către ea, scăpând astfel singura sursă nutritivă a copiilor; bătrînii pletoși, ce merg în ospetie unii la caselor altora decedați demult, într-un sat aproape pustiu, mișcă lectorul. Irina Nechit reînvie cu dragoste o lume scufundată în praf și uitare, asigurând eternitatea celor duși, în poezii adânc emoționante!

Dan Viță, Erotezii, Junimea, 2021

Născut în Tecuci, poetul Dan Viță a preluat ceva din spiritul literar- topografic, matricea amoroasă, oftatul liric, jelania logofătului Costachi Conachi transmitându-se în lirismul său. Absolvent al Facultății de Științe ale Comunicării și Relații Publice, Director al cotidianului local din Tecuci, actualmente Referent la Casa de Cultură Tecuci, coordonator al Festivalului Național de poezie Costache Conachi, din 2017, până în prezent. Debutează editorial în 1995 cu volumul *Însoțitorul meu, trupul*, (*Marele Premiu la Festivalul Național Grigore Hagiu, 1994*). A urmat volumul *Dosar de beatificare*, apoi *Bonjur, tendresse*, antologie, 6 autori români, în traducerea Amaliei Achard, și altă antologie, *Poemes pour une sourire celeste*, 5 poeți români contemporani, beneficiind de aceeași traducătoare. Un aer babilonian străbate volumul *Erotezii*, întâlnim filistini, caldeeni, o atmosferă de 1001 de nopți, erotismul este tratat estetic, mitic, trupul iubitei adorat ca un templu, de pildă, un titlu este explicit: *prin punerea de mâini*, pe

Christian W. SCHENK

**„Voces Primae”
- o rubrică nouă în
„Expres cultural”**

Revista „Expres cultural”, condusă de poetul Nicolae Panaite, deschide prin rubrica „Voces Primae” un loc pentru vocile din afara decorului. Nu o vitrină pentru politeturi literare. Un loc de lectură și de judecată. Christian W. Schenk va citi, va alege și va răspunde critic. Fără diplome puse înaintea textului. Fără recomandări care vor să țină loc de valoare.

Locul acesta lipsea. Nu fiindcă lipsesc vocile, ci fiindcă se aud prea des aceleași nume. Literatura a fost tratată prea multă vreme ca o sală cu locuri rezervate. Cine stă în față rămâne în față. Cine vine din urmă așteaptă în hol. Așa se confundă cercul cu valoarea, prezența cu opera, fotografia cu literatura. Așa se închide aerul. Așa apare mica aristocrație de revistă: multe saluturi, puțină rană.

Știu aceasta din peste șaiszeci de ani de lectură, din traduceri făcute între română și germană, din reviste, din debuturi umflate și din tăcerile prea lungi din jurul unor voci care meritau să fie ascultate. Literatura nu respiră prin liste de invitați. Nu trăiește din validări repetate până la plictiseală.

Mai există autori care nu au ajuns încă la microfon. Unii au voce. Alții au numai nerăbdare. Nu este o rușine. Rușinea începe când exercițiul se dă drept operă, iar ambalajul cere coroană.

Începem cu poezia. Acolo vocea se aude repede. Și impostura, la fel. Un vers nu are unde să se ascundă. Își arată respirația, sângele, golul sau machiajul.

Autorii aflați la început de drum sau încă insuficient cunoscuți pot trimite volume, grupaje ori manuscrite în format electronic la adresa christian.w.schenk@gmail.com sau la redacția revistei „Expres cultural”, (cu mențiunea pentru rubrica „Voces Primae”) de unde vor ajunge, în cele din urmă, tot la mine. Citim întâi. Verdictul vine după. Nu promitem aplauze. Nu vindem certificate de talent. Nu umflăm debuturi cu pompa criticii de serviciu. Dar nici nu executăm tineri autori pentru plăcerea de a părea severi. Destulă severitate falsă umblă deja prin reviste, cu ochelari serioși și lecturi puține. Se citește. Se cântărește. Se spune limpede ce se aude și ce nu se aude încă. Dacă vocea există, va avea loc. Dacă nu, autorul mai citește, mai taie, mai tace. Este o șansă. Nu o indulgență. O intrare posibilă. Nu o medalie. Cine are voce intră. Cine are numai ambalaj mai citește!

săni- ce veche hirotonie! Cei doi iubiți se rușinează de goliciunea lor, hainele căzute stau ca niște slugi la ușă, mâinile lui visează în întunericul nopții pe trupul femeii, simțul tactil superdezvoltat, atrofiază celelalte simțuri: *te dezbrac cu ochii în mâini și-ntuneric*. Parcă o vrajă erotică te poartă printr-un ritual, de la un capăt la altul al volumului, poetul convertește păcatul în cuvânt. Mâinile și hainele apar obsesiv: *hainele mele se îmbracă cu hainele tale/(...)mâinile mele au ajuns la cer/(...)tu, cea care ai strălucit în mâinile mele toată noaptea/(...)mâinile mele te sărută (...)* cum mă ispitește diavolul când am mâinile pe tine, (...) de parcă mâinile mele sunt rămășițele pământeste ale sânilor tăi, pipăitul și văzul sunt exacerbate, ochii se multiplică de ordinul miilor, personaje biblice pătrund în text: Iov, Abel, Noe, Avram, Elifaz din Temann, Bilad din Such, Tofar, poetul se arată un bun cunoscător al Cărții Sfinte, însă aglomerația aceasta pe alocuri, e superfluă, pare folosită pentru a epata. Comparația devine eșafodajul între prezent și mitic, textele abundă de particulele de comparații: *ca, cum, ceea ce devine deranjant* – la un moment dat: *când zorii, cum faunii, toarnă vin pe nimfe ca în cupe, ca gonite din palat/ cum Urie, dormind ca slugile lângă uși*, dar această înșiruire de comparații dă textului aerul vetust. Se produce o sacralizare erotică, de aici și titlul, iubirea devine un imn, iubita e admirată neîncetat: *în afara împărăției cerurilor/ aștept s-adormi, să mă uit la tine*. Bibliotecile lui Dan Viță sunt de oase, carne și sânge, păstrând cenușa memoriei: *noapte de noapte intru în cenușa memoriei, sublime sublime/ ca într-o bibliotecă de oase, carne și sânge*. Poemele par scrise în transa amorului de un eretic rătăcit printre palmieri, ca-ntr-un delir, iar cititorul răsuflă oarecum ușurat la sfârșit, după paroxismul autorului.

Obolul nevăzut al Muzei

Nu cred că e cine știe ce secret, există plăți bănești care intră în viața noastră pe ușa din față, cu nume sonore și legitimație fiscală clară: impozit, taxă, contribuție. Le recunoaștem, le suportăm, le contestăm uneori, dar știm, cel puțin în principiu, că aparțin marelui mecanism bugetar al statului. Există însă și plăți mai discrete, cu pași moi, as zice, pe vată, care se strecoară în prețul unei cărți, al unui bilet de teatru, al unui concert, al unei expoziții sau al altui act cultural. Nu fac zgomot la casă, nu se ridică amenințător pe bon, nu par să schimbe dramatic prețul final. Sunt mici, aproape politicoase, dar obligatorii. Iar când se adună, devin importante. Când spun acestea, nu mă gândesc la altceva, decât (poate, ați ghicit) la timbrul cultural.

Nu este, juridic vorbind, o taxă clasică. Nu este nici o donație, nici un gest de generozitate spontană al publicului. Este o contribuție impusă prin lege, atașată consumului cultural și destinată susținerii unor domenii de creație. Un fel de obol modern al Muzei, colectat nu la intrarea în templu, ci la casa de bilete, în librărie, în prețul produsului cultural, în arhitectura financiară nevăzută a actului artistic.

În limbaj economic, avem de-a face cu parafiscalitate. Adică bani colectați în temeiul legii, dar care nu intră în bugetul public național și nu urmează drumul obișnuit al veniturilor fiscale. Statul stabilește obligația, operatorul economic colectează, publicul suportă costul, iar fondurile ajung la beneficiari din mediul cultural. Pe hârtie, formula pare rezonabilă: cultura are nevoie de resurse, iar piața nu poate susține întotdeauna singură creația valoroasă, proiectele fragile, artele cu public restrâns, operele care nu devin marfă repede și spectaculos. Numai că, între idee și aplicare, se deschide mereu aceeași prăpastie românească: cine încasează, cât încasează, cum împarte, cui dă, după ce criterii și cine verifică? Aceasta este întrebarea care scoate timbrul cultural din zona tehnică a finanțării și îl aduce în spațiul sensibil al încrederii publice. Pentru că omul care cumpără o carte sau un bilet la spectacol nu vede întotdeauna acest adaos. Nu îl simte ca pe o povară mare, dar nici nu primește, de cele mai multe ori, explicații limpezi despre traseul banilor. Timbrul cultural funcționează de peste trei decenii ca un mecanism special de alimentare a unor domenii artistice. El a fost gândit ca sprijin pentru creație, pentru organizații profesionale, pentru autori, artiști, interpreți, titulari de drepturi și structuri reprezentative. În esență, banii culturii ar trebui să se întoarcă în cultură. Dar tocmai această propoziție, aparent simplă, trebuie apărută prin reguli clare. Căci orice mecanism financiar care se îndepărtează de ochiul public riscă să producă ceață. Iar ceața, în materie de bani, nu este niciodată – cred că nu își imaginează nimeni – poetică. Proiectul de modificare a Legii nr. 35/1994 (<https://www.ces.ro/newlib/PDF/proiecte/2026/b347.pdf>) încearcă să reaseze acest sistem. În locul unei colecții mai greu de administrat de timbre culturale distincte, noua formulă propune o construcție mai concentrată, articulată în jurul a șase categorii: timbrul literar, timbrul cinematografic, timbrul teatral, timbrul muzical, timbrul artelor vizuale și timbrul arhitecturii. Timbrele folclorice și de divertisment ar urma să nu mai apară ca denumiri separate, activitățile respective fiind absorbite în alte categorii. La prima vedere, pare o simplă operațiune de ordonare legislativă. În fond, nu numele timbrului îl interesează pe cititor, spectator sau cumpărător, ci suma plătită și destinația ei. Dar reorganizarea categoriilor are importanță practică, fiindcă de încadrare depind obligațiile operatorilor, cuantumul contribuțiilor și fluxul financiar către beneficiari. În lumea culturii, unde granițele dintre genuri se amestecă tot mai des, o clasificare prost făcută poate deveni rapid o sursă de dispute. Un festival contemporan, de pildă, poate include film, teatru, muzică, arte vizuale, performance, instalație, lectură publică și experiențe multimedia. În ce serrat fiscal îl așezăm? După activitatea principală a organizatorului? După ponderea valorică a programului? După categoria care domină afișul? După încasări? Aici începe partea mai puțin spectaculoasă, dar foarte concretă, a administrației culturale. Arta iubește libertatea formelor; fiscalitatea cere serrat. Între cele două se naște mereu un mic conflict. Proiectul prevede cote procentuale și sume fixe aplicabile unor produse sau servicii culturale (<https://www.ces.ro/newlib/PDF/proiecte/2026/b347.pdf>). Timbrul cinematogra-

fic este stabilit la 1%, cel teatral la 3%, cel muzical la 2%, iar timbrul artelor vizuale și cel al arhitecturii la câte 0,5%. În alte cazuri, contribuția are formă fixă: câțiva lei pentru bilete, abonamente, cărți sau produse culturale. Privite izolat, asemenea sume par mărunte. Un leu aici, doi lei dincolo, un procent strecurat discret într-un preț. Dar cultura funcționează prin repetiție și volum. O carte vândută în mii de exemplare, un festival cu zeci de mii de participanți, o stagiune teatrală, o rețea de cinematografe, o piață de produse culturale pot transforma mărunțișul în flux financiar consistent. De aceea, miza nu este dacă publicul poate suporta o sumă mică. De cele mai multe ori, poate, numai că miza este dacă publicul știe ce plătește și dacă banii ajung acolo unde li s-a promis că vor ajunge. Aici se află nodul etic al timbrului cultural. Dacă el este prezentat ca sprijin pentru creație, atunci trebuie să susțină creația. Dacă este justificat prin nevoia de solidaritate culturală, atunci solidaritatea trebuie să fie verificabilă. Dacă se colectează în numele artistului, atunci artistul nu trebuie să rămână figura decorativă de pe afiș, în timp ce fondurile se pierd în cheltuieli de funcționare, promovare proprie sau întreținere instituțională. Proiectul încearcă să închidă tocmai această breșă. Beneficiarii fondurilor ar urma să aibă obligații mai clare de transparență. Ei trebuie să publice informații despre statut, membri, sumele primite, modul de utilizare a fondurilor, procedurile de soluționare a plângerilor și situațiile financiare. Este o cerință firească, poate chiar elementară. Totuși, faptul că ea trebuie scrisă apăsător

într-un proiect de lege arată că sistemul a funcționat, multă vreme, într-o zonă în care lumina nu a fost suficientă. Și mai importantă este condiția de reprezentativitate. Pentru a primi bani din timbrul cultural, organizațiile trebuie să dovedească faptul că reprezintă cu adevărat lumea creației, iar cel puțin 90% dintre membri trebuie să fie autori, artiști, interpreți, titulari de drepturi sau persoane implicate profesional în actul cultural. Tradus din limbaj normativ, mesajul este simplu: banii adunați în numele culturii trebuie să meargă la cei care fac efectiv cultură. Pare de la sine înțeles, dar în finanțele publice și para-publice, lucrurile „de la sine înțelese” sunt, adesea, primele care trebuie apărute prin lege. Proiectul limitează și riscul ca fondurile să fie absorbite de aparate administrative. Sumele colectate trebuie folosite cu prioritate pentru programe, proiecte și activități culturale, nu pentru hrănirea unor structuri care ajung să trăiască mai bine decât creația pe care pretind că o sprijină. Aceasta este o problemă veche, nu doar la noi: orice fond destinat unei cauze nobile poate fi, în timp, colonizat de administrația propriei cauze. La început, se strâng bani pentru artă; apoi birourile au nevoie de sedii, personal, promovare, consultanță, imagine; iar la final, artistul descoperă că a devenit pretextul financiar al unui mecanism care se autosusține. De aceea, regula este sănătoasă: banul cultural trebuie să se vadă în cultură. În proiecte, spectacole, volume, expoziții, burse, rezidențe, programe de creație, arhive, promovare reală, susținere profesională. Nu în opacitate. Pentru operatorii economici, noul cadru nu este neapărat mai comod. Ei trebuie să stabilească timbrul corect, să îl evidențieze, să îl colecteze și să îl vireze. În cazul evenimentelor mixte, trebuie identificată categoria predominantă. Aici se pot naște interpretări, tensiuni și tentații. Dacă o încadrare atrage o cotă mai mică, există riscul ca realitatea culturală să fie aranjată contabil în forma cea

mai avantajoasă. Nu ar fi prima dată când arta se vede silită să intre într-un costum fiscal care nu i se potrivește. Sancțiunile prevăzute în noul cadru nu sunt doar decorative. Neplata sau nevirarea contribuțiilor poate atrage amenzi consistente, iar pentru întârzieri este prevăzută o penalitate de 0,01% pe zi. Prin urmare, timbrul cultural nu este o politețe facultativă, ci o obligație cu regim de răspundere. Operatorul nu poate încasa și uita. Nu poate adăuga suma în preț, apoi să o rățăcească în propria contabilitate. Dacă publicul plătește, banii trebuie să plece mai departe, către destinația stabilită de lege. Există și o soluție de curățare a trecutului: penalitățile istorice ar putea fi anulate dacă obligațiile principale sunt achitate integral într-un termen de 90 de zile. Este, în fapt, o amnistie condiționată. Un fel de chemare la ordine: plătiți principalul, curățați restanțele, repornim sistemul de la zero. O asemenea formulă poate fi utilă dacă urmărește să recupereze bani și să reducă blocajele. Dar ea trebuie aplicată cu grijă, pentru a nu transmite mesajul că întârzierea este, în cele din urmă, negociabilă. În centrul discuției rămâne însă publicul: cititorul care cumpără cartea, spectatorul care își ia bilet la teatru, tânărul care merge la concert, familia care intră la muzeu. Ne gândim și la colecționarul, studentul, profesorul, iubitorul de film, vizitatorul unei expoziții. Toți aceștia participă, fără multă ceremonie, la finanțarea culturii. Ei sunt, în felul lor, mici contribuabili culturali. Nu prin declarații fiscale, ci prin gesturi de consum artistic. Tocmai de aceea, au dreptul la explicații. Nu este suficient să li se spună: „plătiți pentru cultură”. Trebuie să li se arate ce cultură a fost sprijinită, cine a primit banii, după ce reguli, pentru ce proiecte și cu ce rezultate. În lipsa acestei transparențe, timbrul cultural riscă să fie perceput nu ca o punte între public și creație, ci ca o suprataxă discretă, lipită de bilet ca o umbră. Cultura are nevoie de bani. Aceasta este o propoziție simplă și adevărată. Dar cultura are nevoie și de încredere. Iar încrederea nu se colectează prin lege, nu se virează lunar și nu se repară prin formulare. Ea se construiește prin claritate, prin raportare publică, prin respect față de cel care plătește și față de cel în numele căruia se plătește. Parafiscalitatea culturală poate fi justificată economic. Există domenii artistice care nu pot trăi doar din vânzări. Avem creații valoroase care nu vor umple stadioane, dar care dau profunzime unei societăți. Există artiști, autori, arhive, proiecte, festivaluri, reviste, spații culturale și inițiative fragile care au nevoie de sprijin. Piața are virtuțile ei, dar nu are întotdeauna memorie, răbdare și gust pentru ceea ce nu produce imediat profit. De aceea, un mecanism de solidaritate culturală poate avea sens. Dar sensul economic nu scutește mecanismul de răspundere morală. Dimpotrivă. Cu cât banul este mai discret colectat, cu atât trebuie să fie mai vizibil utilizat. Cu cât suma pare mai mică la nivel individual, cu atât mai riguros trebuie urmărită la nivel agregat. Căci tocmai „mărunțișul” este uneori forma cea mai eficientă de acumulare. Picătura nu impresionează, dar ploaia umple râul. Noul cadru legislativ promite ordine, simplificare, transparență și reguli mai clare. Promite ca banii strânși din cultură să fie urmăriti mai atent și direcționați mai corect. Promite să reducă riscul ca fondurile să se piardă în mecanisme opace. Dar, ca întotdeauna, promisiunea legii va trebui verificată în viața reală. România nu suferă de lipsă de texte normative, ci de deficit de aplicare. Avem destule legi care arată bine în pagină de Monitor oficial și se clatină la întâlnirea cu practica. Timbrul cultural va fi, în continuare, o probă de sinceritate administrativă. Dacă va susține cu adevărat creația, va putea fi acceptat ca o formă legitimă de solidaritate. Dacă va rămâne neclar, greu de urmărit și prea puțin explicat, va deveni încă un semn al acelei fiscalități difuze care obosește cetățeanul și irită operatorul economic. Până la urmă, întrebarea este simplă: poate fi transformat fiecare leu colectat din cultură într-un leu care se întoarce vizibil în cultură? Dacă răspunsul este da, timbrul cultural își justifică existența. Dacă răspunsul se pierde în hârtii, bilanțuri obscure și rapoarte greu de găsit, atunci Muza primește numele, dar nu primește banii. Iar publicul, în loc să fie partenerul discret al creației, devine doar plătitorul tăcut al unei mici obligații care se vede prea puțin. Obolul nevăzut al Muzei poate fi un gest de solidaritate. Dar numai cu o condiție: să nu rămână nevăzut până la capăt.

Nicolae TZONE

Un interview pe un acoperiș sau de vorbă cu poetul Geo Bogza

În timpul redactării tezei mele de doctorat, dedicate lui Bogza, un foarte bun cunosător al operei sale, Octavian Onea, mi-a semnalat, alături de alte documente foarte prețioase din tinerețea poetului, și acest text de-a dreptul uluitor. Autorul, de douăzeci de ani, imaginează un interviu, epocal, firește, cu sine însuși. Fiind, la propriu, foarte înalt, discuția pe care o autoprovoacă trebuia să aibă loc la... înălțime. De aceea, locul ales nu putea fi altul decât un acoperiș, ceea ce permite vorbărețului aflat în formă maximă să facă numeroase gesturi actoricești, să crească sau să sporească inflexiunile vocii, să spună râzînd lucruri de o gravitate extremă, cum ar fi, de pildă, că „o javră poetică – Tudor Mănescu – își va citi opera” la Radio, ori că, tot aici, „domnul Bianu, președintele Academiei” i s-a părut „îngrozitor”: „Nu că se bâlbâia ca un personaj de comedie sau că repeta un cuvânt de trei ori în șir”, dar avea „construcția frazei... imposibilă”. Concluzia – „un copil de patru clase primare ar fi vorbit mai cumsecade” – este imbatabilă.

Își putea îngădui să afirme asemenea enormități? Desigur, pentru că, doar, „un interviu nu-i un burghiu”. Și atunci – trăiască burghiul! – de ce nu s-ar fi portretizat cum nimeni, niciodată, în literatura română nu a mai făcut-o până la el: „**Eu sunt cel mai mare poet din Univers. [...] Fiindcă, domnul meu, eu sunt superb. Auzi dumneata? S-u-p-e-r-b. Superb. Cum sunt de înalt pe dinafară, tot așa sunt și pe dinauntru. Din toată puzderia de nume pe care le flutură sau nu cotidianele planetei, trebuie reținut numai al meu**”.

Aflăm, pe lângă faptul că iubeste pisicile diabolice: „**Îl iubesc pe Victor Brauner fiindcă sunt sigur că va picta cândva pisici diabolice**”, și că a făcut o afacere proastă tipăriturii și în pierdere financiară volumul „Jurnal de sex”. Despre Câmpina ne spune că „e un oraș simpatic, deși are muci la nas”. Dar este super optimist cu privire la viitorul său: „**Poate mai târziu o să fie și Câmpina-aerodrom. Și, cine știe, mai târziu, mai târziu, vom avea chiar Câmpina-port la Marea Neagră**”.

Să nu uit să amintesc și despre sacrificiul... extraordinar al poetului nostru superb, care a constatat în faptul de a-și ține „toată toamna”, „SUFLETUL LA CÂMPINA”, cum apreciază laudativ, „exact în fața monumentului”.

Nu, nicidecum nu a stat degeaba, după cum aflăm. Facea, curajos și evident că și eroic, „chetă” publică. Ostașul de pe monument merita o blană, dar autorul „Jurnalului de sex”, vai, nu deținea „paralele necesare”. Dacă, bietul soldat, încă și necunoscut, începea să „tusească”, apoi „să capete o pneumonie”, și „doamne ferește, să moară”?

Manuscrisul, semnat cu pseudonimul „S.O.S.”, urma să apară în 1928, în paginile revistei „Câmpina”. Șeful acesteia, Tudor Miu, deși îi prețuia talentul, nu se împăca cu libertatea totală de exprimare a lui Bogza. Este, credem, motivul pentru care acest text spumos, în care fantezia se îmbrățișa cu ironia, ba chiar și cu diatriba, nu a fost tipărit.

Cele zece pagini A4 ale autointerviului au o caligrafie fluentă. Bun cunosător al lucrului în tipografie, pe prima pagină, poetul atrage atenția asupra unor cerințe pe care le voia respectate: „Dl. culegător/ atențiune la cele scrise/ cu creionul pe margine”. Indicațiile erau: „negre” (corespunzând literelor redactate cu bold), „cursive” și „drepte” (textul normal, cules cu literele de rînd, obișnuite). Pe pagina ultimă, după pseudonimul „S.O.S.”, avem notația: „la corecturi/ Doamna colonel HAQUE/ n-am reușit să fac Q cu literă mică, dar la tipar să fie cules cu literă mică.”

În cuprinsul tezei mele de doctorat doar am amintit de acest document. L-am prezentat, mai târziu, în cadrul unui simpozion al Muzeului Literaturii Române coordonat de Ion Pop. Este prima publicare integrală a sa.

«Prezentare. Geo Bogza escroc sentimental. Casa cu ciuperci. Jurnal de sex ieftin ca braga. Președintele Academiei la Radio. Despre pisici. Câmpina port la Marea Neagră. Suflul lui Geo Bogza și monumentul eroului necunoscut. Epilog.

Pe Geo Bogza l-am văzut pentru prima oară nud. Era în vara trecută, la băile Telega. Atunci, un stâlp de telegraf sărea de pe mal în apă și înota pe dedesubt până dincolo de jumătatea lacului. Lumea îl aplauda de invidie și îl înjura din admirație. Stâlpul de telegraf era poetul Geo Bogza. Cu toată dorința mea de a-l cunoaște, din cauza înălțimii lui, nu mi s-a putut întâmpla aceasta decât acum câteva zile, când Geo Bogza a intrat în biroul societății noastre de asigurări.

fetei. Din cauza beției sărutului despre care vă vorbeam, fata nici nu simte. Extracție fără durere și – mai ales – fără parale. Pe urmă vînd dinții și banii îi pun în buzunar. La fetele mai bogate fur dantura de câte trei patru ori. Aștept câte o lună până și-o face la loc și apoi iar... le declar dragoste. Acum cred că ați înțeles de ce vreau să-mi asigur limba.

Directorul se prăpădea de răs. Și noi la fel. M-am apropiat de Geo Bogza și l-am rugat să-mi dea un interviu.

Un interviu? Dragul meu, iartă-mă. Un interviu nu-i un burghiu. La drept vorbind, o confesiune nu pot să-ți fac, fiindcă n-am curajul să mi-o fac mie însumi. Dar în treacăt pot să-ți spun câte ceva despre mine. Eu sunt cel mai mare poet din Univers. Cezar Gheorghiu este cel mai mustăcios dintre prietenii mei. Curentul este cel mai curajos ziar. Și fiecare din lumea asta este un fel de cel mai. Fără cel mai nimeni n-ar putea trăi. Nu-i așa? Atunci închipu[ți]-ți și dumneata, dacă s-ar găsi cineva care să mă convingă că nu eu sunt cel mai dintre toți cei mai, chiar în clipa aceea m-aș sinucide. Fiindcă, domnul meu, eu sunt superb. Auzi dumneata? S-u-p-e-r-b. Superb. Cum sunt de înalt pe dinafară, tot așa sunt și pe dinauntru. Din toată puzderia de nume pe care le flutură sau nu cotidianele planetei, trebuie reținut numai al meu. Și așa mai departe. Acum însă trebuie să plec fiindcă am văzut trecând pe stradă suflul meu și am oarecare treabă cu el.

Și Geo Bogza a plecat. Dar felul lui de a vorbi mă prinsese ca o undiță. Ideea interviului nu-mi mai ieșea din cap. De aceea în ziua de Sfântul Nicolae, l-am vizitat la Băstenași. Deși frig și ceață, m-a primit deasupra casei pe acoperiș, unde se afla de altfel la so-sirea mea.

Bine că ai venit. Eram foarte trist. Vezi tabla nouă de pe acest acoperiș? Mi-a stricat socotelile. La noi în casă ploua și pe tavan creșteau niște ciuperci de toată frumusețea. Tocmai mă gândeam să le industrializez, dar reparația asta mi-a ghilotinat toate planurile. Vei pierde mult din pricina ei. Îmi închipui că o industrie de ciuperci ar fi rentat foarte bine. Toate industriile mici sunt rentabile. Uite, de pildă, anul trecut. Am fabricat sifon la Băstenași și cu banii câștigați am tipărit Jurnal de sex la Paris. Dar, la drept vorbind, n-am făcut o afacere prea strălucită. Îmi închipuiam că voi câștiga suma necesară pentru a-mi cumpăra un automobil și când colo... Jurnal de sex s-a vîndut foarte prost, semn că lumea e proastă. O carte de lux, trasă numai într-o sută de exemplare, să o vinzi cu autograf cu tot cu cinci sute de lei... E un adevărat chili-

pir. Chiar indiferent de conținutul cărții, valoarea în bani i-o dă faptul că e rară. De aceea sunt scumpe și diamantele. Dacă s-ar găsi pe toate drumurile nu le-ar mai agăța nimeni de urechi.

Și cu toate acestea, din Jurnal de sex, n-am reușit să vînd decât exemplare pe velină, a cinci sute de lei. Din cele pe olandă – două mii de lei unul – n-am îndrăznit să propun la nimeni de teamă să nu mă ia la bătaie. E criză, criză, criză, criză. Deși costă zece mii de lei, sper că voi reuși să vînd mai degrabă exemplarul pe japon imperial, din cauza situației lui privilegiate: este unic. Din cele trei trase, i-am dat unul lui Voronca, unui mie și unul... cui va da zece mii de lei. Și să știi că e încă destul de ieftin. Mai ieftin chiar decât braga.

Privește ce frumos tremură antena. Parcă am fi pe coperta unui vapor. O, avem radio de mult. Am fost printre primii din România. Frațele meu Ovidiu care este un tehnician de forță le construiește și le deconstruiește singur. Nici

Îl culegător
atențiune la cele scrise
cu creionul pe margine

Un interviu pe un ac

SAU DE VORBĂ CU POETUL GEO B

Prezentare. Geo Bogza escroc sentimental. Casa cu ciuperci. Jurnal de sex ieftin ca braga. Președintele Academiei la Radio. Despre pisici. Câmpina port la Marea Neagră. Suflul lui Geo Bogza și monumentul eroului necunoscut. Epilog.

Pe Geo Bogza, l-am văzut pentru prima oară, nud în vara trecută, la băile Telega. Atunci, un stâlp de telegraf sărea de pe mal în apă și înota pe dedesubt până dincolo de jumătatea lacului. Lumea îl aplauda de invidie și îl înjura din admirație. Stâlpul de telegraf, era poetul Geo Bogza. Cu toată dorința mea de a-l cunoaște, din cauza înălțimii lui, nu mi s-a putut întâmpla aceasta decât acum câteva zile, când Bogza a intrat în biroul societății noastre de asigurări.

Domnule director, să nu vă mire cererea mea. În America, dansatoarele își asigură picioarele. Eu să-mi asigur limba. Am o limbă foarte prețioasă. O, nu, nu sunt orator politic, ci... escroc sentimental. Felul meu de a proceda este ingenios.

Domnule director, să nu vă mire cererea mea. Știți că în America dansatoarele își asigură picioarele. Eu vreau să-mi asigur limba. Am o limbă foarte prețioasă. O, nu, nu sunt orator politic, ci... escroc sentimental.

Felul meu de a proceda este ingenios și are la bază zahărul și amorul. Știți, fetele mici mănâncă foarte multe bomboane. Pe urmă li se strică dinții. Și pe urmă papa le pune unii de platină. O întreagă avere. Toată fata nu face cât dantura. Dar fata face dragoste. Atunci apar eu în calitate de logodnic. Și... facem dragoste. Ori, dragostea în primul rând se face cu sărutări. Ați văzut cred de la cinematograful, că doi indivizi de sex opus atunci când se sărută cad într-un fel de beție. În special fata dă ochii peste cap și alte chestiuni de felul acesta. E amuzant nu? Ei bine, eu îmi aleg partenera numai dintre fetele care au cel puțin zece dinți de platină. În timpul unui sărut lung, lung, limba mea „face labă” pur și simplu dantura

Între poezie și mentorat cultural

—> nu mai știu câte feluri de aparate am avut până acum. Când ne vom da jos vom merge să ascultăm. Bucureștii încep la cinci. Dar azi nu e mare pricopseală. O javră poetică – Tudor Mănescu – își va citi opera. Câteodată se împuț programele de la București. Cu toate acestea îmi place radio. Când programele sunt frumoase – se întâmplă foarte des ca în toată Europa să nu găsești ceva pe plac – stau până la două noaptea. Dar haut-parleurul are uneori și surprizele lui destul de sinistre. Știu că am așteptat mai pe toamnă, într-o seară, să-l aud pe domnul Bianu, președintele Academiei. Ei, ce crezi că a fost? Ceva îngrozitor. Nu că se bălbaia ca un personaj de comedie sau că repeta un cuvânt de trei ori în șir, încât cu tot respectul n-am putut să mă țin de a nu mă tăvăli pe jos de răs. Dar construcția frazei... imposibilă. Un copil de patru clase primare ar fi vorbit mai cumsecade. Din tot Radio-București cea mai delicioasă este doamna colonel Haqué de la Ora copiilor. Vorbește admirabil. Dar... vrei să cunoști pe cel mai genial pisic posibil? Bay! Vin[o] aici Bay! Are atitudini mai expresive decât toate actrițele la un loc. Privește magnetism animal, ăsta-i meritul lui uriaș și de aceea-i un pisic excepțional. Îmi percepe radiațiunile trupului de la câțiva metri și reacționează prin tumb. Când stă culcat, e suficient să mă gândesc cu putere că-l mângâi și fără să pun mâna pe el îmi simte mângâierile.

Aș vrea să scriu cândva elogiul pisicilor. Dar nu al pisicilor burgheze care torc, fac pui și plac prin blana lor. Ci al pisicilor diabolice. Există astfel de pisici. Au un suflet... un suflet tenebros ca o poveste cu strigoi. Oricum, pisicile sunt un capitol foarte important în misterele și spaimele acestei lumi. Poate alchimiștii Evului Mediu să le fi cercetat. Azi, pisicile, în general au decăzut. Au devenit casnice. Păcat. Dar nu, nu trebuie compătimate. Adevăratele pisici cred că mai viețuiesc pe undeva, prin ruine, printre bufnițe și schelete. Și la Londra. Acolo, fără îndoială, sunt foarte multe pisici care trăiesc independente pe acoperișuri. Altfel nu s-ar explica atâta ceață. Am citit odată o poveste englească despre pisici. Dar nu e de ajuns. Ar trebui scrise romane, piese de teatru, nuvele, poezii și din toate poate s-ar nimeri una bună. La noi nu s-a scris aproape nimic, în afară de domnul Arghezi, o proză admirabilă, dar vai, pisicile acestuia sunt tot atât de burgheze cât și dânsul.

Îl iubesc pe Victor Brauner fiindcă sunt sigur că va picta cândva pisici diabolice.

În Câmpina n-am văzut nici una. În toate cele trei Câmpine. Cum, nu știai că sunt trei Câmpine? E drept că înainte erau numai două: Câmpina-gară și Câmpina-oraș. Acum mai avem și Câmpina-ziar. Poate mai târziu o să fie și Câmpina-aerodrom. Și, cine știe, mai târziu, mai târziu, vom avea chiar Câmpina-port la Marea Neagră.

Păi, nu, nu-i nevoie să vie marea până aici. Să ne gândim altminterea: în caz că s-ar găsi un fel de țaic care pus în orașe să le facă să crească precum drojdia de bere, aluatul de la cozonaci.

Ia gândește-te bine: Câmpina s-ar umfla, s-ar umfla[,] ar înghiți Bucureștii și tot umflându-se fatalmente ar ajunge la mare și am avea și Câmpina-port. Nu-i ingenios? Atunci Câmpina-ziar ar deveni un foarte mare cotidian. Dar știi, un cotidian adevărat, care să apară în fiecare zi, nu ca acum ziar-revistă lunară (de trei ori pe an). Eu aș fi Redacteur en chef, am avea automobile și ne-am construi o redacție barosană. Pentru a putea deveni abonați ai grandiosului nostru ziar, cetățenii cumsecade vor trebui să facă o cerere timbrată, să-și plătească abonamentul anticipat și să aducă de la comună certificat că nu-s tâmpiți din naștere. Nu ca acum, după ce-l citești pe datorie, se pricepe sau nu se pricepe, sunt analfabeți sau nu sunt analfabeți, strâmbă din nas că nu le place. S-ar schimba multe lucruri atunci[,] domnule.

Păcat că nu-s eu inventator.

Ce crezi că n-aș inventa țaicul acesta pentru creșterea orașelor? Și bineînțeles că nu i-aș divulga secretul. L-aș pune numai în Câmpina. E un oraș simpatic, deși are încă mucii la nas. Cu toate acestea eu fac sacrificii pentru el. Mă crezi că toată toamna mi-am ținut sufletul la Câmpina?

Daa! La Câmpina. Exact în fața monumentului. Să nu crezi însă că stătea acolo degeaba. Nuuu. Făcea chetă. Pentru ostașul de pe monument. Am deschis și o listă de subscripție. Știi, vreau să-i cumpăr o blană și eu singur n-am paralele necesare. Că, de, pe frigul acesta, bietul erou după ce este necunoscut, s-ar mai putea să și răcească, ia gândește-te numai, bine i-ar sta când ar începe să tușească de acolo de sus? S-ar putea chiar să capete o pneumonie. Și, doamne ferește, să moară. Atunci ce s-ar face Câmpina fără monument? Mai ales după cum am văzut că ar putea ajunge cândva port la Marea Neagră.

V-a plăcut? Pentru aceasta am stat mai mult de o oră pe acoperișul unei case în care nu vor mai crește ciuperci. Eram mulțumit de cele ce mi-a spus și nu i-am mai pus întrebările pe care mi le formulasem.

De altfel, în „prăpăstiile” înșirate de el câți vor vedea lucind o ironie subțire, subțire, ca un tăiș de lamă Gillette? Aceia vor ști că Geo Bogza are întotdeauna dreptate, chiar atunci când își plimbă pe bulevard bastonul într-un cărucior de copii. Fiindcă Geo Bogza este el însuși un copil.

S.O.S.»

Ardelean get-beget, titrat al Facultății de Filologie de la Universitatea din Cluj, debutant, în anii studenției, cu poezie la „Tribuna”, profesor și director al liceului din Prundu Bârgăului, așadar, tot în Ardeal, Marcel Mureșeanu s-a statornicit la Suceava, în anii tinereții, și n-a mai plecat din fosta cetate a Țării Moldovei decât după trei decenii. Aici, a scris poezie și aforisme, proză și publicistică, în ținutul Bucovinei, a fost promotorul unor fapte culturale care rămân, cred, memorabile. Cine l-a ajutat să treacă munții și să vină la Suceava, unde și-a cheltuit cei mai rodnici ani ai săi? După toate informațiile ce le avem, Platon Pardău.

Bucovinean din Vatra Dornei, absolvent, și el, al Facultății de Filologie din Cluj, cu doar doi ani înaintea lui Mureșeanu, un tip foarte influent în zona politicii culturale, în anii '60 ai trecutului veac, în fosta regiune Suceava: președinte al Comitetului Regional de Cultură și Artă, redactor-șef al ziarului regional „Zori noi”. În treacăt fie spus, prozatorul și ziaristul Pardău (a scris și piese de teatru, scenarii de film) a beneficiat de solide relații în cercuri politico-ideologice bucureștene. Dovezi: pleacă din Suceava la ziarul „Scântea”, șef de secție, apoi, e numit producător delegat la Casa de Filme 4, publică articole „pe linie”, în „Contemporanul”, „România literară” etc. Dar să-i dăm (și) Cezarului ce-i al Cezarului: a adus la ziarul regional și în cultura Bucovinei tineri talentați, oameni de condei, destui dintre ei, în ani, validați valoric. E și cazul lui Marcel Mureșeanu.

L-am întâlnit, prima oară, la Suceava. Lucram de câteva luni, metodist principal, la Casa Regională a Creației Populare. Plecasem de la catedră, prin demisie, fără prea mari regrete, dintr-un târg unde nu se întâmpla nimic. Chiar dacă abia îmi susținusem examenul de profesor definitiv și eram titular. Dar asta-i o istorie personală. M-am dus, dimpreună cu amicul și colegul Dumitru Țiganiuc, la Comitetul de Cultură și Artă al regiunii, să obținem aviz pentru tipărirea unei antologii de poezie și proză. De la „tovarășul vice” Mureșeanu. El avea această atribuție ingrătă de cenzor. Președintele instituției, un parvenit pe linie de partid, activist pur sânge, era un ignorant. Lumea zicea că fusese țăpinar. Toată stima pentru un țăpinar care își onorează meseria cum se cuvine, dar șeful culturii și artelor din regiunea Suceava lăsa se țăpina pentru ședințe nesfârșite, pentru vorbărie propagandistică până când a fost băgat în seamă de partid, școlit la cursurile de scurtă durată și apoi promovat în acest post nesperat, necuvenit, promovare aberantă pentru oamenii care știu ce este cultura și arta. Se spuneau multe anecdote crunte pe seama lui. Ne-a primit un bărbat cu zâmbet deschis, foarte amabil. Am purtat atunci,

în trei, o conversație plăcută, civilizată. Și-a pus apostila pe coperta volumului și ne-a urat succes. Ne-a rugat să-i dăm și lui un exemplar din antologie, atunci când va ieși de sub tipar. În culegere, avea și Mureșeanu patru frumoase poeme, fără niciun fel de adieri propagandistice, patriotarde. Așa cum erau și poeziile semnate de Ion Beldeanu, Dumitru Ignat, Teofil Lianu – fost deținut politic și interzis mulți ani să publice –, Ion Murgeanu, Dumitru Țiganiuc, Lucian Valea ș.a. Poeme autentice. Aici, am publicat și noi o scurtă proză („Secvență infantilă”). Anul apariției: 1967. Titlul antologiei: „Peisaj sucevean”. Editor: Casa Regională a Creației Populare Suceava.

Citez din piesa lirică *Păstorul de bivoli*: „- Străpunge-mă, zice păstorul,/ și-l mângâie pe grumazul aspru,/apoi îi rupe coarnele/și cântă din ele până se lasă umbrele”. Sau, din *Castru roman*: „Ați trecut Dunărea tulbure,/așa cum se strecoară vântul prin gaura cheii,/apoi o vreme nu v-a mai ars de războaie/și-n răstimpuri de pace/v-ați făcut testamentul...” Peste mulți ani, citim în „România literară” (nr. 19/2019) poemul *Alb*, din care extragem următoarele versuri: „Pe funii de gheață se mergea de la o casă la alta,/dar nici atunci nu recunoșteam că suntem fericiți”. Observăm același scepticism și o ușoară aplecare către paradox. Note specifice multor poeme din opulenta producție literară a lui Marcel Mureșeanu. Inclusiv, în cărțile lui de aforisme. Poemele publicate în ultimii ani câștigă și mai mult în adâncime meditativă, iar ultimul său volum, „Triumful morții”, are pecetea aceluși sentiment profund vizând finitudinea ființei umane.

Inițiator și eficace mentor al unor acte de cultură ce au intrat în tradiție (Festivalul Național de Poezie „Nicolae Labiș”, apariția suplimentului literar „Pagini bucovinene”, devenit apoi revista „Bucovina literară”, director artistic al trupei profesioniste de teatru de la Suceava, secție a Teatrului Național din Iași, acum, teatru autonom etc.), Marcel Mureșeanu rămâne un nume în cultura Bucovinei. Prozatorul Radu Mareș spunea într-un interviu, cu ușoară ironie, că a fost un factotum al culturii bucovinene. Orice s-ar zice, Marcel Mureșeanu și-a cheltuit cu folos harurile.

La Suceava, ne-am intersectat la diverse manifestări culturale-artistice. De fiecare dată, aveam ce vorbi cu acest intelectual rasat. După plecarea noastră din fosta cetate de scaun, nu ne-am mai revăzut. Peste ani, aflat în holul Hotelului „Traian”, din Iași, vine spre mine un bărbat cu zâmbet cunoscut și îmi întinde mâna. Era Marcel Mureșeanu. Același om. Am schimbat mai multe gânduri. Ne-am promis să ne mai întâlnim. N-a mai fost posibil. S-a întors acasă, la Cluj, unde s-a și sfârșit.

Aurel ȘTEFANACHI

Nu știu cine își încearcă stiletul lui de aur în carnea feții mele

Poesis

Fanatism

(- autorul ridică un perete -)

verde s-a făcut îngerul / impenetrabil s-a
făcut executorul... și totuși te aud cum în-
cerci să-mi aduci capetele verbului...

verde s-a făcut nebunul / în apa căltoasă
ce se impune în locul luminii și lutului
ca decadentul izvoru din pieptul
scribului... (într-o lume unde lăsându-și
inima drept mărturie ...
o înlăcrimată piatră
foșnind în orbitele lui Dumnezeu
îmi denumeste carnea și fapta...)

verde s-a făcut autorul / din mâna
lui galbenă a zburat o cârțiță ...
fiind a început să ridice
rugul pământului /
cenușa pământului...

În serile acestei vieți

*carnea și ideile pe aceeași masă
carnea și ideile pe aceeași balanță car-
nea și ideile praf și pulbere...

* un rob vine la stăpânul său
și întreabă dacă există Dumnezeu există
dobitocule: cum să nu existe:/?

* câinele roș amușină glezna doamnei
Antoaneta - javră de câine îți miroase a
femeie...

*măcelarul bucuros de atâta carne
se consideră cauza a tot și a toate

*politicianul vomită o zi democratică

*adolescentele cu sânii lor suprarotunzi
îmi sfarmă sistemul poetic -

ah, „în serile acestei vieți”

Cine există?

⊗
intransigent autorul consemnează:
„peste tot se va afla că ți-ai împins viața
spre malurile disperării și absurdității/
- ai denumit arta formă supremă a
existenței/...”

⊗
intransigent autorul consemnează:
„bălosul rîit al realității îmi rumegă ficiații,
verbul, bojogii..., îmi vulgarizează stră-
moșii, îmi scârboșează Patria...”

⊗
intransigent autorul consemnează:
„lumea politică, lumea rigolă prin falsuri
și paranoia vrea să mă-nsemne un biet
licurici pentru sine -”

⊗
intransigent autorul consemnează
„astăzi amintindu-mă sortii
mama s-a lăsat în pustiul lăptos
al pământului...”

Procesiune

cade o frunză din tocmai începutul lumii
- scrisul scrisului cu propriu-mi sânge în

înăuntru-i se lipește de
autovehicule și dame;
cade o frunză din tocmai începutul lumii
- cu tot cu Dumnezeu, cu tot
cu galaxii; rob-împărat trec înapoi
să nu se vadă îmbrățișarea mea
cu moartea;

cade o frunză din tocmai începutul lumii
- și nu știu cine își încearcă
stiletul lui de aur în carnea feții
mele-

De altfel - sunt un om foarte singur

ți-ai închipuit foarte multe...
să nu uităm ziua în care
ai urmărit părinții făcând dragoste...

ți-ai închipuit foarte multe...
roz la față ai venit și nu
te-ai mai întors...

ți-ai închipuit foarte multe...
să nu uităm dimineața în:
care beat mort ai mâncat
înscrierile și ceasul...

ți-ai închipuit foarte multe
chiar lutul din biblie l-ai împânzit peste
tot...

ți-ai închipuit foarte multe
să nu uităm după-amiaza în care ai
batjocorit viața noastră normală...

ți-ai închipuit foarte multe...
cum din lumina cristalică
numărul de aur începea să
ne fericească, ai răsturnat pe
talger craniul lui Hamlet

- să nu uităm!

ți-ai închipuit foarte multe
să nu uităm noaptea în care
ne-ai urlat în urechi
„tare-i târziu și n-am mai
murit”...

cauza cercului - demență...

... călăuzit de însuși mortul care voi fi iată-
mă coborând în fântâna de azur a
întunecimii; iată-mă răsfoind cărțile
asteroide ale
civilizației durerii și frigului -
iată-mă lunecând între un înger și o
roată dințată ca să restitui magica floare
a scrisului -

iată-mă (fără de știre) urlând în urechile
verbului și bunăvoinței sociale -

„Vai, eu care nu am făcut altceva decât să
mă nasc!
Vai, eu care nu am făcut altceva decât să
mă nasc!”

orice adiere de vânt
orice rază de soare
prin acest spațiu al începutului și sfârși-
tului - (înseamnă încremenire și
memorie) - (înseamnă încremenire și
memorie); la capătul zilelor mele/ care pe

altcineva au trăit/ se ridică un munte

de sare, se năruie tocmai muntele de sare -

„... și cum mai tușesc! cum mai trăiesc!
cum mă mai doare părul zărind veacurile
săptămânale!
și cum, la cotitură, al meu ciclu microbian,

gramatica sortii; printre oscioarele sale o
vietate mult-bipedă să respecte imbol-
durile
subiectului cu mama lui revendicându-și
toate drepturile mele;
tubulatura prin care îmi urmăresc deve-
nirea trupului și spiritului - scândura pe
suprafața cărei plâng - personajul care
noapte de noapte îmi rostogolește capul -

gramatica sortii -
în chiar luminișul de gheață
încep să compun robul de cântec
în chiar apele scrisului cineva își scoate
mâinile
din altcineva - beregata îmi smulge;

gramatica sortii -

nuștiucine îmi conjugă numele -
tot ies într-un timp fără timp -
(tot ies într-un timp fără timp)
paște-mă doamne!
paște-mă doamne!

Poem

... cuiele verzi curgătoare
vrafurile de cărți încenușate
ideile hibride
voința-o,
masochismul
idealul
bufonul cum s-a întors imediat înăuntru-i;
viermele de aur lent vroind să-mi corupă
sistemul artistic -
o frunză care se desprinde
și nu mai reușește să atingă pământul -
(o veșnicie rămâne suspendată în aer -)
malefic al zorilor -
surdo-mutul -
sub steagurile calde primăveri
sub steagurile bunului nostru creier -
astăzi sau într-o altă zi;

în timp ce mă bărbieresc propriu-mi
chip se topește - și din oglindă iese
un alt chip care se îndepărtează
care dispare -
calul de sare din moarte îmi nechează -
vine mireasa-singurătate!
vine mireasa-singurătate! - (cartea aceea

de lut care te-nchide în înăuntru-i
și nu te mai știu-).

cine are atâtea cuie
bătute în fața lui
de se vede până sus în
nebunia scribului?

... astăzi sau într-o altă zi/foarte
normal cu o mână prelinsă în flacăra
muzicii durerii am deschis o ușă de piatră.
am enumerat căderea lucrului în sine...
am readus cămașa lui Nessus.

Flavius PARASCHIV

Cercul Polar

carte străină

Liza Marklund (n. 1962) este una dintre cele mai apreciate și traduse scriitoare de romane polițiste din spațiul scandinav. După o carieră solidă în jurnalism, autoarea s-a orientat către literatură, reușind să creeze una dintre figurile emblematice ale genului crime din nordul Europei, jurnalista Annika Bengtzon. Dincolo de seria care are în centru personajul deja amintit, scriitoarea a publicat și o trilogie distinctă, mai sumbră ca atmosferă și mai accentuată în dimensiunea sa psihologică, intitulată *Cercul Polar*. Acum, Marklund se îndepărtează de formula clasică a anchetei jurnalistice și construiește o narațiune centrată pe traumă și efectele pe termen lung ale unor evenimente petrecute în adolescență.

Trilogia urmărește destinele a cinci femei care, în tinerețe, au format un cerc de prietene într-o comunitate izolată din nordul Suediei. Reîntâlnirea lor, provocată de descoperirea unei crime și de reapariția unor secrete îngropate de decenii, scoate la suprafață tensiuni, conflicte și experiențe care le-au modelat existența. Dincolo de toate acestea, scriitoarea din Suedia reușește să aducă și teme mai actuale în discuție: identitatea, relațiile de putere dintre oameni și fragilitatea memoriei.

Cele cinci personaje fac parte din același grup de lectură, un spațiu aparent inofensiv de socializare și reflecție culturală, dar care capătă în roman o funcție mult mai complexă. Cărțile pe care le discută nu sunt simple plăceri intelectuale, ci devin un instrument narativ important: ele structurează relațiile dintre personaje, sugerează diferențele de clasă, experiența de viață și – uneori - funcționează ca oglindă simbolică a propriilor lor traiectorii. Pe scurt, Carina, Birgitta, Agneta, Susanne și Sofia se întâlnesc periodic într-un spațiu dedicat acestor discuții literare, unde analizează și dezbate diverse volume de ficțiune, construindu-și astfel o identitate de grup aparent coerentă. Totuși, acest cadru cultural funcționează mai degrabă ca o mască socială decât ca o adevărată formă de intimitate: sub conversațiile despre literatură se acumulează frustrări, invidii și traume nerostite. Lectura comună creează iluzia unei comunități stabile, însă tensiunile din interpretările diferite ale textelor literare anticipează, de fapt, rupturile și conflictele care vor exploda ulterior în planul realității.

Sofia este cea care declanșează intriga trilogiei, întrucât descoperirea trupului ei neînsușit, găsit întâmplător la baza unui pod aflat în reconstrucție, rupe echilibrul și liniștea comunității. Moartea ei nu reprezintă doar începutul unei anchete, ci este și un element catalizator care reactivează trecutul, reactualizează niște relații tensionate și evenimente traumatice din adolescența celor cinci femei.

Așa cum este și firesc, personajele feminine au evoluat, și-au întemeiat familii sau și-au construit cariere mai mult sau mai puțin prestigioase. Totul se schimbă atunci când adevăratele incomode din trecutul lor ies la suprafață. Astfel, dincolo de dimensiunea polițistă a narațiunilor, trilogia explorează modul în care trecutul continuă să influențeze prezentul, chiar și atunci când personajele încearcă să îl ignore sau să îl uite. În acest sens, romanul aminteste, într-o anumită măsură, de serialul *Yellowjackets*, unde o experiență traumatică din adolescență creează legături complexe între personaje și continuă să le modeleze existența la maturitate. În ambele cazuri, trecutul funcționează ca o prezență constantă și amenințătoare, iar revenirea la evenimentele care au marcat grupul devine inevitabilă.

În *Cercul Polar*, Liza Marklund îmbină suspansul, thriller-ul cu analiza psihologică, autoarea reușind să publice o poveste captivantă despre secrete, vinovăție și imposibilitatea de a scăpa de propriul trecut.

Emanuel VASILIU

De capul nostru

film

După ce premiera mondială de la Berlină în data de 16 februarie i-a adus Premiul CICAIE (Confédération Internationale des Cinémas d'Art et d'Essai) Art Cinema, juriul apreciind echilibrul dintre profunzimea temelor și accesibilitatea poveștii, considerând că filmul poate comunica eficient atât cu publicul tânăr, cât și cu cel adult și că are un potențial ridicat de circulație în cinematografele independente, „De capul nostru”, regizat de Tudor Cristian Jurgiu, a avut premiera națională pe 17 mai la București, în cadrul galei de închidere a Festivalului Filmului European. Parcursul său ulterior a fost constituit de două proiectii la TIFF (Transilvania International Film Festival) în secțiunea „Zilele filmului românesc”, urmate de lansarea în cinematografe pe 26 iunie. Ultima proiecție la Iași a fost în data de 8 iulie, precedată de prezența regizorului și a celor doi actori din rolurile principale, Denisa Vraja (Flavia) și Vlad Furtună (Luca), trei zile mai devreme pentru o discuție cu publicul. În București distribuția continuă la data scrierii acestui articol. Acest efort masiv de cinci luni investit în aducerea peliculei aproape de public a devenit o practică tot mai frecventă în cazul filmelor de autor și, prin extensie, al producțiilor care nu beneficiază de bugete consistente de marketing. Finanțările Centrului Național al Cinematografiei nu acoperă, de regulă, campanii ample de promovare și distribuție, astfel încât vizibilitatea acestor filme depinde în mare măsură de parcursul festivalier, de proiecțiile speciale și de implicarea directă a echipei filmului.

Deși în sesiunile de întrebări și răspunsuri de la finalul proiecțiilor regizorul Tudor Cristian Jurgiu ocolește elegant ideea că ar fi făcut un film social, premisa celui de-al treilea lung-metraj din cariera sa (începută cu adevărat de la „Căinele japonez”, propunerea României la Oscar în 2015) poate fi rezumată de cei mai pragmatici dintre noi la viața copiilor lăsați să se descurce în urma migrării economice temporare(?) a părinților. Ceea ce realizatorul vrea să sublinieze este că această poveste nu este doar un film social. Mai exact, avem de-a face cu un subiect tratat în cea mai pură manieră auctorială, ce înglobează atât apetența tinerelor personajelor pentru jocuri, cât și preferințele ludice ale regizorului.

Poate cel mai bine condus colectiv de actori – copii și tineri adulți din așteptatele premiere românești de la TIFF, Denisa Vraja (Flavia), Vlad Furtună (Luca) & co. creează moment după moment de magie inițiată în scenariu sau improvizată în locație (precum sfârșitul nedezevăluit aici). Ludicul este egalat doar de misterul vârstei, oglindit în spații naturale verzi sau sculptate în munte, unde firul epic este complet suspendat, lăsând loc unei căutări comune a senzațiilor, a fugii de cadrul opriment al responsabilității lor imposibil de mature și a eternelor scuze părintești. În regia sa, Tudor Cristian Jurgiu progresează printr-o cunoaștere solidă a decupajului clasic de la cadre largi la travlinguri amănunțite în marginea pădurii, la prim-planuri în momente de intensitate emoțională și ludică, cum este una din primele secvențe, în care Flavia îl dezvăluie pe Luca cu mișcări coregrafiate inspirate din invențiile copilăriei.

Alături de joc și mister, realizatorul surprinde candid și înclinăția juvenilă spre transgresivitate, testată cel mai evident în secvența în care Flavia și Luca dansează pe un șlagăr românesc din perioada pre-decembriștă imediat după dispariția fizică a bunicii celui din urmă, întinsă în sicriu în camera alăturată. Cu părinții absenți, acesta este felul în care tinerii reușesc să facă față întâlnirii cu moartea. Tensiunea erotică dintre Flavia și Luca, explorată în scene de (ne)familiar experiment, și vârsta lor frizând maturitate timpurie, îi transformă în „părinți” ad-hoc ai tribului de copii, ce li se alătură. Coregrafiind cu o mână aproape invizibilă ordinea și haosul renegociate permanent, Tudor Cristian Jurgiu vedește o sensibilitate demnă de precursori – cult precum Lucrecia Martel, fiind în fapt reprezentantul de frunte al unui *slow cinema* românesc adâncit în empatie, privind printr-o lentilă macro tribulațiile emoționale și relaționale ale celei mai vulnerabile vârste.

Aflat la data scrierii acestui articol într-a patra săptămână de distribuție, „De capul nostru” a avut parte de încasări obișnuite pentru un film de autor distribuit în număr limitat de copii. În cazul unui astfel de film, parcursul festivalier (Berlinale, Festivalul Filmului European, TIFF) și proiecțiile speciale cu echipa sunt adesea mai importante pentru vizibilitate și viața ulterioară a filmului (festivaluri, vânzări internaționale, platforme video-on-demand) decât încasările interne. Ceea ce înseamnă că dacă nu l-ați prins la cinema, e posibil să îl vedeți în streaming.

Ioan RĂDUCEA

Pretext textil

distanța focală

Cea de-a VII-a ediție a Triennalei de Artă Textilă „TexpoART”, organizată de Universitatea Națională de Arte „George Enescu” Iași și derulată în perioada 10-30 iunie 2026, a reunit un număr mare de artiști (101, în comunicatul oficial) din 27 de țări, vernisajul având loc la 12 iunie, la Galeria „Theodor Pallady” a Uniunii Artiștilor Plastici din România, Filiala Iași. Chiar dacă a fost expusă câte o singură lucrare de fiecare, a fost nevoie de trei spații expoziționale – și aici a intervenit o problemă, pentru că fragmentarea, în această privință, poate fi benefică, însă ei i s-a adăugat diferența de vizibilitate a galeriilor implicate.

Așa se face că o parte din publicul vizitator a ratat întâlnirea cu piesele expuse nu atât la „Theodor Pallady” cât la Centrul Internațional de Artă Contemporană „Baia turcească” și mai ales la „Aparte” – galerie frumoasă dar aflată cam peste mână, pe Copou și în interiorul Facultății de Arte Vizuale și Design a UNAGE. Cu toate acestea, totmai acolo au fost etalate spectaculoase exponate (inclusiv dintre cele ale artiștilor instituției gazdă), unele, să le spunem, agabaritice sau/și executate nu doar în tapiserie clasică, ci și în tehnici mixte, ca instalații tridimensionale – eventual cu o dimensiune conceptuală etc.

Tema ediției, „Ordine și haos”, a fost respectată în general, ajungându-se și la titluri apropiate ei, dar excepții salutare, cu o pondere considerabilă în lucrare, apar și în această privință. Între acestea, *Obrăz*ul rivalei de Mihaela Mirela Grigore, piesă bicoloră, în dungi roșu-aprins pe fond negru, și înfățișând, cumva umoristic, urme de sînge lăsate de unghii pe o materie neagră – și încă și la încrucișare de linii de țintă... Fericită și denumirea *Trifolium*, acordată lucrării sale de către Mihaela-Daiana Stancioiu, fel de a comenta imaginația exaltată (legată de propria șansă și de propriul farmec), căci „trifoiul” se alcătuieste pe trei straturi – aglomeratii de perle, bete și strasuri – care dau, într-adevăr, textura gazonului cu trifoi (dar e de căutat trifoiul cu patru foi!).

Se iese în evidență, în alte numeroase rînduri, și prin (voluntare sau involuntare) amprente etnice și nu poți să nu recunoști amplitudinea mîhnirii din *Dust/Nisip (versiunea I)* a rusoaicei Asia Aseeva, cu fond ruginiu, linii și ochi negri și un personaj masculin întors cu spatele – toate netezite de rotunjimea unui gherghet... Nu mai puțin, expozanții japonezi (și din Taiwan și din China continentală) se încarcă de o antică finețe a invitației la stări meditative, chiar dacă trecută prin efecte de dropping (Kenji Sato – *Cosmos in flux*) sau prin liniaturi de ațe colorate, cu tot cu mosoarele lor (Mahoko Motoda – *Line/Linie*). Românii, în mod firesc cei mai numeroși, am spune că se disting prin cromatica bine temperată și prin naturalețea abordărilor, cu toate că tehnicile și ideile sînt diverse, ca să nu spunem divergente. Și, ajunși aici, trebuie să recunoaștem că, pe lângă calitățile de organizatori, cadrele secției de specialitate din UNAGE s-au prezentat cu salutare creații, astfel încît este greu să treci cu vederea peste degradările punind în valoare romanticul personaj central al Corneliiei Brustureanu (*Între lumină și abis*), *Perturbările* apropiate studiului dinamic al formei, de școală futuristă, ale Mirunei Hasegan (mulți ani la rînd șefă a secției de Design vestimentar, trecută pe afiș, alături de Maria Bilașevschi, și în calitate de prezentatoare), conturul negru de portret, dar cu țepi în loc de guler, al Cristinei Hîrțescu (*Exiled from chaos/Exilat din haos*), irumperea personificării de iad înveșmîntat în roșu de Ecaterina Mărghidan (*Infern*) ori grandioasa desfășurare de siluetări de pietoni, în secvențieri de poliptic, a Mădălinei Vieriu (*Evening/Seara*).

De regulă, procedeele promovate tind să camufleze specificul mediului textil, pînă la minuții realiste, detalii fizionomice în portrete, expansiunea către rîndbos, către non-utilitar etc., obținîndu-se ecart estetic din însăși această strădanie. Alteori, acesta se obține prin punerea în valoare a specificității muncii și materialelor dintr-un gen socotit cîndva decorativ dar care nu mai este legat neapărat de ideea de interior casnic, de intimitate, pașnică manualitate etc. În totul, se poate spune că manifestarea ieșeană a reflectat cu fidelitate frământările și diversele inițiative din cadrul acestui gen vizual. Tema propusă s-a dovedit a fi inspirată, etalîndu-se piese de colecție, stiluri și tehnici aduse la zi. N-ar fi stricat, pentru captarea unui public mai divers (care resimte nevoia, mai ales de cînd cu dependența de digitalizare, nu doar de contemplare pasivă), să se fi instalat unul-două ateliere de creație, cu zile dedicate unor anume tehnici, ori cîteva tururi ghidate, un punct bibliografic, cu producții (documentare) rulate în buclă etc. Toate acestea, ca sugestii pentru edițiile viitoare ale unei triennale care poate crește frumos.

Radu Cosașu sau ecumenismul textual

Apariția primului *Caiet* din *Jurnalul* lui Radu Cosașu (*Caietul 1*, 1958-1964, editura *Zugzwang*, 2026), anunțând un proiect uriaș (*Biblioteca Radu Cosașu*), îndeamnă, sperăm, la o revizitare a Operei. Însemnările în creion, fără grija ordonării și a stilizării i-au creat probleme lui Andrei Crăciun, legatarul și editorul operei cosașiene (transcriere, completări), descifrând cu opinteli notațiile unui diarist „atipic”, puțin preocupat de a-și dezvălui viața intimă. Aglomerând citate, schițe în embrion, chestiuni politice, însemnări de lectură etc., *Jurnalul* pare un „caiet de idei” (cf. Mihai-Cătălin Popa), de un interes strict privat, evacuând naratorul subiectiv; întărind impresia că Radu Cosașu, de fapt, se rescrie cu sârg, gravitând în jurul unicei Cărți. Cea care, obsesiv, repune în discuție, ca posibil autodenunț și neistovită *temă literară* (cf. Mircea Iorgulescu), primii ani ai regimului comunist, refuzând repudierea scrierilor „pe linie”.

Deși, cândva, plătind cuvenitul tribut, se visa „un mare scriitor comunist”, Radu Cosașu, traversând ani tumultuoși, cu o viață „atât de politică”, s-a replitat fără zgomoț, refugiat în genuri minore, devenind *scriitor adevărat*. În fond, asumându-și trecutul, cu păcatele lui, el îl tot rescrie, detașat, relaxat, redundant, cu reconfigurări succesive, invitând, prin autoironie și antieroisim, la o lectură depolitizată. Ajungând, constata Bogdan Crețu, „să creadă mai mult în literatură decât în comunism”, părăsind utopiile tinereții (Crețu 2020 : 6). Fără a cultiva, însă, proza canonică a vremii, aflată sub „dictatura romanului” (politic, mai cu seamă), transformând, ca „penitență”, jurnalismul în literatură, pe trunchiul unui biografism ficționalizat, inventând „autodenunțul”. Și refuzând, la pachet, „rafinamentul estetic” și „parșivenia etică”, cum însuși mărturisea.

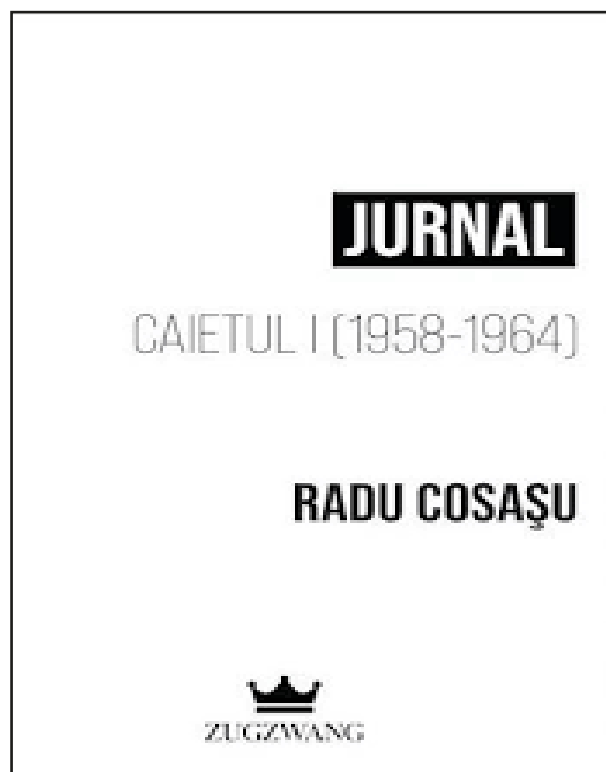
În *Anti-damblale* (Polirom, 2018), deși volum compozit, adunând texte ocazionale, Radu Cosașu, ins „pătit”, bonom, ludic și autoironic, oricum un causeur rafinat, trecut printr-o grea boală de tinerețe și apoi, prin dezi-deologizare, făcând saltul de la bolșevism la caragialism, confirmă că este un autor popular, cu o cotă spectaculos (și imprevizibil) urcătoare după decembrie '89. Se declară, cu sinceritate, un „ipohondru moral” și se luptă cu „damblalele zilei”, într-o societate haotică, neașezată, trăind sub spectrul maniheismelor de tot soiul. Are cultul nuanței și îi repugnă vehemența; se autoflagează, folosind un verbiu volubil și se ferește de fanatizare și verdicte. Fostul marxist (din convingere) rămâne un om de stângă, dar părăsește angajamentul sartrian și devine un observator camusian, recuperându-și, în continuitatea „unei respirații”, Istoria personală, cu „binecuvântate” rădăcini mic-burheze. În această realitate proteică, instabilă, vădind un „caragialism genetic”, nevindecabil, Radu Cosașu își ficționalizează biografia, împănată livresc, donându-i *sens*. Uitând, igienic, de perioada dogmatică, cu atâtea titluri înmormântate și alternând schizofrenic opiniile, în simpaticul *parlament personal*, bolnav de „caragialitate”, contemplând, cu „creierul din suflet”, *hazotragicul* societății noastre. Dincolo de rearanjări și reasamblări, sursologice și compoziționale, contabilizate de Ion Simuț, *Supraviețuri*-le, acum în varianta articulată, definesc, duos-sarcastic, „o sinteză memorialistică” (Simuț 2015:20), ca *ficțiune autobiografică*, sub semnul echivocului, scutită de traume morale.

În pofida anilor, „colporteurul” Radu Cosașu (1930-2023) și-a păstrat vioiciunea spiritului și iată, într-un epistolar imaginar (*Viața ficțiunii după o revoluție*, *Polirom*, 2016), își recupera *dublul* (Oscar Rohrlch), cel care, de vreo patru decenii, încerca – fără a reuși – „să-l sugrume pe scriitorul Radu Cosașu din București”. Sunt pagini spumoase, de rememorare și autoflagelare, în această ficțiune epistolară, mixând, pe rețeta știută, istoria personală și evenimentele politice, scrutând, cu o privire lucidă, propriu-i trecut (pe alocuri ficționalizat), cu trena de angajamente, iluzii și deziluzii. Introspecția suportă, la tot pasul, corecții ironice; și, desigur, autoironia, dezacordul cordial, „împăciunitorist”, sub tutela marelui Caragiale. Introspectivul Cosașu rămâne, într-o lume lipsită de nuanțe, un hotărât adversar al fanatismelor și al maniheismelor. Adică, „un om normal într-o lume anormală”.

Să recunoaștem, un seducător modelaj jurnalistic, învâluind în bonomie și relativism pofta nesățioasă de mărturisire, calibrează „memoria demiurgică” (cf. H. Zalis) a lui Radu Cosașu, cinefil împătimit, „de merserie nuvelist”, cum se recomanda (prin 1980). Mână de un irepresibil „zbenghi publicistic”, valorificându-și secvențial, cu franchise, trecutul tinerețea și avântul revoluționar, autorul *Supraviețuirii*-lor a fost și a rămas, de fapt, un febril reporter, trecut – cu arme și bagaje – în tabăra ficționarilor, topind scrisul și trăitul într-un amalgam inconfundabil. Această „productivitate evocatoare”, desferecând izvoarele memoriei, încheagă, prin colaj, un fabulos autoportret. Dar Radu Cosașu (adică Oscar Rohrlch), dezvăluindu-și, fără pudori inutile, educația politică și sentimentală, rămâne detașat, ferit de ispita mărturiilor încrâncenate, tratând cu „ipocrită înțelegere” (cf. Cornel Ungureanu) aberațiile epocii. Frenezia asociati-

vă, căzând în patimă antinomică, abundența referințelor livrești, spiritul dilematic, gustul calamburului, inventarul de trimiteri, elanul demistificator (scutit de cruzimi), în fine, glazura umoristică și autoironia, dozate savant, conferă textelor sale (o lungă și fragmentară depoziție despre sine) un cinstit tratament democratic (subiecte și genuri). Și asigură, spunea Dan C. Mihăilescu, un „scut bibliografic”, filtrând asaltul emoțiilor, protejându-și amintirile, radiografiind circumstanțele.

„Reporter în primul rând”, cum l-a taxat prompt I. Vitner, debutând la *Revista elevilor* (1948), trecut prin *Școala de literatură*, redactor la *Scânțea tinerețului*, mai apoi la revista *Cinema* (1968-1987) și, din 1993, la *Dilema*, Radu Cosașu a văzut, și el, în reportaj „un gen mândru”. Ritmul trepidant „i-a intrat în sânge”, a devenit o *amprentă stilistică*, (Vitner 1962 :324), pledând pentru „dreptul egalei considerații” și subliniind rolul său fertilizator în procesul creației. Mai mult, el însuși sublinia, cu „mândria naturală a reporterului”, meritele realismului socialist, reabilitând și înălțând definitiv genul (vezi *Viața Românească*, nr. 10/1961), reportajul încetând a mai fi „o școală de alfabetizare într-ale literaturii”. Încât, inevitabil, la începuturi, Radu Cosașu a scris în ton

festiv, „în spiritul și limbajul timpului” (Micu 2000 :532). A străbătut țara în construcție, s-a vrut monografist al Bicazului, a salutat entuziasmul vieții libere și voluptatea muncii; a cules din „preaplinul vieții” un șir de portrete, scene, întâmplări (v. *Noaptea tovarășilor mei*, 1962), elogiind pasiunea constructivă, „sudura umană”, poezia nocturnă a atâtor întâmplări, subscriind pedagogiei sociale pe avântat vector propagandistic, de la benistul Anton la seralistul Alecu (v. *Noapte sub balonseid*), acesta învățând sânguincios „în ce constă valoarea poeziei Mariei Banuș”. Interesat de *cunoașterea vieții*, tânărul scriitor se documentează. *Teoria adevărului integral*, lansată la Conferința tinerilor scriitori (1956) îi asigură „o incomodă celebritate”, nota D. Micu, devenind peste noapte un personaj negativ. Supraviețuirea (ca scriitor) în acel „eroic” deceniu (cu valul de ședințe și prelucrări, cu numeroasele percheziții, excluderi, reeducări și reabilitări) trece în memorialistică, oferind o spovedanie tragic-comică. La oaste fiind, vigilentul soldat frunșă, de pildă, o va critica, în *Scânțea*, pe Maria Banuș pentru „imaginație lăncedă”. Antifascist, comunist fără de partid, *extremist de centru*, savurând „plăceri burheze”, cu o familie renegată, Cosașu a debutat „ca fricos”, sub semnătura lui Radu Costin, prin „cârtica” de 76 de pagini, cu titlu cazon, *Servim Republica Populară Română* (1952). A scris mult, febril, tributar viziunii reportericești, încât abia bufonada din *Maimuțele personale* (1968), adunând proze satirice, semnificând „adevăratul debut”, anunța benefica schimbare la față. Avalanșa editorială continuă, cu piese de teatru (*Mi se pare romantic*, 1961; *Un surâs la 6 dimineată*, 1964), cu versuri (*Povești pentru a-mi îmblânzi iubita*, 1978), elanul confesiv devenind simpatic-sincer (*Mătușile din Tel Aviv*, 1993), până la *Autodenunțuri și precizări* (2001). Rețeta pare simplă: volubilul Cosașu culege o puzderie de întâmplări, îmbrăcate în halou fictiv: de la *Un August pe un bloc de gheață* (1971) la *Viața în filmele de cinema* (1972), *Ocolul pământului în 100 de știri* (1974), *Cinci ani cu Belphegor* (1975) sau *O viață cu Stan și Bran* (1981) și *Sonatine* (1987). Toate, cu lăcomie de concret, îndatorate paginii de ziar, cu știri aglomerate,

îngurgitate, metabolizate, în irepresibilă poftă asociativă, vorbind despre viață și literatură, muzică și politică, cinematograf și fotbal. O primitoare Arcă a lui Noe, sesiza Dan C. Mihăilescu, și o șansă de a-și epiciza, cu ironie cordială, tinerețea furtunoasă, experiențele de lectură și cele sentimentale, mărturisindu-se „cu fulgi cu tot”. E de remarcat (v. *O supraviețuire cu Oscar*, 1997) că lumea lui Oscar Rohrlch revine în forță; cândva, gazetarul revoluționar, retezându-și rădăcinile, apt de „hotărâri fundamentale”, în conflict cu mediul familial, se dezicea de rămășițele mic-burheze, lepădându-se de „materialul iudaic”. Modelul putea fi un Pavel Korceaghin și, desigur, caracterul „ilimitativ” al Revoluției. Această selecție, în serialul de ecou al *Supraviețuirii*-lor (1973-1989), probează, însă, asumarea evreității; cu mobilitate, inteligență și cochetă prefăcatorie, comentând, fără menajamente, în politică și erotică, eșecurile din *lumea nouă*.

Un itinerar accidentat, jalonat de convingeri ferme, fervoare revoluționară și șocante excluderi, dezvăluit fără încrâncenare și pusee resentimentare, probează această ofensivă a celui care, sub imboldul *revoluției interioare*, rămâne, irevocabil, un mic burhez (v. *Sapho și Schubert*). *Logica* (1985), bazată tot pe motive biografice, decupează – cu sinceritate – o perioadă grea, trădând o „conștiință sfâșiată”. Dar „răfuiala” cu trecutul se deschide relativist spre nuanțări bogate, topește într-o formulă proprie cândoarea, tandrețea și sarcasmul, corectează patetismul prin ironie și oferă, până la urmă, chiar o „biografie a epocii” (Manolescu 2008 :114). Încât, pornit „în căutarea consistenței”, cum spera Lucian Raicu, lansând formulări percutante și folosind tehnica inventarului, Radu Cosașu cuprinde *totul*, atent la adevărul psihologic (integral). Dincolo de corsetul speciei, ziarul său „autobiografic”, „înghițind” viața lumii, percepută – sub bombardamentul știrilor – fragmentarist, refuzând *macroepia*, impune un palpit personal și, în egală măsură, un stil inimitabil, în care – suntem avertizați – nu contează „despre ce se vorbește”. Cosașu, deloc persecutat de temeri, întreține în savuroasele sale pagini o *relație oximoronică* (Cristea-Enache 2001:132) și armonizează antinomiile, aliind adevărul cu ficțiunea, sentimentalismul cu hedonismul ideologic și cinismul, sub cupola unui *filo-caragialism* care strecoară, insinuant, umorul; și care vizează *media*. „Facem o medie”, propune nonșalantul autor, rubricant – sub deghizament – în multe locuri, citând copios, calamburos, cu vervă și naturalețe. Fostul Belphegor își asumă lumea, are opinii, le expune săltăret, într-o eseistică jurnalieră, compozită, salvând onoarea unui *extremist de centru*. Iubește intertextualitatea, dar, evident, natură livrescă fiind, nu are răbdare epică și nici nu pariază pe ficțiune. Are, în schimb, constata Paul Georgescu, „o seninătate a pneumei”, în filiația veneratului Caragiale-„Babacul”.

E de observat că, folosind abundent pastă autobiografică, Radu Cosașu nu se comportă ca un diarist. El nu notează, ci rememorează (selectiv), calculând savant / dezinvolt efectele; cheamă în sprijin personaje fictive (truc vechi al „autobiografiștilor”), se întoarce „la firescul vieții”, trecând în revistă, cu o tandrețe caustică, autopersiflantă, „luptele” de altădată: mândria vârstei revoluționare, extirparea („fără metodă” a) rădăcinilor mic-burheze, fuga de acasă, normalitatea pierdută și recuperată, briza scepticismului matur, traversând – din unghiul faptului divers – medii felurite. Dincolo de „proteismul onomastic”, „denunțat” de Marian Popa (Ben, Beniamin, Câmpeanu, nea Radu, Roric), Radu Cosașu reabilitează și o *tipologie* scriitoricească, în care intră unii dintre congeneri (T. Mazilu, I. Băieșu, N. Țic), trecuți prin dramatice experiențe similare. Rescrierea trecutului, lăsând senzația confesiunii, pendulând între dramatic și comic, inventariind clișeele epocii, procură pagini de calitate, mascând tragismul de fundal. Fanatismul adolescentin s-a volatilizat, scriitorii preferați s-au substituit familiei, autorul însuși, îmbătat de „aerul de ficțiune”, vrea să trăiască „ca în cărți”, tergând granițele. *Păcatele tinereților*, reluate mereu, repovestite capricios, din alte unghiuri, sunt îmbrățișate cu o tandrețe sarcastică. Epoca însăși, deloc veselă, prin istoriile picante și experiențele erotice ale lui Roric, „un revoluționar picaresc” (cf. M. Ungheanu), dedicat cauzei, devine un comunism hazos, cu Stan și Bran (cf. Luminița Marcu). Cosașu, biciuit de stimulii vârstei tinere, s-a aruncat „în brațele Revoluției”. Retrospectiva privește cu umor scenele de altădată (trăite, într-un mediu opresiv, fie cu fanatism, fie cu frivolitate). Cosașu, acceptând în ultimele volume ale *Supraviețuirii*-lor identificarea onomastică, părăsind deghizamentul, se livrează fără rest. De la distanță, intervalul comunizant, scuturat de frisonul doctrinar, devine doar *informație istorică*, ne asigură C. Ciotloș.

Afirmția repune pe tapet o întrebare chinuitoare, de neocolit: cum e citit azi Radu Cosașu (și nu doar el?). Sla-lomând printre lozinci și sentimente, privind îngăduitor și iertător tinerețea „dogmatico-revoluționară-erotică”, Radu Cosașu scrie sub o respectată deviză: „nici un om serios nu poate lua totul în tragic”. Încât, detașat, va învălui,

La Breaza, ocupat „cu de toate și nimic”

—> cu o voioșie tragică, o epocă de teroare și privațiuni, ani turbulenți, cu ședințe exemplare. Biografia lui și a generației devine, ciudat, ficțiune, o lume imaginară, descoperită / redescoperită cu o jucată uimire și curiozitate. El însuși personaj, refuză înrâncenarea ideologică, nu poate fi o *conștiință scindată*; bineînțeles, nu își reneagă adeziunile, colecția de întâmplări și opera de tinerețe, dar unda afectiv-romantioasă reevaluează și reinventează acei ani, evocați persiflant-caleidoscopic, cu o bonomie strunită, hrănită de triumful vital al biologiei, „la capătul sincerității”. Ca mare cititor (implicat), „insisificat”, cu lecturi *trăite*, trecute în viață, autorul poate nutri, abolind granițele și încrucișând genurile, un *vis estetic*. Toate genurile, zice apodictic Radu Cosașu, „sunt animale libere”. Așa fiind, tangajul dizolvă orice contradicție, minciuna ficțională devine document, evenimentele biografice (ca motive obsesive, repetitive) poartă o aură livrescă. Evident că *reficționalizarea*, chiar marcată de obsesia trecutului, rămâne o istorie personală, fără mari ambiții literare, cum malițios s-a remarcat. Cândva, înconlat în armata reporterilor „harnici și talentați”, Radu Cosașu, cinstind *stilul publicistic*, „pune istoria în fabulă”, concluziona Eugen Simion (Simion 1984 : 470). „Ficționarul” (vocabula infamantă fiind rostită de o femeie de serviciu, la sediul *Gazetei Literare*, mărturisește însuși „beneficiarul”) se dovedește un ins avid, lăcomos, absorbind realitatea, deși nu are superstiția romanului; dar ecumenismul său textual, atras de „sonoritatea cuvintelor”, ne îngăduie să *citim* o epocă, cu toate vitregiile ei, din unghiul „răsofiliei”, bucurându-ne de o scriitură „năzdrăvană” (aprecia Lucian Raicu), în tovărășia umorului („obligatoriu”, după vrerea autorului), tăvălit cu tandrețe în acizii ironiei. Divagant, exhibându-și competența, cu antene mobile, gândind faptul divers în eseistica jurnalieră, povestind cu haz încurcăturile tinereții sale zbuciumate, lovindu-se de rigorile Revoluției, Radu Cosașu înțelege, de fapt, literatura ca existență, trăind-o intim, eroticizat. Se rescrie, se privește cu înduioșată detașare, devine un *el*; povestește, de fapt, devenirea lui Radu Costin, sedus de convingeri stângiste, dar și de apoliticul Anatole France, prea încântat de stil, cercetând perplexant *viața frazei*. Și încercând să-și concentreze „iepică” în *fragedii* (v. *Sonatine*, 1987), transformând în text șuvoiul evenimentțial, filtrat livresc. Fiindcă, doar ca *fapt literar*, prezintă importanță. Mica proză *Debutul și dispariția lui Radu Costin* trebuie citită ca o primă criză de conștiință, decisivă.

De numele său se leagă *momentul „adevărului integral”*, un moment „luminos” (Marcu 2014:331), o idee „înfricoșătoare” atunci, rostită – ca ieșire singulară – de la tribuna Conferinței tinerilor scriitori; o idee împărtășită, însă, și de alți reporteri tineri, „trecuți bine prin proletcultism” și pentru care, ca „luptător cinstit”, cum îl calificase M. Beniuc, s-a ales cu o „exterminare mieroasă”. Salvat fiindcă „n-avea operă”, cum glăsuise Leonte Răutu, deloc doritor „a martiriza” tinerii condeieri, cei care nu contau (încă)¹). Acum, după o altă Revoluție, depoziția sa („viața ficțiunii”) are încărcătură dramatică și îngăduie, „pe matrifă epistolară” (cf. Paul Cernat) și filtru ficționalizant o relectură a epocii. Fie că se mărturisește unui fiu inexistent (hălăduind prin Islanda și Groenlanda), fie că primește, *din spital*, epistolele lui Artur Reznicek, un fost șef al cenzurii, un *alter ego* al lui Leonte Răutu (umanizat, ins rafinat și problematizant, convins că, „fără el”, Oscar Rohrich nu ar fi supraviețuit), aflat în pragul sfârșitului, fie că, în fine, contrapune exaltatei Mihaela cinismul arhitectei Ioana (deslușind, „din Hossegor”, *fenomenul Piața Universității*), Radu Cosașu rămâne un ficționar patetic, bonom, trecut, fără a-și pierde seninătatea, printr-o Istorie tenebroasă. Și care, azi, constata Bogdan Crețu, „interesează mai mult decât alți confrăți”.

Observator atent, luând în „fotogramele” sale pulsul și temperatura epocii / epocilor, Radu Cosașu e considerat de critica (mai tânără un „precursor al postmodernismului”, impunând – prin *textistență* – un *cod literar* inconfundabil (cf. Răzvan Voncu). „Trecut prin ambele maniheime”, cum a mărturisit, autorul *Supraviețuirilor* ne propune o sagă autobiografică; se autoanalizează fără a se disculpa și fără a condamna, povestind cum a evoluat „de la fanatism la adevărul integral”, credincios unei singure deizive: „politica nuanțelor”. Învaluit în izul de pipă, dorind „să simtă masele” (dezcâindu-se de originile burgheze), Cosașu a urmat, de fapt, îndemnul lui Mazilu, sfătuit „să-și descrie mătușile”, pentru a se salva. Cultivat, ins curios, rafinat, exersând cu tandrețe ironică *hazotragicul*, Radu Cosașu rămâne un mare nuvelist.

NOTE:

Crețu (2020) : Bogdan Crețu, *Radu Cosașu. Pentru o literatură „minoră”*, în *Observator cultural*, nr. 1037(778)/2020.

Cristea-Enache (2001) : Daniel Cristea-Enache, *Ironia patetică a lui Cosașu Oscar; Filo-logia și alte iubiri...*, în *Concert de deschidere*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001.

Manolescu (2008) : Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.

Marcu (2014) : Luminița Marcu, *O revistă culturală în comunism: Gazeta literară (1954-1968)*, Editura Cartea Românească, București, 2014.

Micu (2000) : Dumitru Micu, *Istoria literaturii române. De la creația populară la postmodernism*, Editura Saeculum I.O., București, 2000.

Popa (2026) : Mihai-Cătălin Popa, *Cum să descrii o struțocămilă. Despre primul caiet al Jurnalului lui Radu Cosașu*, în *Observator cultural*, nr. 1308(1048), 10-16 iunie 2026.

Simion (1984) : Eugen Simion, *Radu Cosașu*, în *Scriitori români de azi*, vol. III, Editura Cartea Românească, București, 1984.

Simuț (2015) : Ion Simuț, *Radu Cosașu sau ficțiunea autobiografică*, în *Cultura*, nr. 6(504)/19 februarie 2015.

Vitner (1962) : Ion Vitner, *Prozatori contemporani*, vol. II, EPL, București, 1962.

¹ *) O notă informativă nesemnăată (v. *România literară*, nr. 46/2020, p. 12) ne lămurește asupra „motivelor” pentru care, spre sfârșitul anului 1956, Radu Cosașu a fost scos, împreună cu N. Țic, din redacția *Scânteii tineretului*: boem, recalcitrant, nerespectând normele presei comuniste și, spre indignarea colectivului, „propagator al teoriei adevărului integral”, cu adepți printre „elementele necălite politicește” din redacție.

Retras – ca în fiecare vară – la Breaza, și în acel an 2015 primeam zilnic de la domnul Nicolae Gheran mesaje pe diverse teme mai puțin literare. Pentru o minimă punere în context, trebuie să precizez că reședința prahoveană era compusă din două clădiri, amplasate într-o curte generoasă, cu pomi fructiferi, de pe strada Erou Miron Căproiu: o clădire roșie de cărămidă și lemn, cu un singur nivel, numită Casa Roșie, și o clădire cu un etaj, vopsită în alb și botezată Casa Albă. În poartă, un cireș falnic furniza an de an vecinilor prețioasele cireșe amare, transformate în dulceața de gospodinele locului, fără știrea proprietarului.

În acea vară, deși deschisese șantierul Rebre-niana, îl cotropise un fel de lehamite, accentuată, poate, și de lebăda din Bacău, N.Z., ce se dovedise, după doi-trei ani, a fi neagră (în 17 decembrie îmi va scrie: nici până acum n-am terminat lectura articolelor mele cărate la Breaza, unde [...] programasem să închid volumul pentru Academie), cu un an mai înainte publicase primul volum (din cele patru proiectate) Scrisori către Rebreanu (A-B), îi apăruse și al patrulea tom al tetralogiei Arta de a fi păgubaș... „Clocea”, tatona terenul (mizând pe apropiata sărbătorire a 150 de ani de la înființarea Academiei Române) în vederea publicării ediției critice Rebreanu adusă la zi, oscilând între Editura Academiei (condusă de D.R. Popescu) și Fundația Națională pentru Știință și Artă (condusă de Eugen Simion), aici intrând în celebra colecție de tip Pléiade „Opere fundamentale”. Cum a eșuat tentativa este știut, nu insist.

Asaltat de reclame pe computer, de multe ori nu rezista ispitei – comanda tot soiul de nimicuri casnice, de multe ori la mâna a doua (second hand pre limbajul de azi). Uneori, firma nu se mulțumea că reușise să mai „mărite” cine știe ce obiect inutil, dorea să-și consulte onor clientela referitor la prestația angajaților ei. Iar domnul Gheran nu putea rata prilejul unei replici!

Pentru necunoscători, poate ar mai fi de spus că în Breaza locuiește, de mulți ani, celebra Marina Voica, des pomenită în corespondența domnului Gheran în cele mai fanteziste ipostaze.

Cât privește povestea locului de veci de la mănăstirea de maici din Dobric – lucrurile sunt deja arhicunoscute (după ample și sus-puse intervenții, se constată că mănăstirea nu avea cimitir)!

Acesta este contextul în care sunt scrise mesajele de mai jos.

Nicolae Gheran To: me · Mon, Jun 29, 2015 at 10:50 PM

Până una alta, mi-am reparat picioarele. M-am plimbat azi prin Breaza ca Vodă prin lobodă. În drum spre mine e un instalator din București, iar de săptămâna viitoare un tâmplar vine să muncească la ferestrele de la Casa Roșie. Cele de aici sunt scorjite, nevopsite de când am făcut cabana. În pivniță am 16 rame, rezervate pentru o căsuță cu pridvor, compusă dintr-o cameră de 12 mp, o bucătărioară de 6 mp și o baie de 6 mp. Aveam tot ce trebuie, de la panouri cu izolații (ce se îmbinau între ele, ca la Lego), țevărie, instalații sanitare, cabluri electrice, azbociment pentru acoperiș, clante, tot ce trebuie unei locuințe de jucărie, care era așezată pe o șapă. Era făcută pentru doamna de la Bacău, care, în visurile ei colorate, se vedea într-o cabană în vârful munților, să privească de pe geam cum vin lupii împrejurul casei. Aveam tot ce trebuie, minus lupii și mai puțin așezarea de vârf, dar o droaie de câini pripășiți, pe care nici Bănescu n-a izbutit să-i stârpească, ar fi putut întregi decorul. Doamna rămăsese să vină cu tatăl ei și fratele dânzei, buni meseriași, să monteze jucăria. Tot materialul lemnos, lăsat în ploaie pe pământ, a putrezit, țevăria, cablurile, instalațiile sanitare s-au topit, așa că mie mi-au rămas 16 ferestre în pivniță, mult fier forjat în pod, să mă omoare la un cutremur mai zdravăn, și zeci de metri țevulițe din plastic, izolatoare de fire electrice. Parlamentului i-au rămas lupii care latră mai abitir decât patrupelele zăpezilor de altă dată. Tempi passati!

Bune însă și ferestrele din pivniță, fiindcă îmi dau posibilitatea să mă înnoiesc la second hand, ca să nu spun că, avant de mourir, le pot și vopsi, să vadă și cuvioasa din Dobric cu cine are de-a face.

Sub subiectul A fost util suportul oferit de Irina?,

primește următorul mesaj, pe care îl redăm cu toată penuria lui de diacritice:

From: Machteam Soft - Serviciu Asistenta support@machteam.zendesk.com To: niculae gheran <niculaegheran@yahoo.com>

Sent: Wednesday, August 26, 2015 3:02 PM Subject: A fost util suportul oferit de Irina?

Buna, Iti multumim ca ne-ai scris si speram ca informatiile oferite de Irina ti-au fost utile.

Si ca sa ne asiguram de acest lucru, te rugam sa alegi una din cele doua variante de mai jos pentru a evalua interactiunea dintre tine si consultantul nostru.:

How would you rate the support you received?

Good, I'm satisfied

Bad, I'm unsatisfied

O zi excelenta :)

Echipa TeamDeals

Ocazie de neratat pentru un ins cu chef de vorbă, căruia, pe deasupra, îi place să aibă ultimul cuvânt! Și să se știe! Deci îmi trimite răspunsul expediat imprudentei „echipe”, precedat de câteva vorbe, mai mult sau mai puțin nevinovate.

Nicolae Gheran To: me · Wed, Aug 26, 2015 at 6:26 PM

Rodica,

Dacă vreodată dl Simion se va plânge că nu i-am răspuns la întrebările puse prin intermediari – ca în caz de nereușită să dea vina pe ei –, îi poți aminti că, îngrijind seria de *Opere* – Karl May, am scris și copiilor de 10 ani ce m-au întrebat fel de fel de năzdrăvanii, ca și unei misive de duzină.

Acum era cazul să te informez, să știi cât de mult m-am preocupat de fulgii de găscă meniți să ocrotească în somn o lebădă albă, care, ca și cei din Bistrița, s-a dovedit a fi neagră în cerul gurii. N-am decăt să-i fiu recunoscător, absența dânzei și lipsa de

interes a celorlalți ipochimeni de pe malurile Someșului înlesnindu-mi libertatea de a mă ocupa de toate și de nimic. Este fascinant să vezi câte lucruri îți lipsesc, urmărind ce se vinde în prăvălii și la botul calului. Deocamdată, m-am îmbogățit cu o mașină de spălat (english façon) și un televizor, nu doar cu pilote, perne și cuverturi.

Altădată, am găsit și un sicriu din lemn rezistent, foarte puțin uzat, cu balamale de bronz, crucifix de plastic pe capac și puține zgârieturi în interior. (Mult prea mare pentru Marina Voica care, pe zi ce trece, intră într-o cutie de moaște.)

Cu bune sentimente, Niculae

From: niculae gheran niculaegheran@yahoo.com To: Machteam Soft - Serviciu Asistenta <support+id1015585@machteam.zendesk.com>

Sent: Wednesday, August 26, 2015 5:41 PM Subject: Re: A fost util suportul oferit de Irina?

Onorată instituție, „Interacțiunea” la care vă referiți – cuvânt pretențios, comparativ cu oralitatea contextului – a fost mai mult decât perfectă. Am apreciat la dânsa nu doar o impecabilă amabilitate profesională, dar și buna creștere, floare rară în relațiile de zarzavagii ce domnesc în viața noastră comercială. Nu aceeași prețuire o am față de autorul mesajului, al cărui text nu mă deranjează, ci mă face să zămbesc. Ca scriitor și gazetar (vedeți pe Google mai multe despre mine, în cazul când observațiile de mai jos nu vă sunt suficiente), vă sugerez să asigurați o distanță protocolară față de clientelă, plecând de la convingerea că nu toți ce vă bat la ușă sunt de „second hand”, „marfă de camion”, ca să mă exprim mai aproape de gândirea expeditorului. Un text, fie și o invitație comercială, nu-i suficient să fie gramat, ci să exceleze prin politete. Moda de a te bate pe burtă cu oricine, folosind în dialog singularul, provine de la americani, numai că dânsii au scuza că în spatele lor se află o cultură de două secole și ceva. Mult prea puțin, dacă o raportezi la istoria civilizației. Desigur, nu mi-e silă să discut în piață cu orice ipochimen dispus să ne tragem de șireturi, dar încerc un sentiment de milă față de infirmitatea lui.

Doamnei sau domnișoarei Irina i se cuvin laude. Vă doresc numai bine! Nicolae Gheran

(Din volumul *Fascinația corespondenței*, în pregătire)

Fundoianu/Fondane (XVII)

Lectura fiecărui text transmite cititorului ceva despre autorul acestuia - o notă particulară, măcar o nuanță specifică. Lucru valabil și în cazul scrierilor destinate unui cititor necunoscut, unui cititor multiplu. În cazul autorilor putem bănuși intenția de a prezenta o persona, de a ascunde, de a mistifica, de a construi o persona sau, dimpotrivă, de mărturisire necenzurată. Oricum însă aceste „semne” dezvăluie o imagine, un univers de care vom lega, după lectură, numele acelui autor. O imagine a spiritului autorului, imagine construită în laboratorul creației, după exigențe și legi ale genurilor abordate. Trăsăturile autorului apar mai discret, până la cvasi dispariție, într-un tratat academic și ajung la o dezvăluire debordantă în cazul poezilor. De obicei se crede că prin poezie se atinge cel mai ușor universul unui autor. Impresie înșelătoare, pentru că poezia așa cum ni se prezintă prin mecanismele de receptare consacrate, ne conduce spre autor doar trecând prin *interpretări*, spre sensuri relevante conform unor tipuri de lectură care, oricât ar fi de personalizate de fiecare cititor în parte, inclusiv de cititorii „profesioniști” (criticii literare, esești pe această materie, cercetători „acamenici” etc.) se înscriu într-un spirit al epocii. Temele vor fi tratate într-o anumită manieră, conform unor strategii și tehnici de analiză, dar sub imperiul unor atitudini dominante caracteristice. Mentalitățile generale se formează și se dezintegrează, cresc și descresc asimetric, se aliniază într-o direcție generală sau alta, determinate de spiritul epocii, alcătuiesc un mainstream care este confirmat inclusiv de acele minorități care se opun direcției dominante. Realitate care explică creșterea și descrescerea destinului poezilor de-a lungul epocilor. Mai mult decât în orice alte categorii de texte există în cazul poeziei o variație constantă a posibilităților de receptare, legată de momentul de evoluție al spațiului cultural. Cele mai ușor de observat semne ale unor astfel de variații sînt cele de la nivelul aprecierii valorice - a notorietății, a audienței operelor. Poeți considerați eminenți într-o epocă devin figuri palide în epocile ulterioare (Sully Prudhomme, François Coppée, primul fiind și laureat al premiului Nobel - pentru a da exemple doar din literatura franceză). E un proces firesc „erodarea” prestigiilor odată cu modificările modului de a recepta produsele culturale. La fel, deși sînt cazuri mai rare, poeți considerați fără anvergură în timpul lor ajung să devină deosebit de importanți pentru generațiile următoare (William Blake, Emily Dickinson, Arthur Rimbaud, căruia Fondane îi consacră un amplu studiu, *Trakl* - sînt cîteva cazuri alese aleatoriu). Există un permanent „balans” între ceea ce oferă textul, pe de o parte, și calitatea receptării (determinată individual și istoric) pe de alta.

S-ar putea să mi se replice: există totuși autori cu o valoare perenă, a căror dimensiune nu se modifică de-a lungul timpului, deveniți „reper” culturale. Tocmai aceasta este explicația. Aceste opere se transformă, în anumite condiții, în bunuri culturale, devin reprezentative pentru o națiune sau pentru o arie mai largă. Dacă în cazul autorilor (cu o condiție, să-i spunem, normală) care se perimează există o apreciere exclusivă a operei în raport de posibilitățile de lectură ale fiecărui nou interval cultural, în cazul „operelor nemuritoare” avem de-a face cu o modificare a unghiului receptării, „reperele culturale” pretinzînd, prin condiția lor, o continuă adaptare a modului de înțelegere a timpului la un reper simbolic - reținut ca bun de patrimoniu. Fiecare epocă vede altfel „capodoperele eterne” - mai exact fiecare epocă își creează, plecînd de la un simbol, propria capodoperă.

Toate acestea privesc audiența de care se bucură un autor - audiență determinată și de alte valori decât cele exclusiv estetice ale scrierilor. Dar în ceea ce privește descifrarea imaginii unui autor nu intră numai actualizarea constantă a valorii.

Există, fără să constientizăm, un „tipar” de lectură a poeziei, nuanțat, desigur, după particularitățile

celor care și-l asumă - dar, la modul general, dominant într-o anumită epocă. Este pusă în circulație o grilă de lectură cu determinări nedeazăluite (dar care pot fi identificate), dominată de un mod de a scrie specific momentului cultural, de un mod de lectură caracteristic șamd. Lucru cît se poate de normal. În fiecare perioadă hermeneuții operelor literare se află în fața unor posibile determinări ale mecanismelor de receptare a simbolurilor. Sînt înarmați cu trăsăturile epocii lor. Altfel, odată realizată o interpretare competentă a unei scrieri aceasta ar face inutile interpretările ulterioare. Ne-ar „constrînge” să citim o scriere literară doar dintr-un anumit punct de vedere.

Pentru a reveni la B Fondane, aceste inevitabile condiții ne vor determina să citim poezia acestuia din punctul de vedere al cititorului de poezie din zilele noastre. Ceea ce, în cazul lui, nu ne-ar dezvălui ceea ce este mai important. Nu pentru că poezia sa nu poate fi receptată de sensibilitățile poetice moderne - dimpotrivă -, ci pentru că, deschisă interpretărilor fiind, o astfel de lectură poate aluneca peste fața neîncadrabilă a autorului. Lucru verificabil deoarece avem șansa să-i înțelegem lumea urmărind cum se prezintă ea în eseuri, în scrierile cu miză teoretică.

Cu cîteva pagini înainte am afirmat că ne putem imagina capacitatea creativă a lui Fondane ca o materie în ebulție care se ipostaziază într-o formă expresivă sau alta - de la eseu filosofic la poezie. Esența, impulsul interior este aceeași - genurile în care se exprimă nu-i schimbă natura. Subliniam, prin această constatare și faptul că *partajarea* unei ființe după categorii prestabilite - respectiv modalități de expresie (genuri literare departajate riguros, genuri neliterare la fel de riguros împărțite etc.) este rezultatul raționalizărilor, sistematizărilor etc. împotriva cărora a reacționat constant B Fondane. Realitatea autorului lui *Ulysse* și a lui *Le Lundi existentiel et le Dimanche de l'Histoire* este indivizibilă în toate formele de manifestare. O încadrare în categorii stabilite rațional reprezintă pentru autor o dispersare a ființei umane conform unor „necesități” - „necesități” de aceeași proveniență, adică falsificate prin raționalizare.

Există autori pentru care divizarea creației

plecînd de la sistematizarea pe genuri e plauzibilă și poate opera fără probleme. În cazul acestora, virtuțile creatoare ale personalității autorului se multiplică și avem cîte o identitate distinctă pentru fiecare gen în parte. Nu și în cazul autorilor ca B Fondane. Poate că prezentarea sa prin poezia pe care a scris-o ar aduce un plus de plasticitate și de neprevăzut. Dar, începînd lectura sa cu poezia, interpretînd-o conform mecanismului hermeneutic descris anterior, îl vom determina conform modului de a fi specific poezilor zilelor noastre.

Putem descifra mai aproape de adevărul ei imaginea pe care ne-o propune spiritul creator al lui B Fondane plecînd de la textele sale teoretice. Deși și textele teoretice pot fi, în principiu, supuse unor interogări interpretative, în acestea apare clar exprimată, neexpusă, cum ar fi în cazul poeziei, la deformările interpretărilor. Într-o abordare superficială, mărîgîndu-ne la conceptele care apar din analizele sale teoretice am putea crede că totul se reduce la un întineric compact, un pesimism fără șansa vreunei variațiuni. Dar o imagine catastrofală poate fi furnizată numai de succesiunea conceptelor și noțiunilor așa cum sînt ele folosite de uzanțele comune. Ar ilustra o stare de spirit comună. Să nu omitem aici ideile lui Fondane despre modul în care conceptele au eliminat realitatea - viața trăită. Impresia unui pesimism definitiv, care se poate desprinde din demersul său filosofic este așadar rezultatul limitării prin întrebuițarea conceptelor.

Este cunoscută viața lui Fondane - cît a trăit, în ce condiții, care a fost groaznicul său sfîrșit. Este o imagine tragic fixată în memoria timpului său - deseori adusă în actualitate pentru că destinul său nu trebuie uitat, trebuie să condamnăm ceea ce a condus la tragedia sa pentru a nu se mai repeta vreodată. În această notă - a memoriei vinovate, cu toată mitologia de care o astfel de situare este însoțită - a și fost interpretată poezia lui B Fondane. Concluzia lecturii poeziei sale de pe această poziție (firească, desigur) nu poate fi decât una definitiv pesimistă. Este rezultatul unor anomalii istorice pe care umanitatea nu poate să le accepte, care nu trebuie să se mai repete. În această perspectivă apare prezența sa în zilele noastre. Printr-o poezie născută din suferință. Dar actualitatea lui Fondane devine remarcabilă, în alt plan și prin concluziile meditației sale filosofice. Ea devine acută într-un moment istoric în care trebuie să ne întrebăm ce poate deveni umanitatea în epoca algoritmilor. Algoritmii fiind faza supremă a reducerii umanului prin raționalizare. O chintesență a căilor prin care a evoluat raționalismul încă din Antichitate (raționalizare condamnată, fără ezitare, de Fondane în analizele sale).

Deși plasează umanul în limitele sale, inevitabil dramatice, Fondane nu este un pesimist. Condiția omului aflată în centrul meditației lui Fondane are o circumscriere precisă. Așa cum omul nativ este precizat de acesta dincolo de ceea ce îi aduce situația sa modernă (raționalismul, care modelează omul occidental începînd cu Renașterea, trecînd prin Iluminism - pînă astăzi) tot așa fixarea pe o grilă pesimism - optimism este imposibilă. Și din punct de vedere filosofic, și ca stare de spirit. B Fondane trasează doar limitele constitutive ale umanului urmărind ca acestea să nu fie alterate de inevitabile evoluții ulterioare. Fondane ar vrea să protejeze o esență a omeneșului - ușor de trădat tocmai prin ceea ce omul poate considera ca dezvoltare a lui superlativă. Pesimismul, optimismul etc. sînt categorii apărute în procesul simplificării existenței prin excesele rațiunii. Ele nu pot să apară decât ca observație din afara omului - cineva care îl evaluează și cataloghează din exterior. În filosofia lui Fondane, omul nu apare împărțit după categorii abstracte. În viziunea sa omul trăiește pur și simplu - trăiește dramatic pentru că asta este condiția sa. Pesimismul, optimismul etc. nu sînt operatori funcționali în viziunea sa asupra umanului.